

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

**Klobouky čepce a šátky jako distinktivní
znak sociálního postavení v 19. a 20. století**

Bc. Kateřina Pokorná

Diplomová práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina Pokorná**
Osobní číslo: **H20352**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Téma práce: **Klobouky, čepce a šátky jako distinktivní znak sociálního postavení v 19. a 20. století.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Ještě v 19. a první polovině 20. století byly klobouky distinktivním znakem sociálního postavení, nezbytným doplňkem dámského i pánského oblečení. K jejich nošení se vážala přísná etiketa, neboť byly rovněž prostředkem sociální komunikace. Práce bude sledovat nejen morfologické proměny dámských i pánských pokrývek hlavy v kontextu dějin každodennosti a proměn zásad společenského chování.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Příručky slušného chování (dle databáze NK)

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2013. 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3.

CUMMING, Valerie, CUNNINGTON, C. Willett a CUNNINGTON, Phillis. *The dictionary of fashion history*. 1st ed. Oxford: Berg, 2010. xii, 286 s. ISBN 978-1-84788-533-3.

HARLOW, Mary, ed. et al. *A cultural history of dress and fashion*. First published. London: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2017. 6 svazků (xiii, 233; xiv, 235; xiii, 250; xiv, 268; xiv, 271; xiv, 270 stran). A cultural history of dress and fashion; volume 1-6. ISBN 978-1-4725-5749-0.

HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2000. 125 s. ISBN 80-7033-017-1.

HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 287 stran. ISBN 978-80-247-5833-6.

JAROŠOVÁ, Helena. *Oděv, móda, tvorba*. Vydání první. V Praze: UMPRUM, 2020. 261 stran. ISBN 978-80-87989-53-1.

KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 295 s. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5.

KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 253 s. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-142-7.

LENDEROVÁ, Zdena a POLÁCH, Radek. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. 47 s. ISBN 978-80-254-1076-9.

MARZEL, Shoshana-Rose, ed. a STIEBEL, Guy, ed. *Dress and ideology: fashioning identity from antiquity to the present*. First published. London: Bloomsbury, 2015. xii, 248 stran. ISBN 978-1-4725-2934-3.

MORAVCOVÁ, Mirjam. *Národní oděv roku 1848: ke vzniku národně politického symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1986. 227 s., [16] s. obr. příl.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: sémiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7290-330-6.

UCHALOVÁ, Eva, WITTLICH, Filip a MORAVCOVÁ, Mirjam. *Česká móda 1780-1870: pro salon i promenádu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1999. 117 s. ISBN 80-7033-607-2.

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od oalčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. 128 s. ISBN 80-7033-463-0.

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1996. 117 s. ISBN 80-7033-424-X.

Nové pařížské mody: list paní a dívek českých. V Praze: A. Hynek, 1895 – 1939, 21 sv. ISSN 1803-6341.

Eoa: časopis moderní ženy. V Praze: Nákladem a tiskem Melantrich, 1928-1943.

Lada: beletristický a modní časopis. Praha: Nákladatel Mikuláš Lehmann, 1861-1944.

Žena a móda: módní měsíčník. Praha: Výbor československých žen, 1995, 42 sv. ISSN 0139-665X.

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. března 2023

Bc. Kateřina Pokorná

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce, prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., za konzultace, rady a čas, který mi věnovala, a především za trpělivost, kterou měla s mou prací. Dále chci samozřejmě poděkovat celé své rodině za jejich podporu při mém studiu.

Abstrakt:

Titul: Klobouky, čepce šátky jako distinktivní znak sociálního postavení v 19. a 20. století

Tato diplomová práce sleduje pokrývky hlavy v 19. a 20. století. V tomto období byly pokrývky hlavy nezbytným doplňkem a znakem sociálního postavení. V prvních kapitolách se práce věnuje kloboučnickému průmyslu, technologickým postupům výroby klobouků a v neposlední řadě také vývoji módy. Poslední kapitola se zabývá proměnami pokrývek hlavy. Práce vychází z dobových pramenů a odborné literatury. Cílem práce je sledovat proměny pokrývek hlavy, změny jejich funkce, tvaru i materiálu. Klobouky, čepce a šátky jsou zde představeny v řadě politických, technických, kulturních a uměleckých souvislostí.

Klíčová slova: Klobouky, pokrývky hlavy, vývoj pokrývek hlavy, 19. a 20. století, čepce, šátky, móda, sociální postavení, kloboučnický průmysl

Abstract

Title: Hats, bonnets and headscarfs as a distinctive feature of social status in the 19th and 20th century

This thesis traces headgear in the 19th and 20th centuries. During this period, headgear was a necessary accessory and sign of social status. In the first chapters, the work is devoted to the hat industry, the technological procedures of hat production and, last but not least, the development of fashion. The last chapter deals with the transformations of headgear. The work is based on contemporary sources and professional literature. The aim of the work is to observe changes in headgear, changes in their functions, shape and material. Hats, caps and scarves are presented here in a range of political, technical, cultural and artistic contexts.

Key words: Hats, headgear, the evolution of headgear, 19th and 20th century, bonnets, headscarfs, fashion, social status, hat industry

Obsah

Obsah	10
Úvod.....	12
1. Pokrývky hlavy v českých jazykových slovnících.....	19
1.1. Slovník naučný	19
1.2. Ottův slovník naučný.....	20
1.3. Masarykův slovník naučný.....	20
1.4. Komenského slovník naučný.....	21
1.5. Hesla.....	21
1.6. Závěr.....	29
2. Kloboučnický průmysl a technologie výroby klobouků	32
2.1. Technologie výroby klobouků.....	33
2.1.1. Výroba plstěných klobouků	35
3. Proměny módy	39
3.1. Dámská móda	39
3.2. Pánská móda.....	46
4. Vývoj pokrývek hlavy.....	53
4.1. Dámy: klobouky čepce šátky: morfologické proměny, funkce a sociální komunikace	54
4.1.1. Přelom 19. a 20. století.....	56
4.1.2. První světová válka	63
4.1.3. Poválečné období	66
4.1.4. Období 30. let.....	70
4.1.5. Druhá světová válka	72

4.1.6. Situace po válce.....	76
4.2. Pánové: čepice a klobouky: morfologické proměny, funkce a sociální komunikace	79
4.2.1. Přelom 19. a 20. století.....	80
4.2.2. První světová válka	83
4.2.3. Poválečné období	85
4.2.4. Období 30. let.....	89
4.2.5. Druhá světová válka	91
4.2.6. Situace po válce.....	93
Závěr	95
Seznam použitých pramenů a literatury	97
Resumé.....	102
Seznam obrazových příloh.....	103
Obrazové Přílohy	105

Úvod

Pokrývky hlavy prošly do podoby, jak je známe dnes dlouhým vývojem. Historie klobouků se táhne staletími. Nabízí se otázky: Jak ale vypadaly první klobouky? Co bylo první ozdobou hlavy? Můžeme si představit, že to byl věneček rozvitých květů, větévka s listy, pero vytržené z chvostu ptáka nebo kus naaranžované kůže. Obrazové i písemné prameny dávají představu o tom, jak první klobouky vypadaly. Mezi první zmínky pokrývek hlavy patří například vyobrazení pokrývek hlavy v mozaikách, malbách či na sochách. V této době měly pokrývky hlavy především praktické využití, a to právě jako ochranný prvek, později však nabyly i symbolického významu. Při starověkých náboženských rituálech ve starém Řecku či v Římě byla dokonce povinnost mít hlavu zcela zakrytou. Pokud bychom se chtěli podívat na prvopočátky klobouků, tak musíme zamířit do středověku. Tato doba byla průlomová, protože pokrývky hlavy nesloužily už jenom jako ochranný prvek, ale stával se z nich i módní doplněk.

Tato diplomová práce s názvem *Klobouky, čepce a šátky jako distinktivní znak sociálního postavení v 19. a 20. století* se vrací do doby, kdy klobouky byly nedílnou součástí každodenního života. Do doby, kdy bylo nemyslitelné, aby muž či žena vyšli z domu bez klobouku. Klobouk se v této době postupně stává především pro dámy jedním ze symbolů sociálního postavení. Klobouky byly nezbytným doplňkem, díky kterému se stával oděv kompletním. Ženské klobouky měly několikero poslání: šatily, chránily hlavu před nepohodou a prozrazovaly individualitu své nositelky nejvíce z celého oděvu. Mužský klobouk byl od pradávna znakem důstojnosti. Na rozdíl od dámského klobouku mnohem více figuroval jako předmět sociální komunikace.

Cílem práce bude sledovat proměny dámských i pánských pokrývek hlavy v období od poloviny 18. do poloviny 19. století. V této době se mnohé z nich formovaly do podoby, jaké známe dnes. Práce sleduje změny pokrývek hlavy v kontextu každodenního života. Sleduje období, kdy pokrývky hlavy procházely

největším rozmachem. Od doby největší slávy klobouků až do doby, kdy naopak bylo nošení klobouků v podstatě zakázáno¹.

Struktura práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se věnuje pokrývkám hlavy v českých jazykových slovnících. Tuto kapitolu jsem do práce zařadila především pro seznámení se základními typy pokrývek hlavy vyskytujících se v prostředí českých zemí. Kapitola stručně popisuje různé druhy pokrývek hlavy, které je možné najít ve slovnících. Jelikož jsem zařadila slovníky z různých časových období je možné sledovat změnu v popisu definic hesel a jejich aktuálnost pro danou dobu. V kapitole věnuji pozornost také tomu, do jaké míry se slovníky zabývají technologiemi výroby klobouků a do jaké míry druhy klobouků.

Druhá kapitola s názvem Kloboučnický průmysl a technologie výroby klobouků stručně charakterizuje vývoj kloboučnického řemesla na našem území. V českých zemích má výroba klobouků dlouholetou historii. První kloboučnické cechy se začínají objevovat již v 15. století. Nejvíce s kloboučnictvím bylo spojované město Nový Jičín, kdy se toto město postupně stalo kloboučnickým střediskem známým po celém světě. Kapitola se také věnuje technologickým postupům výroby klobouků.

Třetí kapitola je věnovaná vývoji módy a je rozdělena na dámskou a pánskou módu. Věnuje se přehledu vývoje módy v jednotlivých obdobích. Vzhledem k tomu, že pokrývka hlavy úzce souvisí s oděvem, je tato kapitola důležitá pro vytvoření celkového pohledu na odívání v souvislosti se všemi doplňky, včetně pokrývek hlavy.

Poslední kapitola se zabývá proměnami pokrývek hlavy v širším kontextu. Kapitola je opět rozdělena na vývoj dámských a pánských pokrývek hlavy. Tyto jsou dále rozděleny do podkapitol. V kapitole sleduji pokrývku hlavy v souladu s dobovými událostmi, v souladu s vývojem společnosti, módy ale i v souladu s pravidly společenského chování a dostupnými technologiemi.

¹Po únorovém převratu a dále v 50. letech docházelo k postupnému úpadku klobouků.

Pramennou základnou pro mou diplomovou práci byla především odborná dobová periodika věnující se kloboučnické výrobě a módní periodika. Dále také literatura o módě. Literatura k historii klobouků není příliš bohatá. Spíše se věnuje kloboučnictví jako řemeslu, ale ne samotným kloboukům. Základní informace jsou obsaženy v některých knihách o módě, ale jen ve velmi stručné podobě. Další možností je cizojazyčná literatura.

Móda představuje velmi obsáhlé téma, kterému bylo věnováno nespočet publikací. Pro zpracování kapitoly o proměnách módy jsem zvolila publikace, které se věnují módě v rozmezí od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Módě v 19. století se věnuje Eva Uchalová v publikaci *Česká móda pro salon i promenádu: 1780-1870*² dále *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*.³ Další publikace, která se věnuje módě v období první republiky *Česká móda 1918-1939: elegance I. republiky*.⁴ Autorka v těchto knihách charakterizuje českou módu začleňuje ji do řady dobových souvislostí. Jednotlivé díly podávají přehled módní tvorby, přehled dobových módních časopisů, krejčovských salonů a rozvoje konfekce a obchodu s módou. Dějinám odívání je věnována i stejnojmenná ediční řada Nakladatelství Lidové noviny. Z ní jsem čerpala z titulů *Doba turnýry a secese*⁵ a *Od „zlatých dvacátých“ po Diora*⁶ od Ludmily Kybalové. Módě v období protektorátu je věnována celá publikace s názvem *Móda v ulicích protektorátu*.⁷ jejíž autorkou je Miroslava Burianová. V knize je nejprve nastíněn pohled do běžného života obyvatel protektorátu. V dalších částech autorka čtenáře seznamuje s protektorátní módou, ukazuje, jak se proměňovala módní linie, jak se výrobci i ženy popasovali s nedostatkem materiálu, ale i k jakým příležitostem se

² UCHALOVÁ, Eva, Filip WITTLICH a Mirjam MORAVCOVÁ. *Česká móda pro salon i promenádu: 1780-1870*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-607-2.

³ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. Praha: Olympia, 1997.

⁴ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance I. republiky*. Praha: Olympia, 1996.

⁵ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5.

⁶ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-142-7. 253 s.

⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3.

nejrůznější oděvy oblékaly. Také jsem čerpala z knih od Konstantiny Hlaváčkové. *Česká móda 1940-1970: Zrcadlo doby*⁸ a *Móda za železnou oponou*.⁹

Pro psaní stěžejní kapitoly mi posloužila jako sekundární literatura kniha od Zdeny Lenderové a Radka Polácha s názvem *Nechte na hlavě*.¹⁰ Publikace se věnuje historii pokrývek hlavy od středověku do období 60. let 20. století. Pozornost je věnována také historii kloboučnictví v Novém Jičíně. Tuto publikaci jsem využila především pro získání základního přehledu o pokrývkách hlavy a jejich vývoji. Základní poznatky o etiketě oděvu, ale i etiketě týkající se pokrývek hlavy jsem čerpala z příruček *Společenský rádce pro všechny životní okolnosti*,¹¹ *Společenský Katechismus*¹² a dalších příruček. Také jsem využila již zmíněné publikace o módě. Nejvíce jsem ovšem čerpala z módních periodik, dobových periodik a odborných časopisů

Informace o dámských pokrývkách hlavy jsem čerpala především z časopisu *Nové Pařížské mody: List paní a dívek českých*¹³ Historie tohoto časopisu sahá do přelomu 80. a 90. let 19. století do Vídně, kde byl roku 1888 založen populární časopis Wiener mode. O rok později vznikl v Praze časopis Nové mody, jež byl přetiskem právě Wiener mode. V roce 1893 začal vydavatel Josef Richard Vilímek vydávat časopis Pařížské mody, list paní a dívek českých. Časopis byl zaměřený na módu, zabýval se vedením domácnosti, výchovou či vzděláváním. Přinášel módní referáty a informace o událostech v Čechách. Roku 1895 dochází ke sloučení Nových mod a Pařížských mod do jednoho titulu s názvem Nové Pařížské mody: list paní a dívek českých. Nové Pařížské mody byly vydávány v nakladatelství Aloise Hynka, Od počátku časopis patřil k jedněm z nejkvalitnějších, co se grafické úpravy a kvality vyobrazení týče. V průběhu let došlo u časopisu ke změně názvu, v roce 1916 byl titul redukován na *Nové mody* a poté byl časopis finálně přejmenován na *Nové pařížské mody*.

⁸ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1.

⁹ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

¹⁰ LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9.

¹¹ *Společenský rádce pro všechny životní okolnosti*. 2. vyd. Moravská Ostrava-Přívoz: Nakladatelství H. Buchsbauma, 1933.

¹² GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus*. Praha: Hejda a Tuček, 1921.

¹³ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek,

Časopis se zabýval převážně módou, které zůstal věrný po celou dobu své existence. Časopis kladl důraz na moderní společenské zájmy a životní styl ženy nové generace. Přinášel módní typy zejména z pařížského prostředí, patrná byla ale také inspirace anglickou módou. Samozřejmě je nutné zmínit, že časopis za svou dlouhou existenci procházel vývojem a s tím se měnil i obsah článků a celková podoba časopisu. Už od prvních čísel se v úvodu časopisu vždy objevoval článek zaměřený na různá témata. Jednalo se například o aktuální módní trendy, sportovní oděvy, různé oděvní doplňky, cestovní oděvy, oděvy ke speciálním příležitostem. Postupně docházelo ke zkracování hlavních článků, ubývalo úvodních zpráv a místo toho přibývaly kratší články zaměřené přímo na konkrétní části oděvu. Zbývající stránky byly poté věnovány popisu vyobrazených toalet, byl zde také věnován prostor pánské módě, ta se ale objevovala v mnohem menší míře. Dále se v časopise objevovala reklamní sdělení. Postupem doby také různé kurzy jako například kurz hotovení knih, kurz šití dětského prádla, kurz k zhotovování květin. Příloha Dámské besedy obsahovala nejčastěji básně, novely a povídky, poučné a zábavné články o kultuře, literatuře historii a články z dalších oborů. Čtenáři zde také mohli najít různé rébusy, hádanky a hry. Časopis jsem využila především pro období od přelomu 19. století do 20. let 20. století. Pokrývkám hlavy je v časopise věnován poměrně velký prostor ať už se objevují v člancích či jen jako vyobrazení. Je patrné že klobouk představoval významnou část dámského i pánského šatníku. O kloboucích byly často poskytovány samostatné referáty, rady, jak klobouky nosit, k čemu nosit jaký klobouk, co je moderní. Časopis poskytoval také různé návody.

Další velmi bohatý zdroj představoval časopis *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*¹⁴. Časopis vycházel mezi lety 1927–1948. Vydávala ho spisovatelka, redaktora a nakladatelka Julie Flanderková. Cílem časopisu bylo sjednocení modistek či modistů za účelem poskytování rad a osvěty o tomto řemesle. Modistka byla zaměřená na podávání zpráv o stavu modistického řemesla. Přinášela pravidelné referáty o novinkách, praktické rady, ale i zajímavosti z historie klobouků. Informovala také o novinkách v kloboukové módě. Časopis

¹⁴ *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1927-1948.

přinášel módní kloboukové trendy nejen z Československa ale i ze světa. Pravidelně vycházely rubriky s názvem Praha, Brno, Vídeň, Londýn a Paříž.

Dále mi posloužil módní magazín *Eva: časopis moderní ženy*.¹⁵ Časopis vstoupil na trh na sklonku roku 1928. První číslo vyšlo 15. listopadu 1928 s podtitulem Časopis moderní ženy. Od roku 1932 vycházel s podnázvem Časopis vzdělané ženy. *Eva* vycházela ve vydavatelství Melantrich, jež bylo jedním z nejvýznamnějších vydavatelství a nakladatelství na našem území. Kromě vydávání řady novin a časopisů se podílelo také na vydávání a distribuci české i světové beletrie. Časopis po celou dobu své existence vycházel jako čtrnáctideník, a to vždy 1. a 15. den v měsíci.

Časopis *Eva* patřil k jedním z nejmodernějších po obsahové i výtvarné stránce. Pevnou součástí byla módní rubrika s kresbami nebo fotografiemi modelů, která přicházela s příspěvky o aktuálních módních trendech. Další část časopisu obsahovala fejetony, povídky, básně, oblíbené romány na pokračování a cestopisné příspěvky společně s reportážemi z aktuálních společenských událostí z domova i ze zahraničí. Pravidelná pozornost byla věnována architektonické a designové oblasti, současné nábytkové tvorbě. Časopis nezapomínal ani na intelektuálně zaměřené čtenářky, kterým byly určeny recenze divadelních her a knižních novinek. Emancipované čtenářky měly možnost sledovat rubriku Život a práce žen, kde mohly porovnávat pozici zaměstnaných žen v Čechách, na Slovensku a v cizině.

Zdroje k pánským pokrývkám hlavy jsem čerpala převážně z odborného časopisu *Kloboučnické listy orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*.¹⁶ Tento časopis jsem také využila i při psaní kapitoly o kloboučnickém průmyslu a technologiích. *Kloboučnické listy* vycházely od roku 1909 do roku 1948 v nakladatelství Společenstva kloboučníků. Časopis byl založený za účelem spojovat kloboučníky, vzdělávat, informovat a poskytovat osvětu o řemesle. Časopis podával zprávy o kloboučnickém průmyslu, o výrobě klobouků, informoval o nových technologiích a postupech. Zabýval se jak průmyslem a výrobou na našem území, tak i podával informace z dalších zemí. Představoval obsáhlý zdroj informací o kloboučnictví

¹⁵ *Eva: časopis moderní ženy*. V Praze: Melantrich, 1928-1943.

¹⁶ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909-1948.

z Francie, Anglie, později i z Ameriky nebo Švýcarska. Poskytoval rady ohledně vedení obchodu, prodeje klobouků, přístupu k zákazníkům, ale i vedení účetnictví, daňového poradenství a další. Také ale podával časté zprávy z oblasti dějin klobouků. V neposlední řadě téměř v každém čísle vycházel referát o módě. Dá se říci, že časopis sloužil také jako katalog jednotlivých firem. Módní referáty byly vždy doprovázené fotografiemi či malbami výrobků konkrétních výrobců dle panující módy. Zpočátku byl časopis zaměřen pouze na pánské klobouky, ale v období po první světové válce začal podávat módní zprávy i o dámských kloboucích.

Je zřejmé, že klobouky byly až do poloviny 20. století nejen nepřehlédnutelným odvětvím oděvní výroby a nezbytným módním doplňkem, ale i prostředkem sociální komunikace. Ve své diplomové práci bych chtěla postihnout jakými změnami pánské i dámské pokrývky hlavy procházely v kontextu dobových událostí i běžného života.

1. Pokrývky hlavy v českých jazykových slovnících

V této kapitole se zabývám porovnáním slovníkových hesel souvisejících s pokrývkami hlavy. K tomuto účelu jsem zvolila čtyři slovníky, a to *Ottův slovník naučný*, *Riegerův Slovník naučný* (dále jen *Slovník naučný*), *Masarykův slovník naučný* a *Komenského slovník naučný*. Tyto slovníky jsem zvolila, protože patří mezi nejznámější slovníky a jsou dosud považované za zdroj informací a je na ně v různých pracích stále odkazováno. Jsou obrazem dobového vědění a mentality, dokladem toho, jaká pozornost byla v dané době tomu či onomu fenoménu věnována. Zároveň tyto slovníky odpovídají časovému vymezení mé práce tedy období od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Jako první představím vybrané slovníky a poté se budu věnovat jednotlivým heslům. Před samotným vyhledáváním jsem si stanovila konkrétní termíny, které jsem předpokládala, že naleznu. Ve slovnících jsem si stanovená hesla vyhledala a napsala jejich definice. Nakonec jsem se snažila hesla porovnat z hlediska jejich délky, výstižnosti i toho, zda se ve slovnících vyskytují či nikoli.

1.1. Slovník naučný

Slovník naučný je první českou encyklopedií. Slovník vycházel v letech 1860-74 v nakladatelství tiskaře, nakladatele a knihkupce Ignáce Leopolda Kobera.¹⁷ Tento slovník je také často nazýván jako Riegerův slovník naučný, protože na jeho sestavení se podílel František Ladislav Rieger spolu s lexikografem Jakubem Malým, který převzal vedení slovníku po Riegerově odchodu. Za předobraz slovníku sloužil čtyřdílný Malý Brockhaus z roku 1856. Autoři čerpali také z díla Františka Palackého, jež připravoval českou encyklopedii, která ale nevyšla. Slovník je koncipován v 11 dílech a obsahuje kolem 80 000 hesel.¹⁸

¹⁷Na vzniku prvního dílu se podílelo také nakladatelství Markgraf.

¹⁸HARTMANOVÁ, Dagmar. Historie československé encyklopedistiky do roku 1945. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2000, roč. 11, č. 1, s. 15-21. [cit.2022-05-20]. ISSN 0862-7487. Dostupné z: www.https://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0001/0001015.html.

1.2. Ottův slovník naučný

Ottův slovník naučný Celým názvem *Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí* je česká encyklopedie, která vycházela mezi lety 1888-1909. Slovník obsahuje kolem 150 000 hesel na 28 912 stranách. Autorsky či redakčně se na jeho přípravě podílelo zhruba 1100 spolupracovníků, mezi nimi i mnoho čelných českých vědců, novinářů a spisovatelů. Název nese slovník po svém vydavateli, jímž byl knihkupec a nakladatel Jan Otto.¹⁹

1.3. Masarykův slovník naučný

Celým názvem *Masarykův slovník naučný: Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí* je česká obecná encyklopedie vydávaná nakladatelstvím Československý Kompas mezi lety 1925–1933. Po vzniku *Slovníku naučného* a *Ottova slovníku naučného* se jedná o třetí pokus o všennárodní encyklopedii, zároveň jde ale o první pokus samostatného Československého státu. Ve slovníku je sepsáno zhruba 100 000 hesel, původně měl být slovník rozvržen do 6 svazků nakonec jich má ale 7. Slovník nese jméno prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Sám Masaryk do slovníku ničím nepřispěl, slovník ale propagoval Masarykův filozofický světónázor.²⁰ Jeho hlavním redaktorem byl zprvu profesor a filozof Emanuel Rádl, který byl žákem Masaryka, po něm převzal funkci knihovník a zakladatel české knihovny Zdeněk V. Tobolka.²¹

¹⁹HARTMANOVÁ, Dagmar. Historie československé encyklopedistiky do roku 1945. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2000, roč. 11, č. 1, s. 15-21. [cit.2022-05-20]. ISSN 0862-7487. Dostupné z: [www. https://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0001/0001015.html](https://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0001/0001015.html)

²⁰ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 1. A-Č. V Praze: Československý Kompas, 1925. str. 7-8.

²¹HARTMANOVÁ, Dagmar. Historie československé encyklopedistiky do roku 1945. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2000, roč. 11, č. 1, s. 15-21. [cit.2022-05-20]. ISSN 0862-7487. Dostupné z: [www. https://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0001/0001015.html](https://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0001/0001015.html).

1.4. Komenského slovník naučný

Komenského slovník naučný tvoří 10 svazků, které vyšly během let 1937-38. Slovník vydalo Nakladatelství a vydavatelství Komenského slovníku naučného v Praze. Celkový počet stran ani hesel není přesně uveden.²²

1.5. Hesla

Klobouk

Heslo klobouk se vyskytuje ve všech vybraných slovnících.

Nejstarší *Slovník naučný* definuje heslo klobouk jako pokrývku hlavy. Zmiňuje, že byl znám již starým Římanům a byl pro ně známkou osobní svobody. V tomto slovníku je u hesla dále popsán vývoj klobouků. Podoba klobouků se časem měnila. V 16. století měly špičatou podobu a širokou střechu. Ve Francii se postupně vyvinuly třírohé klobouky, z nichž se vyvinuly klobouky vojenské. Zmíněny jsou korsikánské klobouky a cylindry. Klobouk je zde spojován také v souvislosti s politikou. Za ozdoby klobouků sloužilo peří a také květiny. Klobouk býval také znamením důstojnosti.²³

Ottův slovník naučný definuje klobouk takto: „Pokrývka hlavy plstěná, soukenná, kožená nebo slaměná tvaru rozmanitého lišící se od čepice tím, že má střechu chránící před sluncem a deštěm.“²⁴ Ve slovníku se dočteme, že již u Řeků se vyskytoval plstěný širák zvaný *petasos* a *kausia*, jež nosívali na cestách. U Římanů se pak vyskytoval klobouk zvaný *pileus*, jež byl považován za symbol svobody a Římané jej mívali při slavnostech a posvátných obřadech. V dalších částech Evropy se začaly kolem 10. století nosit klobouky slaměné a plstěné, obecněji se rozšířily asi od 16. století. Podoba i výzdoba klobouků se často měnily. Bývaly nízké, vysoké, kulaté nebo homolovité, se střechou buď úzkou nebo širokou, ozdobeny peřím, stuhami apod. V 16. století, když začal obchod se severní Amerikou, se začaly vyrábět klobouky z bobří srsti zvané kastorové, které se potom po další tři století udržely u vyšších tříd v módě. Ve Francii vznikly za Ludvíka XIV. dvourohé a po nich třírohé klobouky. Koncem

²² Tamtéž.

²³ *Slovník naučný*. Svazek IV. Praha: I.L. Kober, 1865, s. 700.

²⁴ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 14. díl. V Praze: J. Otto, 1899. s. 399.

minulého století přišly do módy v Anglii a ve Francii hedvábné klobouky zvané cylindry, jež zůstaly součástí salonního úboru občanských osob. Tvar a barva klobouků bývaly často odznakem politických stran, jako např. ve Švédsku v 18. století, v Itálii, Francii, Německu a jinde.²⁵

Podle *Masarykova slovníku* je klobouk pokrývka hlavy s okrajem nebo střechou, chránící před sluncem a deštěm. I v Masarykově slovníku je popsán vývoj klobouků, popis je však stručnější než u předchozích slovníků. Opět je zde spojován výskyt klobouků již s Římany a Řeky. V Evropě se začaly nosit v 10. století. Tvar a výzdoba klobouků se často měnily. Za Ludvíka XIV se ve Francii rozšířil dvourohý klobouk, později byl vystřídán kloboukem třírohým. Koncem 18. století se začaly nosit cylindry, které se nosí dodnes. Klobouk býval také odznakem politických stran.²⁶

Komenského slovník kloboukem rozumí pokrývku hlavy se střechou kolem.²⁷

Kloboučnictví

Dle *Slovníku naučného* znamená kloboučnictví hotovení plstěných, hedvábných, lýkových aj. klobouků. V užším smyslu kloboučnictví představuje řemeslo mající za úkol výrobu plstěného zboží všeho druhu a hedvábných klobouků. Dále je zde popsán postup výroby klobouků.

Prvním krokem je zhotovení plsti. Plst' kloboučnick zhotovuje nejčastěji ze zaječí a králičí srsti. Srst se natírá močidlem, z rozředěné lučavky nebo roztoku dusičnanu rtutičnatého, aby se chlupy daly plstit. Překážející chlupy se odstraní ve válci, jež odděluje nečistotu a zkřivené chlupy. Poté se chlupy rozloží na stůl, nad nímž visí střela. Chlupy se tím zvednou a v různém směru se zase pokládají. Tak se připraví vrstva chlupů všude stejně tlustá a stejnoměrně načechraná. Kloboučnick ji zabalí do vlhkého plátna a plstí, tj. hněte a mačká ji v různém směru na horké kovové desce. Klobouky a jiné duté výrobky se dělají ze dvou kusů plsti mezi něž se vloží tlustý, ale měkký papír. Plst' se dále natáhne na dřevěnou palici a formuje se do výsledné podoby. Takto hotový klobouk se hladí kartáčem, aby se zbavil zbytečných chloupků a pak se

²⁵ Tamtéž. s. 399

²⁶ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 3. H-Kn. V Praze: Československý Kompas, 1927. s. 1024.

²⁷ *Komenského slovník naučný*, sv. 7. Praha: Komenského slovník naučný, 1938. s. 285

barví. Provětráný a usušený klobouk se nakonec klíží, aby se stal tužším nebo také nepromokavým s užitím různých pryskyřic.

Zvláště ceněné pro pěkný lesk jsou klobouky bobrové, dělané buď celé z bobřích chlupů nebo jimi na povrchu vykládané. Lacinější variantou jsou klobouky hedvábné, které mají plstěný spodek a jsou potažené hedvábnou tkaninou. Slaměné klobouky jsou částečně plstěné a částečně sešíváné ze slámy. Nejlépe se hodí sláma z jarní pšenice. Na bílé klobouky se sláma bílí v roztoku chlorového vápna a v kyselině siřičité. Klobouky z líčí se dělají podobně jako slaměné. Klobouky mohou být i dřevěné. Na výrobu dřevěných klobouků se používá lipové, vrbové nebo topolové dříví, jež se řeže hoblíkem na pramínky a tká se na stavu.²⁸

Ottův slovník naučný charakterizuje kloboučnictví takto: *Kloboučnictví jest řemeslo zabývající se hotovením klobouků z látek rozmanitých: plsti, slámy, lýčí, papíroviny, kůže aj.*“ Nejrozšířenější jsou plstěné klobouky z chlupů zaječích, králíčích, kozích, velbloudích aj., jež se však nahrazují vlnou nebo směsí vlny s jinými látkami.

Výroba klobouků prochází několika kroky. Při ruční výrobě plstěných klobouků se nejdříve narovnávají seschlé kůže, které se navlhčí, napnou na prkno a zatíží. Pak se vyčeše srst a vyklepe se, aby se zbavila nečistot. Takto připravená se moří mořidlem z lučavky a rtuti. Natřená srst se dá buď na horké plechy nebo se vyvěsí v sušárně či na vzduchu. Chlupy se oddělují dvojnásobem: buď se vyškubají nebo se vystřihují. Současně s rozpojováním srsti a kůže probíhá třídění na čtyři druhy ve chlupy hřbetní, boční, břišní a podbradní. Rozpojené chlupy se očišťují od mořidla a nečistot tak, že se zavěsí v proutěných koších do tekoucí vody a řádně se vyperou. Poté se suší na lískách. Následuje rozšlehávání vlasu, které se provádí na zvláštní tabuli se spárami, jimiž propadávají prach a chlupy nehodící se k plstění. Užívá se přitom tzv. střely. Odvážené množství chlupů určených na konkrétní klobouk se položí na šlehací stůl a střela rozvíří chlupy. Toto se několikrát zopakuje, až se udělá několik vrstev.

Plstění se provádí na stole, při vlně na plotně, jež se zahřívá. Na stůl se prostře hrubé, ale měkké a ohebné plátno, na něž se položí navlhčená vrstva. Na tu se dá jádro, tedy plátno nebo dobře klížený papír. Postupně se udělá 4–8 vrstev. Ke konci se navrstvená

²⁸ Tamtéž, s. 699-700.

hromada zabalí přečnávajícím spodním plátnem, načež se tře, mačká a hněte, tak aby byla všude stejně zpracovaná. Dokonalého zplstění se docílí valchováním. Valchování se provádí u kotle z měděného plechu. V něm se nachází močidlo složené z horké vody, vinných kvasnic ad. Do něhož se plst namáčí a pak se z různých stran valchuje až se docílí potřebné velikosti a tloušťky. Po valchování následuje formování, vyhrne se střecha a neustálým vyrážením a protlačováním vrcholu klobouku se mu dodá přiměřený tvar. Pak nastává barvení. Barevný klobouk se poté tuží podle toho, má-li být měkký nebo tvrdý. Vyztužený klobouk, navlhčený v páře se se žehlí na formě, čímž nabývá konečného tvaru. Nakonec se klobouk zdobí (štafíruje), vyloží se podšívkou a kůží, opatří se stuhou a obrubou, kartáčuje se atd. Velourové klobouky se kartáčují ostrými kartáči, aby se získal dlouhý vlas. Cylindry dostávají kostru buď plátěnou, vyztuženou šelakem nebo lepenkovou. Na kostru pak přijde povlak z hedvábné látky. Tzv. klaky se hotoví z jemné husté tibetové nebo atlasové látky a opatřují se mechanismem, jenž dovoluje úplné složení klobouku. Velmi rozšířená je také výroba klobouků slaměných z pšeničné nebo žitné slámy. Nejpočetnější jsou klobouky florentinské či toskánské. Švýcarské slaměné výrobky se vyznačují krásou a jemností, v Čechách se údajně vyrábí jen horší zboží. Lýkové klobouky jsou křehké, pletou se z tenkých proužků dřeva a lýka. Panamské klobouky se k nám dovážejí z Granady a střední Ameriky a jsou velmi lehké, pružné a pevné.²⁹

V *Masarykově slovníku naučném* je kloboučnictví oproti předchozím slovníkům definováno velmi stručně. Kloboučnictví je zde popsáno jako „*Řemeslo zabývající se výrobou klobouků z růz. látek: plsti, slámy, lýčí, kůže, hedvábi aj*“.³⁰

Dále jsem vyhledala pojem kloboučnictví také v *Komenského slovníku naučném*. Ve slovníku heslo kloboučnictví znamená výrobu klobouků, buď řemeslnou nebo tovární, z plsti, hedvábi, vlny nebo slámy.³¹

²⁹ *Slovník naučný*. Svazek IV. Praha: I.L. Kober, 1865, str. 699-700.

³⁰ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 3. H-Kn. V Praze: Československý Kompas, 1927. str. 1024.

³¹ *Komenského slovník naučný*, sv. 7. Praha: Komenského slovník naučný, 1938, str. 285.

Čepení

Čepení je dle *Slovníku naučného* český svatební obřad. Popsáno je také jako národní tanec, kdy se nevěstě sejme rozmarýnový věneček z hlavy a nasadí se jí bílý čepec. Je zde také zmiňován tanec kolem nevěsty a zpěv písní.³²

Podle *Ottova slovníku naučného* se jedná o část svatebních obřadů, kdy je nevěsta odvedena do komory, ženy jí sejmou rozmarýnový věneček, rozpletou vlasy a nejpřednější z nich jí vsadí na hlavu bílý čepec. Při tom hraje hudba a ženy zpívají příslušné písně. Ženich musí vyplatit nevěstu a poté se dají do tance. Čepením se také nazýval obřadní tanec stejného účelu. Svatebčané udělali kolo, ve kterém v páru tancovali ženich s družičkou, nevěsta s družbou, tlampač se starosvatou atd. Nakonec ženy sundaly nevěstě vínek a daly jí na hlavu čepeček, přičemž hoši a děvčata tancovali okolo a zpívali.³³

Komenského slovník naučný pojem Čepení nebo také očepky popisuje jako národopisné zvyky, které bývaly dodržovány při selských svatbách. Dosud se čepení udržuje v některých krajích na Chodsku, a na Slovensku. Podle těchto zvyků byla nevěsta po večeři odvedena do světnice, kde jí ženy sňaly rozmarýnový věneček a nejstarší a nejváženější z žen jí nasadila na hlavu čepec. Při tom se vždy zpívalo, hrála hudba a nechyběly různé žerty. V některých krajích se čepení provádělo za stálého tance, kdy byl v utvořeném kole nevěstě sejmuto z hlavy vínek a nasazen čepec. Při tom se zpívali různé písně.³⁴

Čepec

V *Masarykově slovníku naučném* je čepec popsán jako pokrývka hlavy, kterou nosí ženy a děti. U vdaných žen a také u nevěst je čepec označován jako symbol provdání.³⁵

³² *Slovník naučný*. Svazek II. Praha: I.L. Kober, 1862, str. 493.

³³ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 6. díl. V Praze: J. Otto, 1893. str. 640

³⁴ *Komenského slovník naučný*, sv. 2. Praha: Komenského slovník naučný, 1937. str. 448.

³⁵ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 1 A-Č. V Praze: Československý Kompas, 1925. Str. 994,

Čepec (franc. Coiffe) je podle *Komenského slovníku naučného* lehká, kulatá pokrývka hlavy. Čepec byl podle slovníku používán ve středověku a postupně měnil svůj tvar podle módy a společenského stavu. Nosily jej obzvlášť vdané ženy. Odtud pochází úsloví: přijít pod čepec.³⁶

Čapka

Čapka je ve *Slovníku naučném* popsána jako „polská čtyrrohá čepice, jakou jmenovitě huláni nosí.“³⁷

Ottův slovník naučný definuje čapku jako Polskou čepici s čtverhranným, dýnkem po způsobu konfederantky, jakou nosili huláni. Dále také jako polní čapka v rakouském vojsku lehká pokrývka hlavy pro všední potřebu a u zástupů pěších a většiny dělostřelectva i do války.³⁸

Komenského slovník naučný také obsahuje heslo čapka. Ta je ve slovníku popsána dvojitým způsobem. Zprvce jako polská čepice, s kožešinovým okrajem a čtyřhranným dýnkem, na způsob konfederatky. Zadruhé je definována jako polní vojenská lehká pokrývka hlavy pro obyčejnou potřebu.³⁹

Baret

Ve *Slovníku naučném* je baret definován jako čepice bez štítu, různě vyšívaná a zdobená peřím. Dále jako čtverhranná čepice katolických kněží, a nakonec jako kardinálská čepička.⁴⁰

Baret též biret, francouzsky *barrette*, ital. *Berretta*, je v *Ottově slovníku* popsán jako pokrývka hlavy na způsob kulaté čepice, nahoře objemnější, která se nosila již v 10. století. V 15. století tato pokrývka hlavy zdomácněla hlavně v Německu do té míry, že počátkem 16. století ji mimo selský stav nosili téměř všichni muži i ženy. V té době byly barety dvojího druhu. Jedny, které nosili reformovaní kněží, učenci a měšťanstvo,

³⁶*Komenského slovník naučný*, sv. 2. Praha: Komenského slovník naučný, 1937. str. 448.

³⁷*Slovník naučný*. Svazek II. Praha: I.L. Kober, 1862. str. 298.

³⁸*Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, 5.díl. V Praze: J. Otto, 1892. s. 860.

³⁹*Komenského slovník naučný*, sv. 2. Praha: Komenského slovník naučný, 1937. str. 429.

⁴⁰*Slovník naučný*. Svazek I. Praha: I.L. Kober, 1860, str. 490.

byly vždy střízlivých tvarů. Baret tohoto typu byl nízký, kulatý, mající někdy krátký výčnělek dozadu k částečnému krytí šíje. Podobné stříšky či štítky byly přišívány, aby chránily před sluncem nebo deštěm. Šlechtické barety měly mimo zadní sklopku jiné dvě velké po stranách, které byly nahoru shrnuty a tam spjaty. Látka baretů byla obvykle plstěná nebo kožená. Majetnější lidé si je nechávaly zhotovovat z hnědého nebo černého tlustého sukna a zdobili je barevnými šňůrami. Kněží a učenci nosili barety z černého sukna nebo sametu bez ozdob. Šlechtici pak měli barety z aksamitu karmazinové barvy, často obšité kožešinou, zdobené agrafou a pérem. Druhý způsob baretů se skládal mimo střední část ještě ze široké vodorovné střechy. Střední část byla z počátku vysoká, s vydutým krajem. Později se tato část stávala nižší a nižší až skoro talířovitou. Střecha se stala hlavní částí baretu a nejvíce se měnila. Ozdobou baretů byla splývající skupina pštrosích per, různá řetízková ověšení, také se užívalo medailonů s podobiznami, drahokamů, vyšívaní a jemného pýří. Barety nosily i dámy a stejně jako muži je měli nasazené dozadu a šikmo k uchu. Koncem 18. století se vlivem španělské módy baret zmenšoval. Následným nařízením proti přepychu v šatstvu byl omezován na střízlivé tvary a nošen jen knězi a učenci, tak že se stal odznakem jejich stavů.⁴¹

Heslo baret nalezneme i v *Masarykově slovníku naučném*. Baret je zde definován podobně jako v *Ottově slovníku*, a to jako malá plochá nahoře objemnější čepice, která se nosí od 10. století. Koncem 14. století baret začal měnit svůj tvar. Postupně došlo k rozšíření objemu a baret se změnil v široký klobouk s nizounkým dnem, bohatě zdobený péry, šperky a různobarevným hedvábím. Baret nosili ke konci 19. století čeští vysokoškolští členové spolku Slavia.⁴²

V *Komenského slovníku naučném* je baret (lat. biret) popsán jako kulatá nebo hranatá plochá čepice bez štítku. V 16. století baret nosili muži i ženy. Dnes jej nosí někteří úředníci při výkonu svého povolání. V 90. letech 19. stol. baret nosili čeští vysokoškolští studenti. Ve světové válce jej nosili českoslovenští legionáři ve Francii.⁴³

⁴¹*Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 3. díl. V Praze: J. Otto, 1890. s.315-316.

⁴²*Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 1 A-Č. V Praze: Československý Kompas, 1925, s. 390

⁴³*Komenského slovník naučný*, sv. 1. Praha: Komenského slovník naučný, 1937. s. 424.

Turban

Slovník naučný nabízí tuto definici turbanu. Turbanem „nazývá se turecký závoj na hlavu, druhy téměř naskrze, nyní vedle panujícího fesu jen zřídka u Turků a jiných národů východních užívány.⁴⁴ Skládá se z dlouhého kusu plátna nebo drahých hedvábných látek, jež se otáčí kolem kuželovité nebo polokulovité čapky. Čapka má červenou barvu, látka kolem ní je pak bílá. Barvou a rozmanitými ozdobami umístěnými na turbanu se rozeznávaly různé společenské stavy.⁴⁵

Dle *Ottova slovníku naučného* se jedná o orientální pokrývku hlavy vyskytující se pouze u mužů. Skládá se z čepičky ovinuté mušelinovou stuhou. Dulband nebo také tulband, jak byl turban označován označuje právě stužku používající se k výrobě turbanů. Získat turban znamenalo získat úřad. Turbany se postupem doby lišily barvou i úpravou. Veliké turbany se stávaly znakem učenosti. Turbany se rozlišovaly i podle barvy, zelené byly výhradou členů rodiny prorokovy, bílé nosily od 14. století muslimové, křesťané nosily modré, židé žluté a samaritáni červené.⁴⁶

Komenského slovník naučný turbanem nazývá orientální pokrývku hlavy, fez ovinutý mušelinem nebo hedvábím.⁴⁷

Závoj

Ottův slovník naučný popisuje závoj též šlojíř jako ozdobnou roušku ženské hlavy. Závoj stejně jako další části oděvu procházel módními proměnami. Ve 13. a 14. století bývaly šlojíře opatřeny cípy na okraji. Ženy si někdy nakladly několik cípatých barevných šlojířů na sebe až vznikla čepcovitá pokrývka hlavy. V 15. století byl závoj hedvábný a nosil se na vysokém špičatém klobouku ze kterého splýval dolů. Později bývaly šlojíře vyšívány zlatem a stříbrem a vroubeny krajkami. V Orientu ženy nosily hustý závoj, který jim zastíral obličej před cizinci. V křesťanství měl závoj jasně danou symboliku. Bílý závoj se stal symbolem cudnosti, nosily jej jeptišky skládající slib

⁴⁴*Slovník naučný*. Svazek IX. Praha: I.L. Kober, 1872, s. 639.

⁴⁵Tamtéž, s. 639.

⁴⁶*Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 25. díl. V Praze: J. Otto, 1906. str. 875.

⁴⁷*Komenského slovník naučný*, sv. 10. Praha: Komenského slovník naučný, 1938. s. 387.

čistoty, a také nevěsty. Černý závoj na druhou stranu dodnes zůstává znamením smutku.⁴⁸

Masarykův slovník naučný závoj popisuje jako část ženského oděvu nošenou na hlavě, která původně sloužila k zakrytí obličeje před zvědavými zraky. Dle módy měl závoj různé tvary – cípatý, škrobený, flanderský rohovitý. Závoj se také rozeznává podle příležitosti. Bílý svatební závoj a černý závoj sloužící ke smutku. Dále slovník rozeznává také řeholní závoj jeptišek a orientální závoj nošený v přední Asii a Africe. V současné době ustupuje závoj praktickým obvazům klobouku například při automobilismu nebo je jen naznačen jemnou zdobenou rouškou zakrývající horní část obličeje.⁴⁹

Komenského slovník naučný definuje závoj jako ženský okrasný předmět. Obyčejně se jedná o jemnou krajkovitou tkaninu sloužící k zahalení obličeje nebo hlavy. Závoj se používal v Orientu, kde se jím musely ženy zahalovat před cizinci. Závoj je podle slovníku symbolem panenství a mravní neporušenosti.⁵⁰

1.6. Závěr

Ve slovnících jsem si nejdříve vyhledala základní termíny jako klobouk, kloboučnictví, čepce či čepení. Dále jsem se snažila nalézt další hesla související s konkrétními typy pokrývek hlavy. Slovníky jsem seřadila chronologicky od nejstaršího *Slovníku naučného* po nejmladší *Komenského slovník naučný*, abych mohla sledovat vývoj a změny v popisu jednotlivých hesel ke kterým docházelo. Co se týče obsahu, tak *Slovník naučný* obsahuje šest hesel: klobouk, kloboučnictví, čepka, čepení, baret, turban. *Ottův slovník naučný* obsahuje sedm hesel: klobouk, kloboučnictví, čepení, čapka, baret, turban a závoj. *Masarykův slovník naučný* obsahuje pět hesel: Klobouk, kloboučnictví, čepce, baret, závoj. *Komenského slovník naučný* obsahuje osm hesel: klobouk, kloboučnictví, čepení, čepce, čapka, baret, turban, závoj. Z výše uvedeného

⁴⁸*Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 27. díl. V Praze: J. Otto, 1890. str. 481.

⁴⁹*Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 7 Š-Ž. V Praze: Československý Kompas, 1933, s. 952.

⁵⁰*Komenského slovník naučný*, sv. 10. Praha: Komenského slovník naučný, 1938. s. 557.

výčtu je patrné, že nejvíce hesel obsahují *Komenského slovník naučný*, poté *Ottův slovník naučný*, *Slovník naučný*. Nejméně hesel uvádí Masarykův slovník naučný.

Ve *Slovníku naučném* a v *Ottově slovníku naučném* mají hesla ve většině případů větší rozsah. Větší obsáhlost textu v prvních dvou slovnících přisuzuji době jejich vzniku. Jednalo se o první slovníky, proto zde byla patrná snaha o větší rozsah. Důležitým faktorem je také to, že nebylo tolik možností, kde jinde by lidé mohli získat informace. První slovníky představovaly něco nového, byla na ně kladena velká očekávání, a proto je patrné že se jejich autoři snažili o co nejdůkladnější zpracování. Vznikly navíc v době, kdy se zvyšoval zájem o čtení, které se dostávalo do módy. Dalším důvodem může být časový odstup mezi slovníky. Mezi vydáním prvního dílu *Slovníku naučného* a vydáváním *Komenského slovníku naučného* je rozdíl bezmála 80 let. To představuje dlouhé časové rozmezí, za které se doba stihla změnit. U novějších slovníků je patrné, že lidé měli přístup k více zdrojům a tím pádem k více informacím. Měli jiné zájmy, jiné možnosti trávení času, který už nechtěli trávit sáhodlouhým čtením, vyhledáváním si dlouhých hesel. Mohlo to také vypovídat o tom, že hesla v té době nebyla tak aktuální, důležitá, a proto jim nebyla věnována taková pozornost. Neaktuálnost či nedůležitost také příkládám absenci některých hesel jako buřinka, šátek či cylindr. Absence těchto hesel mě překvapila, neboť se jednalo o poměrně frekventované typy pokrývek hlavy. Zvláště heslo šátek jsem ve slovnících očekávala.

Heslo klobouk se vyskytuje ve všech vybraných slovnících. Nejpodrobněji je definováno v *Ottově slovníku naučném* a ve *Slovníku naučném*. Stručnější definici poskytuje *Masarykův slovník naučný*. V těchto třech slovnících je zmíněn i vývoj pokrývek hlavy od Řeků a Římanů po současnost. *Ottův slovník naučný* navíc u hesla zmiňuje materiál klobouků i jejich ochrannou funkci. Nejstručněji termín klobouk definuje *Komenského slovník*, který jej definuje jen jako pokrývku hlavy se střechou kolem. Slovník zároveň neposkytuje vývoj pokrývek hlavy.

Termín kloboučnictví se také vyskytuje ve všech slovnících. Pojem je opět popsán nejobsáhleji v *Ottově slovníku naučném*. Heslo je zde zaměřeno na technologii výroby, kdy jsou popsány jednotlivé kroky při výrobě klobouků a dalších pokrývek hlavy. *Slovník naučný* stejně jako *Ottův slovník* poskytuje popis výroby klobouků. Popis je podobný, ale dle mého názoru oproti *Ottově slovníku* je popis složitější a méně

uspořádaný. Nejstručněji jej definuje *Komenského slovník* a také *Masarykův slovník naučný*. Oba slovníky nabízejí krátkou definici a chybí zde popis výroby pokrývek hlavy. Jen popis výroby – poskytne přehled o dobových technologiích, ale nejsou zde poskytnuty žádné informace k historii kloboučnictví v Českých zemích.

Heslo čepce se vyskytuje pouze v *Masarykově slovníku naučném* a v *Komenského slovníku naučném*. V obou případech je čepce popsán ve spojitosti s vdanými ženami, jako symbol stavu. *Masarykův slovník* navíc zmiňuje nošení čepce u dětí.

Termín čepení je popsán ve všech slovnících kromě *Masarykova slovníku*. Heslo je popsáno ve všech slovnících podobně. Pokaždé je zmíněno že se jedná o svatební zvyk, kdy je nevěstě nasazován čepce. Společnými znaky při tomto zvyku je také zpívání písní a tanec v kruhu kolem nevěsty.

Heslo čapka jsem našla kromě *Masarykova slovníku* ve všech zbylých slovnících. *Ottův slovník naučný* a *Slovník naučný* nabízejí téměř totožnou definici. Tedy že se jedná o polskou čepici spojovanou s hulány. *Komenského slovník* nabízí dvojí definici. Ve druhém případě čapku popisuje jako pokrývku hlavy pro obyčejnou potřebu.

Heslo baret se dá dohledat ve všech slovnících. Nejobsáhlejší popis nabízí *Ottův slovník naučný*. Je zde věnován prostor historickému vývoji baretu od 10. do 18. století s ohledem na proměny tvaru. Ostatní slovníky nabízejí stručnější definice.

Turban chybí pouze v *Masarykově slovníku*. *Ottův slovník naučný* zmiňuje turban pouze u mužů. V *Ottově slovníku* i ve *Slovníku naučném* je turban popisován v souvislosti se společenským postavením. Turban je spojován se získáním úřadu. Také jsou rozlišovány barvy turbanů dle sociálního postavení.

Heslo Závoj nalezneme v *Ottově slovníku naučném*, v *Masarykově slovníku* a v *Komenského slovníku*. Slovníky nabízejí podobné definice. Závoj spojují především se symbolem mravní čistoty a také znamením smutku.

2. Kloboučnický průmysl a technologie výroby klobouků

Pokrývky hlavy patří k doplňkům, které se úzce pojí k oděvu a společně s ním prodělaly složité módní proměny. Již v dávných dobách si lidé hlavu chránili před vnějšími vlivy, zvláště před nepřízní počasí či sluncem. Jako materiál jim sloužily zvířecí kůže, kůra stromů, sláma a další přírodní materiály. V průběhu času tak vznikla celá škála nejrůznějších pokrývek hlavy.⁵¹ Rozvoje dosáhla výroba klobouků během středověku a novověku, kdy klobouk prošel velkým množstvím módních přeměn.

Obsáhlejší zmínky o kloboučnickém řemeslu v Čechách pocházejí z 15. století. Kloboučníci měli své krámy v Praze již počátkem tohoto století.⁵² Mezi lety 1424-1526 bylo v Praze přijato do měšťanského stavu 29 kloboučníků. Roku 1516 se objevuje kloboučník mezi koňšely. Další zmínky o kloboučnicích pocházejí z Loun či z Tábora. Roku 1432 se dochoval písemný záznam o kloboučnickovi v Táboře, roku 1473 ve městě Louny.⁵³

Rozvoji kloboučnického řemesla přispělo zakládání cechů a později manufakturní výroba. Za nejstarší kloboučnický cech je pokládán cech norimberský založený roku 1360. První zmínka o cechu kloboučníků v zemích Koruny české pochází z 15. století, kdy si dávají kloboučníci na Novém Městě pražském roku 1446 stvrdit své cechy. Další kloboučnický cech vznikl v roce 1458 na Starém Městě pražském. Roku 1489 byly kloboučníctví mistři obou měst propojeni meziměstským cechem. Nejstarší kloboučnické cechy na Moravě mají počátek v 16. století. Mezi sídla moravských cechů se řadil Havlíčkův Brod připomínaný v první písemné zmínce roku 1544. Roku 1559 následuje Kroměříž, roku 1565 je zaznamenána informace o cechu ve Valašském meziříčí, roku 1630 v Novém Jičíně a roku 1718 v Brně.⁵⁴

⁵¹ GAJDA, Ervín –ZATLOUKALOVÁ, Jiřina: *Kloboučnická výroba pro I. ročník SOU učební obor kloboučník*. Praha. 1981, str. 7.

⁵² WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. Spisy musejní., číslo 170. s. 134.

⁵³ Tamtéž. s. 433

⁵⁴ POLÁCH, Radek. *TONAK: 1799: 220 let*. Překlad Anna Pilátová. [Nový Jičín]: TONAK a.s., 2019. 383 stran. ISBN 978-80-87359-31-0. s. 26-30.

Počátky přechodu z cechovní výroby do manufakturní fáze lze vystopovat například u vídeňské firmy P. & C. Habig a několika dalších dílen ve větších městech. V rámci podunajské monarchie drží primát město nazývané „malá Vídeň“ nebo též „město klobouků“. Jedno z hlavních středisek soukenické výroby na Moravě město Nový Jičín. V roce 1865 zahájil v Novém Jičíně zapojením parního stroje do výroby jako první v celém tehdejší Rakousku-Uhersku strojovou výrobu pánských klobouků kloboučník Johann Hückel. Johann pocházel z druhé generace kloboučnických mistrů rodiny Hückelů, která v roce 1799 získala mistrovské právo na výrobu klobouků. Firma dosahovala mnoha domácích i mezinárodních úspěchů a klobouky této značky byly známé po celém světě. I přesto, že existovalo na území Čech a Moravy, částečně i Slezska, spoustu kloboučníků a kloboučnických firem, žádná z nich nedosáhla takové produkce. Kloboučnictví se stalo jedním z nejvýznamnějších průmyslových oborů druhé poloviny 19. století. Poptávka trhu po kloboucích podnítila podnikatelské aktivity Antona Peschela, který v letech 1869–1870 vystavěl kloboučnickou továrnu v Šenově u Nového Jičína. v roce 1848 vznikla ve Vídni továrna bratří Böhmu která byla na začátku 20. století rozšířena o pobočku v Novém Jičíně. Kloboučnické firmy se ale nacházely i v dalších krajích a městech, objevily se firmy jako Václav Čekan, Otakar Hrabě a další.⁵⁵ Kloboučnický průmysl se neustále rozrůstá. *Adresář pro Prahu a okolí* uvádí, že v roce 1891 bylo Praze a jejím okolí čtyřicet šest kloboučníků a sto dvacet tři modistek.⁵⁶ *Ottův obchodní slovník* uvádí pro rok 1890 v Rakousku jedenáct továren na klobouky, roku 1906 dvanáct továren. V Uhrách byly v roce 1901 čtyři továrny na klobouky.⁵⁷

2.1. Technologie výroby klobouků

Výroba klobouků je téměř stejně stará jako lidstvo samo. Klobouky se vyrábějí již po staletí z různých materiálů. Můžeme nalézt klobouky ze slámy, ze srsti, látkové klobouky, papírové klobouky atd., nejčastějším materiálem však byla plst'. Materiál

⁵⁵POLÁCH, Radek. *"Pánové, prosím, smekněte": metodika datování a interpretace fotografií z let 1850-1918 pomocí historické pánské módy*. Praha: Národní památkový ústav, 2020. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-142-6. s. 30.

⁵⁶*Adresář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí Bubenče, Holešovic-Buben, Karlína, Smíchova, Kr. Vinohradů a Žižkova*. [online]. Lešer, Václav, ed. V Praze: Nákladem důchodův obce pražské, 1884-1910. [cit.2023-01-20] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:664098b0-124f-11df-8791-000d606f5dc6?page=uuid:94e12a80-536b-11e7-a7b7-005056827e5>.

⁵⁷PAZOUREK, Josef, ed. *Ottův obchodní slovník*. V Praze: Nákladem J. Otty, [1914-1924]. díl 2. část 1.

používaný na výrobu klobouků i jejich podoba se v průběhu času měnil. Za základní části klobouku se považují koruna, krempa, střecha a dýnko. Na hlavě sedí korun, kterou v její dolní části obepíná krempa. Koruna se od základny směrem nahoru zužuje, zůstává rovná, nebo se může rozšiřovat. Horní část klobouku, jenž zakončuje korunu se nazývá střecha. Vnitřní část střechy je označována jako dýnko.

Původně ruční výroba klobouků procházela postupem času proměnou až k výrobě strojní, ačkoli tradiční výroba zcela nevymizela. Nejvýznamnějšími proměnami prošlo toto řemeslo během 18. a 19. století, kdy došlo k mnoha významným inovacím. Zlepšil se proces moření a tužení kožek což otevřelo prostor výrobě klobouků i z jiných materiálů než jen z ovčí vlny, která byla do té doby hlavní používanou surovinou.⁵⁸ Proces plstění zaječí a králičí srsti byl obtížnější a dražší, jelikož pro plstění musí být chlupy zkroucené a kadeřavé, avšak zaječí i králičí jsou hladké. Moření představovalo způsob, jak zmíněné hladké druhy srsti zkuřnatit. Zároveň byly ale také hledány náhradní materiály například vlas vikuně či alpské kozy.⁵⁹ Moření srsti bylo kloboučnickými mistry drženo v přísné tajnosti, jak dokládá francouzské pojmenování *le secret* pro mořidlo. Díky těmto krokům byly technologie zplstění králičí a zaječí srsti zdokonaleny. Mohly tak být zhotovovány klobouky z čistého vlasu, kterým dávaly vyšší vrstvy přednost před vlněnými. Další pokrok přinesla 70. léta, kdy bylo zjištěno, že soustavným kartáčováním štumpy⁶⁰ (obr. č. 2) ze zaječí srsti s horkou vodou se vytvořil hustý vlas a povrch získal trvalý lesk. Velká obliba opět okamžitě zvedla ceny základní suroviny.⁶¹ Velmi významný byl také vynález voděvzdorného tužidla, které bylo nezbytné k hotovení cylindrů.

V 19. století a zejména v jeho druhé polovině dosáhlo kloboučnictví vysoké kvality. Docházelo k neustálému zlepšování mechanizace, která zapříčinila také významný posun v módních trendech vývoje pokrývek hlavy. Počátkem 40. let byla

⁵⁸ MŮLLER, A: Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkopřemyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 12, s. 134.

⁵⁹ VILÍMEK, Josef R.: Světem práce a vynálezů: kniha o počátcích, vývoji a stavu moderní techniky. Díl III. Výroba a zpracování surovin, zemědělství, hospodářský průmysl a výroba potravin a poživatin. Praha 1916, s. 217.

⁶⁰ Polotovar plstěného klobouku

⁶¹ MŮLLER, A. Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkopřemyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 12, s. 134.

vynalezena foukačka k čištění vlasu. Došlo také k uplatnění páry při tzv dekaturě. Dekatura probíhala následujícím způsobem: *Suché, dobře formované klobouky se napínaly a vystavovaly vlivům suché páry, čímž nabyly vlastnosti, spočívající v tom, že jejich tvar zůstal trvale uchován, čímž bylo zamezeno dosavadnímu stahování se jich do kuželovitého tvaru štumpy během nošení kterážto nemilá okolnost se přiházela hlavně u klobouků zhotovených z vlny.* Kolem roku 1850 došlo k odstranění jednoho ze symbolů kloboučnického řemesla. Tzv. střela (obr. č. 1)⁶² začala pomalu ustupovat což přispělo ke zlevnění výroby.⁶³

2.1.1. Výroba plstěných klobouků

Před tím, než vznikne finální produkt následuje řada kroků. Nejprve se musí připravit surovina, plstěním se poté vyrobí kloboukový polotovár tzv. šišák. Šišák následně projde formováním do požadovaného tvaru, barvením a nakonec zdobením.⁶⁴ Kloboučnické „umění“ bylo zachyceno v několika pramenech, snad nejpopsnější je spis *Die Hutmacherkunst*⁶⁵. Jenž podává obraz o výrobě a technologiích 16. a 17. stol.⁶⁶ Při výrobě plstěných klobouků se plstění schopná vlákna za přiměřeného tepla, vlhka a tlaku do sebe zapracovávají, tak že se vytváří stejnoměrná plst'.⁶⁷ Plst' se vyrábí buďto z ovčí vlny nebo ze srsti jiných zvířat. klobouky zhotovené z vlněné plsti se označují jako vlněné klobouky. Klobouky ze srsti se obvykle nazývají vlasové. Na vlasové klobouky se nejlépe hodí srst bobra, larka krátkoocasého, nutrie, vydry, lvouna hřivnatého apod. Nejvíce se však pro výrobu plstěných klobouků užívá srsti zaječí a

⁶² Střela představovala zhruba 2 metry dlouhou tyč mezi jejímiž konci byla napnutá struna.

⁶³ MÜLLER, A. Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkopřemyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1910, roč. 2, č. 1. s. 5.

⁶⁴ LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9. s. 31.

⁶⁵ Nollet, Jean-Antoine: *Die Hutmacherkunst*. In: Schreber, Daniel Gottfried – Kanter, Johann Jacob (edd.): *Schauplatz der Künste und Handwerke, oder vollständige Beschreibung derselben, gefertigt oder gebilliget von denen Herren der Academie der Wissenschaften zu Paris*. Lipsko a Königsberg 1767, s. 163-273.

⁶⁶ MÜLLER, A. Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkopřemyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč.1, č. 11 s. 123.

⁶⁷ VILÍMEK, Josef R.: *Světlem práce a vynálezů: kniha o počátcích, vývoji a stavu moderní techniky. Díl III. Výroba a zpracování surovin, zemědělství, hospodářský průmysl a výroba potravin a poživatin*. Praha 1916, s. 217.

králíci.⁶⁸ Zaječí srst se třídila na hřbetní, stranní, břišní a ocasní, přičemž nejlepší byla hřbetní, a naopak nejméně kvalitní byla srst ocasní. Kvalitu a cenu ovlivňovalo i roční období. Nejdražší byly velké zaječí kožky vzrostlých zvířat a cennější byly kožky zimní než letní, jelikož v zimě byla srst nejhustší.⁶⁹ Králíčina na rozdíl od zaječí srsti je méně tuhá, a navíc se dá snadno a trvale obarvit. Cena králíčí srsti se odvíjela od její barvy. Nejvíce ceněné byly kůže modré, šedé a žluté, méně žádané byly kůže černé, bílé a strakaté. Stejně jako u králíčí srsti jsou také lepší kožky zimní.⁷⁰

Aby byly klobouky co nejkvalitnější musely být kůže od samého počátku dobře zpracovány. Nejlepší způsob jako toho dosáhnout bylo kůži ihned po stažení napnout a řádně očistit od masa a tuku a nechat ji usušit. Dalším krokem bylo prostříhování, které zajistilo odstrížení hrubých a delších vlasů. Takto upravené kožky mohly následně postoupit k moření či pácování. K moření sloužila směs z rtuti a kyseliny dusičné.⁷¹ Po namoření se kožky nechaly uschnout, přičemž způsob sušení mohl být dvojitý. V prvním případě se jednalo o tzv. bílé moření. Kůže schly na vzduchu, přičemž dostaly slabě žlutou barvu. Druhou variantu představovalo rychlé sušení v přehřátých komorách, kdy kožky zežloutly, v tomto případě hovoříme o moření žlutém.⁷² Namořený vlas byl poté kartáčován a sestřížen. Následovalo rozšlehávání čili vrstvení pomocí kloboučnické střely. Střela byla umístěna na stropně a pomocí tlukadla byla struna uváděna do pohybu. Z vyčištěné srsti se navázilo množství potřebné na jeden klobouk, a to se rozdělilo na čtyři díly. Správné odměření bylo velmi důležité, neboť od toho se odvíjela výsledná podoba klobouku. Nejprve se první díl kloboučnickou střelou nanaslel papír do tvaru trojúhelníku. Rozvrstvená hmota se pokropila vodou a poté se na ni položila vložka stejného tvaru, ale menší velikosti, dva okraje tak zůstaly nezakryty. Poté se nafoukal druhý díl taktéž kroupený vodou. Vytvořený plást se svinul a nechal se zapařit, čímž došlo k částečnému zplstění. Podkladní papír a papírová vložka byly následně odstraněny a plást se dále zpracovával, až byl vlas zcela zplstěn do přibližné velikosti

⁶⁸ HRABĚ, J. O surovinách ku výrobě vlasových klobouků. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, Roč. 1, č. 2, s. 13.

⁶⁹ Tatměž.

⁷⁰ HRABĚ, J. O surovinách ku výrobě vlasových klobouků. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 3, s. 25.

⁷¹ Kyselina dusičná také v minulosti označována jako lučavka

⁷² HRABĚ, J. O moření (pácování, die Beize) kožek zaječích a králíčích. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 3. S. 25

výsledného tvaru.⁷³ Tak vznikl polotovar nazývaný šišák, který se dále upravoval do finální podoby tvarováním, žehlením, barvením a na závěr zdobením.

K barvení byla až do poloviny 19. století užívána přírodní barviva získávaná z rostlin či živočichů. Používalo se modré dřevo, fialovo-červený duběnkový inkoust, třešňová či švestková pryskyřice, zelená skalice či měděnka. Dle postupu uvedeného v *Kloboučnických listech* bylo pro barvení použito množství sta hotových klobouků, které se vyvařovalo v říční vodě. Do kotle se přidávalo modré dřevo, duběnky a sumach⁷⁴ Každý klobouk byl umístěn na formu a zatížil se, aby byl neustále pod hladinou. Po zhruba dvou hodinách vaření se várka padesáti klobouků vyměnila za dalších padesát, pro které byla předem oddělena polovina barvířské tekutiny. Dále následovalo smíchání třešňové nebo švestkové pryskyřice ve studené vodě, které se doplnily zelenou skalicí a měděnkou. Tato směs byla přivedena takřka k bodu varu a opět se v ní nechávaly klobouky namočený. Tento barvířský proces se odehrával osmkrát za sebou a po sundání z forem byly klobouky ještě na hodinu ponechávány v lázni do varu.⁷⁵

Po obarvení klobouk postupoval ještě tužení, jež je považováno za nejdůležitější krok při výrobě klobouků. Výslednou podobu velmi ovlivňovala podoba polotovaru. Obarvený klobouk se formoval a tužil dle toho měl-li být tvrdý nebo měkký. K tužení se používaly různé látky, dříve se užívalo tragantu, jenž byl ale vystřídán šelakem.⁷⁶ Tužidlo pro měkké klobouky sestávalo z boraxu, čpavku a šelaku.⁷⁷ Proces tužení rozlišoval tužení hlavy klobouku a tužení krajů. Štumpy se natáhly na formu opláchlý vodou a natužily pomocí měkkého kartáče. Poté se štumpy sušily a dávaly zapařit, aby došlo ke vsáknutí tužidla. Na druhý den se štumpy vykartáčovaly a opíraly se ve směsi vody, sody, boraxu a čpavku. Následovalo praní v čisté vodě, sušení a nakonec

⁷³ MŮJLER, A. Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkoprůmyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 11, s. 123.

⁷⁴ Sušené a umleté plodové palice stromu a keře škumpy koželužské.

⁷⁵ MŮJLER, A. Kloboučnické řemeslo a jeho rozvoj od nej starších dob až po začátek velkoprůmyslu kloboučnického. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 11, s. 123.

⁷⁶ Pryskyřice z kůry indických fiků.

⁷⁷ Něco o tužení měkkých klobouků. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 8, s. 86.

kartáčování.⁷⁸ Klobouk po tužení putoval do úpravny k finálnímu dohotovení, kde docházelo k lemování okrajů, připojení podšívek a ozdob.

⁷⁸PRAŽÁK. J. Tužení tuhých klobouků. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1910, roč. 2, č. 1. s. 1.

3. Proměny módy

V této kapitole se budu zabývat proměnami jak pánské, tak i dámské módy. Obsáhnou zhruba 100 let vývoje od roku 1848 do začátku 50. let 20. století. Sledované období představuje dlouhý časový úsek je tedy jasné, že móda prodělala velké proměny. Zatímco mužská silueta se v rámci odívání 19. století měnila minimálně, ženská vystřídala řadu podob. Móda se na začátku sledovaného období proměňovala pomalu a její změny sledovala jen malá část populace, která to její materiální poměry dovolily. Minimálně do poloviny 19. století se móda měnila přibližně v desetiletých cyklech. Trendy ale zasahovaly jen velmi malou část populace, zatímco většinová část populace měla šatník takřka beze změn výjimkou nebyly jedny šaty na několik let pro všemožné příležitosti. Postupně se doba zkracovala a dá se říci, že každý rok přinesl novou módní linii až po dobu, kdy se móda měnila každé roční období. Móda se zároveň stávala dostupnější pro širší počet obyvatel, k čemuž přispěl především vznik konfekce.

3.1. Dámská móda

Dámská móda v polovině 19. století byla náročná a rozmarná, založená na velké spotřebě drahých materiálů a bohaté dekoraci z krajek, stuh a umělých květin. Nejvýraznějším znakem bylo znovuzavedení krinolíny, která měla tvar mohutné polokoule vytvořené z drátů, rákosu a velrybích kostic. Rozměry byly násobeny několika spodnicemi, k šíři krinolíny přispíval i střih sukně opatřené bohatými volány.⁷⁹

Proměny módní linie v období, které sledujeme, byly určovány základním estetickým principem, ovlivňujícím i všechny ostatní druhy uměleckého řemesla – historismem. V druhé polovině 19. století tak nalézáme módní siluety a styly, připomínající módu renesance, baroka a rokoka.

70. a 80. léta jsou 19. století jsou spjata s budováním základů haute couture⁸⁰ v Paříži. Zakladatelem tohoto pojmu se stal anglický krejčí Charles Frederick Worth. Róby od uznávaného krejčího si nechávaly šít dámy nejen z Evropy, ale i ze Spojených

⁷⁹ UCHALOVÁ, Eva, Filip WITTLICH a Mirjam MORAVCOVÁ. *Česká móda pro salon i promenádu: 1780-1870*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-607-2. s. 53.

⁸⁰ Termín haute couture označuje luxusní průmysl specializující se na výrobu modelů, které se často mění a zhotovují na míru individuálních zákazníků.

států.⁸¹ Toto období zároveň přineslo novou módu, které propadly všechny ženy a podle které dostalo svůj název. Do oblíbenosti přišla turnýra česky nazývaná „honzík“. Turnýra představovala vzadu pod pasem vyztuženou část jinak úzké sukně. Aby byla sukně bohatá nosila se pod ní vyztužená konstrukce či poduška. Turnýra se rychle šířila a v 80. letech slavila svůj vrchol. Její tvar se postupem času proměňoval a získával stále náročnější a komplikovanější podobu. Šaty se začaly šít také jako dvoudílné komplety skládající se z uzavřeného kabátku a dvojité, nařasené sukně. Celý oděv, a především turnýra byl doplněn spoustou ozdob z mašlí, sámků, volánků, kanýrů, krajek apod.⁸² Móda konce 70. let siluetu zúžila a turnýru posunula níže pod pas. Oblíbenými se pro toto období staly také dvoudílné šaty s prodlouženým přiléhavým kabátkem.⁸³

Odívání konce 19. a počátku 20. století provází požadavky moderní zdravotní hygieny a účelnosti. Již v 19. století jsou přísně rozlišovány druhy šatů podle příležitosti, pro kterou se oblékají. V průběhu 70. – 90. let se objevují návrhy pro šaty domácí, k přijímání návštěv, k vycházce, k tabuli, k odpolední obchůzce, k čaji, k večeri a pro salon. Dále šaty plesové, lázeňské, svatební a smuteční, šaty pro dospívající dívky a starší dámy, šaty na cesty a těhotenské šaty, prádlo a sportovní obleky. Charakteristické jsou pro toto období také snahy o reformu. Od 90. let pronikaly do povědomí odborných kruhů i veřejnosti myšlenky o škodlivosti stísnujícího oblečení. Lékaři kritizovali příliš těsné oblečení nejdříve v souvislosti s prádlem, později upozorňovali na škodlivost dalších součástí dámské garderoby jako podvazků, malých kloboučků či těsných bot. Reformní snahy se však projevovaly pomalu a ve svých začátcích se neseťkávaly s velkým úspěchem. Prvními oděvy, kde se tyto snahy projeví byly domácí oděvy a cvičební a sportovní úbory.⁸⁴ Ve Francii se o reformu pokoušel Worthův nástupce Paul Poiret, který vyhlásil válku korzetu a v roce 1906 představil jednoduchou úzkou róbu. Žena nyní působila skromně, mladě a uvolněně. Ovšem již v roce 1910 Poiret přichází s modelem, který nemá u žen velký úspěch jedná se o úzkou „soudečkovou“ sukni jež ženy nutí k malým cupitavým krůčkům.⁸⁵ Objevují

⁸¹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5. s. 41.

⁸² SKARLANTOVÁ, Jana. *Od fíkového listu k džínům*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-785-0. s. 142-143.

⁸³ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. Praha: Olympia, 1997. s. 58-59.

⁸⁴ Tamtéž, str. 20-26.

⁸⁵ SEELING, Charlotte. *Století módy: 1900-1999*. [Praha]: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-247-2. s. 24-28.

se i snahy o prosazení dlouhých kalhot v dámském odívání. Ženy si ale musely na dlouhé kalhoty počkat. Teprve válka, která přinutila ženy vykonávat profese až dosud považované za profese mužské, definitivně změnila dámský šatník. Vymanila ženy z korzetů, zkrátila jejich vlasy i sukně a nechala je nosit kalhoty.⁸⁶

V roce 1914 vypukla první světová válka, která „osvobodila“ ženy od módních úvah a samozřejmě ovlivnila i způsob odívání. Na válečnou situaci reagovaly i módní časopisy. Ženy se pouštily do domácí výroby doplňků jako rukavic či šál, ale také speciálního oblečení pro raněné vojáky. Vystupují z rolí manželek a hospodyněk a zaujímají nejen svá tradiční místa v nemocnicích, ve vojenských lazaretech, v jeslích, ale musí i nahradit odvedené muže v řadě dalších zaměstnáních. S tím souvisí i nové typy obleků pro různá povolání. Typy šatů užívaných v zaměstnání se podstatně nelišily od užívaného módního oblečení, přinesly ale řadu praktických změn. Hlavním hlediskem byla hygiena, praktičnost a pohodlí. Výběr materiálu se proto soustředil na prací látky, střihy se volily jednoduché, aby se šaty mohly snadno ošetřovat. Všechny oděvy měly krátké, nepřilíš široké sukně, umožňující volný pohyb. Změnil se i způsob zapínání, kdy pracné háčky zastoupily knoflíky. Přes válečnou situaci, která poskytovala pramálo důvodů k životním radostem se v oblečení uplatňuje jistá variabilita. Nadále se konají koncerty, divadelní představení, společenské zábavy. V módních listech je proto věnována pozornost i večerním šatům. Ty se výrazně neliší od denních šatů, jsou střízlivé, jednoduché, šité z lehkých hedvábných materiálů nebo sametu. Běžní lidé však měli jiné starosti než účast na honosných večírcích. Mezi vycházkovými oděvy se jako novinka objevily pláštěvé šaty. Mimořádné oblíbenosti dosahoval i oblek sestávající z halenky a sukně. Pozornost je věnována také sportovnímu oděvu. V běžném odívání se nosily sukně s tunikami v rozmanitých střizích. Byly například nabírané, skládané do širokých či drobných záhybů, zvonové, plizované či zdobené kanýry. Válka se promítla i do střihů pláštěů a kostýmů, především detaily jejich výzdob se inspirovaly vojenskými uniformami.⁸⁷

Poválečné období je obdobím velkých změn, nových idejí, dobou technických vymožeností a nových objevů. Válka skončila lidé se pomalu vzpamatovávají z útrap

⁸⁶ LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4. s. 113

⁸⁷ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. Praha: Olympia, 1997. s. 98-100.

války, chtějí se bavit a zapomenout na traumata která jim válka přinesla. Ženám se otevírají nové možnosti jak v profesní a politické oblasti, tak i v oblasti vzdělání. Významným mezníkem v politické oblasti je přiznání aktivního i pasivního volebního práva ženám zákonem z roku 1919. Mění se i ideál ženy, nyní má být krásná, štíhlá, pevná, mladistvě vyhlížející.⁸⁸ Móda poválečného období navazuje plynule na tendence let předcházejících. Přes válečné strasti se vývoj módní linie v průběhu válečných let nezastavil. Nový životní styl odhalil nepraktičnost a nepohodlnost dlouhých sukní. Praktické potřebě proto vyšla móda vstříc zkrácením sukní do půli lýtek a z vojenských uniforem převzala některé dekorativní prvky.⁸⁹ Pláště mají podobně jako šaty denní a večerní verzi. Denní pláště jsou přizpůsobené požadavkům praktičnosti a pohodlí, večerní pláště jsou volnější a stejně jako večerní šaty zdobené výšivkou, korálky, perlami apod. Po celá 20. léta jsou v oblibě kožešiny, ať už v podobě kabátu, doplňku či jako ozdoba. Kožešiny jsou často upravované, barvené, sestavované z různých druhů barev do ornamentů někdy kombinované s jinými materiály.⁹⁰ Oblíbený je skunk, vačice bizam, sobol, norek, činčila nebo rys. Móda druhé poloviny 20. let je sportovní a praktická. Styl je určován oblečením do zaměstnání, na výlety do přírody a ke sportu. Nejoblíbenější jsou komplety kombinované ze dvou, či více druhů látek, zdobené pásky, proužky, ozdobnými lemy apod. Oblíbeným oděvem jsou také jumprové šaty, kombinující sukni a dlouhou blůzu. Večerní šaty si udržují dekorativní ráz, jsou bohatě vyšívány a vyrobené z luxusních materiálů.⁹¹

Třicátá léta byla poznamenána hospodářskou krizí a jejich druhá polovina hrozbou války. V ženském odívání by se tato doba dala označit za epochu prodlužování. Krátké sukně a účesy vystřídaly dlouhé délky vlasů i šatů.⁹² Novinkou pařížských módních přehlídek na podzim roku 1929 byly právě dlouhé sukně. Do nového desetiletí časopis *Eva* přináší článek s názvem *Módní desatero pro jaro 1930*, ve kterém jsou stanovené módní tendence na následující období. Desatero stanovuje pevně stažený pas šatů. Pokud jsou šaty bez pasu, potom musí přiléhat těsně k tělu. Délka sukní řídí podle

⁸⁸ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. Praha: Olympia, 1996. str. 11-14.

⁸⁹ Tamtéž, s. 50.

⁹⁰ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých po Diora"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání, sv. 7. ISBN 978-80-7106-149-6. s. 62-65.

⁹¹ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. Praha: Olympia, 1996. str. 65-67.

⁹² MÁCHALOVÁ, Jana. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. [s.l.]: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-587-0. str. 59-60.

denní doby a příležitosti. Sportovní oblek má délku pod kolena, cestovní oblek končí 38 cm nad zemí, městský vycházkový oblek 34 cm. Večerní toaleta má dosahovat ke kotníkům, plesová toaleta až k zemi. Okraj sukně má být vždy stejně dlouhý pro všechny obleky. Jsou přiléhavé přes boky a rozšiřují se nad kolena. Blůza se smí nosit pouze do sukně, je podkasaná a přepásaná pásem. Ozdobu šatů tvoří sármy, ažury, plisované volány, ozdobné pásy, novinkou jsou bolerka. Z barev módní desatero vyzdvihuje především modrou, černou, zelenou či kombinaci barev bílo-černé, hnědo-bílé, černo zelené. Novinkou je barva růžová a tmavě vínová.⁹³ Společensky angažovaná dáma měla dle dobových požadavků disponovat hned několika obleky pro různé příležitosti – dopolední oblek, odpolední oblek, malý a velký večerní, oděv pro ulici, do deště a různé sportovní oblečení. Přes rozlišování specifických typů oděvu se v průběhu 30. let v důsledku hospodářské krize nabádá ke střídmosti, důraz je kladen na materiál a kvalitní provedení. Výrazným znakem nové módy je tvar sukně. Ta je prodloužená, přes boky úzká, pod boky se rozšiřující. Dalším charakteristickým znakem módy 30. let byl šikmý střih. Šikmo střižené šaty splňovaly požadavky módní linie, lehce obepínaly tělo a splývaly dolů. Třicátá léta představovala zlatou dobou společenských šatů Společenské šaty mohly být pouzdřovitěho střihu, s širokou sukni nebo princesového střihu. Módní bylo kombinování různých materiálů a barev. Novinkou jsou půlnoční kostýmy mající podobu dvoudílných společenských šatů s dlouhou sukni a kabátkem smokingového nebo jiného typu. Svěží závan představují i tzv. robes de coctails určené pro přátelské setkání mezi odpolednem a večerem.⁹⁴

Móda konce 30. let je poznamenána válečnou atmosférou. K velkým problémům válečné módní tvorby patřil nedostatek textilních materiálů. Hlavní zdroje materiálů na hotovení oděvů představovaly starší, obnošené šaty. Přešívání zasáhlo všechny typy oděvů a kombinování materiálů se stalo módou. Móda v Čechách se jako všude v Evropě vyznačovala strádáním a nedostatkem. Spotřeba zboží byla regulována přidělovým hospodářstvím, poskytujícím limitovaný počet bodů měsíčně na nákup určitého druhu zboží. Etiketa odívání se oproti 30. létům zjednodušila, užívalo se méně typů oděvů pro různé příležitosti. Módní linie však prodělávala svůj vývoj a stejně jako

⁹³Módní desatero pro jaro 1930, *Eva: časopis moderní žen*. [online] roč. II., č. 9, 1930, s. 9. [cit. 2022-01-28] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:3af98ce0-39f3-11e9-9fd6-5ef3fc9ae867?page=uuid:bd706c41-405b-47b5-b3d9-692c2efa4587>.

⁹⁴UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 72-80.

jindy se snažila vytvářet ženu půvabnou a přitažlivou, vyhovující dobovému ideálu krásy. Nový ideál ženské krásy byl založený na přirozené linii klenutého poprsí, útlého pasu a oblých boků, doplněné o rovná záda, široká ramena a vzpřímenou hlavu.⁹⁵ Móda stále čerpá inspiraci z minulosti, právě konec 30. let se nese v duchu historizujících tendencí. Sukně se rozšířily, vkládaly se do nich díly, záhyby či plisované vsadky a zároveň docházelo k jejich zkracování. Rovněž dekorace vycházely z historismu. Na oděvu se objevily prýmky, zlaté a koráلكové výšivky. Luxusní krajky a brokáty stejně jako kožešiny patřily k nejžádanějším, ovšem vzácným materiálům. Kožešinami se zdobily kostýmy i pláště, k večerním šatům se nosila krátká kožešinová paleta a peleríny.⁹⁶ Linie roku 1940 přináší lehké kostýmky se štíhlým pasem, přiléhavým kabátkem a sukní. Podzim přináší módu půvabnou a ženskou, stále více se nosí kimonové rukávy, sukně se nosí krátké, večerní šaty jsou dlouhé až k zemi se splývavým střihem. V následujících letech se čím dál tím více projevuje nedostatek textilních materiálů. Továrny zásobující textilní průmysl pracují pro armádu a lidé jsou nuceni oděvy pečlivě spravovat a přešívát. Módní se stává kombinace látky s pleteninami. Hledají se stále nová řešení, jak ze starých šatů udělat nové vkládáním stejných nebo jiných dílů.⁹⁷ Jisté je, že ženy i v této nelehké době toužily být krásné, toužily po eleganci a zajímaly se o módu. Pro většinu z nich to však byly nedosažitelné sny. Důležité bylo postarat se o rodinu, zajistit základní potraviny a oděvy. Móda šla stranou. Ženám nezbývalo jim nic jiného než alespoň obdivovat v biografiích velké plesové toalety a luxusní róby na hvězdách stříbrného plátna či snít o líbivých oděvech při listování v módních časopisech.

Poválečná léta v Československu stejně jako v celé Evropě byla velmi těžká ve všech oblastech. Móda se jen obtížně prosazovala, a to u všech sociálních vrstev ve všech zemích. Zároveň ale konec války přivedl do módního průmyslu naději na lepší časy a novou inspiraci. Důležitým úkolem bylo nejen doplnit válečnou nouzí prořídle šatníky, ale i vzkřísit módní tvorbu, která před válkou dosahovala vysoké úrovně. Společenství krejčích již na podzim roku 1945 představili odhodlání vybudovat v Praze

⁹⁵ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. s. 10-16.

⁹⁶ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3. s. 50-51.

⁹⁷ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. Str.17-18.

módní centrum pro střední a východní Evropu. Na podporu své snahy založili módní časopis Styl, jenž měl vytvářet a propagovat kulturu odívání a přispívat k pozdvižení všeobecné kulturní úrovně. Vznikaly také propagační komise, organizující módní přehlídky v různých městech. Postupně začínaly vycházet další módní časopisy. Móda se také pozvolna stává politickou záležitostí a na vydávání ženských módních listů se podílejí politické strany.⁹⁸ Slibnému nástupu českého krejčovství bránil nedostatek textilních materiálů a jejich nízká kvalita. Způsob odívání zůstal stejný jako před válkou. Stále se v rámci možností rozlišují dopolední a odpolední šaty, oděv kompletuje sada doplňků s kloboukem a rukavicemi. Móda se stále více feminizuje a dává vyniknout ženským prvkům. Oděv je inspirován válečnými událostmi, avšak v ženském pojetí. Hitem se stávají kostýmy s úzkou sportovní sukní a přepásaným kabátkem. Hlavním zdrojem inspirace se však stala francouzská móda. Oblibu si získává i móda anglická a americká, která se stala novým módním centrem.⁹⁹

V roce 1947 představil Christian Dior kolekci zvanou New Look. Charakteristickým rysem kolekce byl návrat k předválečné eleganci se silně zdůrazněnou ženskostí. Silueta byla založená na výrazném poprsí, útlém pase a široké sukní. Nesměly chybět doplňky jako klobouk, rukavice a obuv na vysokém podpatku. Po únorovém převratu bylo nemyslitelné, že by se v Československu mohl tento nový styl uplatnit.¹⁰⁰ Móda a způsob odívání musely zpretrhat jakékoli vazby s předválečným obdobím a módou kapitalistického světa. Nový módní styl měl představit nového socialistického člověka. Móda je určena pracujícím a jsou na ni tudíž kladeny jiné požadavky. Módní styl proto určovalo praktické oblečení do zaměstnání, na výlety a ke sportu.¹⁰¹ Velká pozornost byla věnována především pracovním oděvům, ale kromě nich se navrhovalo také oblečení pro volný čas po práci. Československá móda navazovala na střízlivější linii, která více odpovídala běžnému životu. Důležitou součástí oděvu se stala halenka, která si spolu se sukní vydobyla přední místo. Pláště se nosily kimonové, zvonové rozšiřující se směrem dolů a později pláště tříčtvrteční. Novinkou domácího původu se staly barevné sukne připomínající národní kroje. Ty

⁹⁸ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6. s. 13.

⁹⁹ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. S. 25-26.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 62.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 36-

měly představovat pokus o oproštění československé módy od módy západní. Po válce a ještě v 50. letech panoval zaběhlý řád přesně určující co, kam a k čemu obléci. Stále byly doporučovány rukavice jako elegantní doplněk. Zajímavou novinkou se staly kabelky, střevičky a rukavice vyrobené „z plastiku a igelitu“, jak se označovaly nové hmoty československého průmyslu. Neodmyslitelnou součástí dámského oděvu téměř všech sociálních skupin tvořil klobouk. Po roce 1948 však jako oděvní symbol především střední a vyšší společenské třídy nebyl přijímán. Vhodnějším se ukázal být šátek, který se nosil již od třicátých let. Velmi žádanou a oblíbenou částí oděvu se staly tepláky. Tepláky sloužily především jako praktický oděv, mezi mladými lidmi, ale byly považované za módní artikl. Přestože světová móda procházela mnoha změnami a neustále ohromovala novým módními liniemi, v Československu však byly tyto novinky ignorovány. Na módních přehlídkách se stále předváděly pracovní oděvy. Úspěšný byl oděv pro zednice tvořený halenkou a šátkem, nebo modráky s krátkým kabátkem.¹⁰² Až v polovině 50. let reaguje Československá móda na proměny světové módní linie a nechává se inspirovat siluetou písmene H. Nová linie představovala štíhlou, dolů se zužující formu, charakteristickým znakem se stalo snížení pasu. Sukně mohla být úzká i široká, rukávy byly většinou kimonového střihu. Pláště definitivně opustily bohatý zvonový střih, mohly být jednořadé i dvouřadé a šily se ve třech různých délkách.¹⁰³

3.2. Pánská móda

Pánská móda v průběhu 19. století prošla intenzivním vývojem. Od dekorativního stylu dospěl pánský oděv k stylu jednoduchému účelnému založenému na perfektním střihu a kvalitním materiálu. Od francouzské revoluce byl v pánském odívání patrný vliv Anglie. Anglická móda získala prvenství po napoleonských válkách. Velkým módním vzorem byl na počátku 19. století král Jiří IV. Zálibu v módě podědil i jeho syn Eduard VII a v nastolené linii módních ikon pokračoval i vnuk Eduarda VII Eduard VIII.¹⁰⁴ Základním typem oděvu byl frak, který se nosil ke všem příležitostem. V době revolučních událostí roku 1848 vznikl nový typ kabátu zvaný čamara, který se

¹⁰²HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6. str.123-133

¹⁰³Tamtéž. str. 135-142.

¹⁰⁴Jak se Anglie stala diktátorem pánské mody. *Pestrý týden*. 1928, roč. 3, č. 19, s. 8.

nosil pouze na našem území jako symbol vlastenectví.¹⁰⁵ Ke kabátům se nosily kalhoty v odlišné barvě, často ušité z kostkované látky. Kalhoty stejně jako jiné části oděvu prodělávaly svůj vývoj od úzkých střihů po široké. Jelikož módní silueta biedermeieru byla velmi štíhlá i v pánském odívání byl zapotřebí korzet.¹⁰⁶

Padesátá a šedesátá léta znamenala v pánské módě období velkého rozvoje. Zvýšily se nároky na prádlo, košile se zdobily výšivkou a začínaly se užívat tuhé připínací límce a úzké vázanky. Frak se stal společenským, především večerním oděvem. Oblíbený je kabát s délkou ke kolenům zvaný německy *kaiserrock*, novinkou je žaket s předními cípy ubíhajícími šikmo k zadnímu dílu. Objevuje se ranní kabát a krátký kabátek, pro který se počátkem 60. let vžívá označení *sacco* a který je určen pro neformální příležitosti a do přírody.¹⁰⁷ Trojdílný oděv složený ze saka, kalhot a vesty se poprvé objevuje v šedesátých letech 19. století a od té doby byl natrvalo zaveden jako oblek gentlemana. Na jeho výrobu se používala nejčastěji vlna a hedvábí. Pánské kalhoty v 50. letech poměrně úzké se již objevovaly trochu širší. Z části decentní hlavní části oděvu (kalhoty, vesta, sako, kabát) však byly velmi často doplňovány exkluzivními barevnými doplňky. Patřila mezi ně třeba luxusní hedvábná podšívka vesty, nebo kostkované či pruhované typy kalhot.

Po pádu Bachova absolutismu česká společnost dávala najevo své vlastenecké smýšlení návratem k čamaře. Čamary se nosily ke každé denní i večerní společenské příležitosti a postupem času procházely módním vývojem. V 80. letech ve společenském oblečení převážily fraky, čamara přesto zůstala znakem demokraticky smýšlející české společnosti do konce 19. století. Vedle národního oděvu měl značný společenský význam i sokolský kroj. Kroj sestával z červené košile s nízkým bílým límcem, z kalhot s černým lakovaným pasem s přezkou s monogramem a z přiléhavého kabátku se šůsky, tzv. kajdy. Kroj se používal na výlety, společenské akce i na cvičení.¹⁰⁸

¹⁰⁵Více o národním oděvu v: MORAVCOVÁ, Mirjam. *Národní oděv roku 1848: ke vzniku národně politického symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1986.

¹⁰⁶ UCHALOVÁ, Eva, Filip WITTLICH a Mirjam MORAVCOVÁ. *Česká móda pro salon i promenádu: 1780-1870*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-607-2. s. 73-74.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 76.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 78-80.

Následující léta v pánské módě nepřinášejí převratné změny. Prosazují se anglické vlivy přinášející především dokonale ušitý oblek z kvalitní látky, který je pohodlný a umožňuje volný pohyb. Stejně jako ženy i muži musí respektovat rozdělení oděvů podle příležitostí. Základním oděvem pro denní nošení se stávají sako, vesta a kalhoty.¹⁰⁹ Nejteplejším oděvem je kožich, který se pravidelně uplatňuje v zimních číslech módních časopisů. Zimníky jsou šité ze silných huňatých látek s jedno i dvouřadovým zapínáním, uzavřené vysoko na krk. Méně teplým typem pláštěů jsou svrchníky. Dalším typem jsou lehčí a kratší polopřiléhavé kabáty tzv. paleta. U pánských obleků převládají kolem roku 1870 stále kabáty a kalhoty šité z odlišných materiálů. Kabát může mít buď formu žaketu nebo saka. Žaket je přiléhavý kabát s delšími šosy a se široce překládanými dlouhými klopami či šalovým límcem. Sako se liší volností střihu a kratší délkou. Je určeno pro sport, výlety a vycházky. Společenským oblečením je salonní žaket či černý salonní kabát s rovně střiženými předními i zadními díly. Vesty se šijí z látky kabátů nebo kalhot, stále více se uplatňuje dvouřadové zapínání. Kalhoty jsou úzké nebo rovné, stále zdobené lampasy.¹¹⁰

Do konce století se pánská móda více specializuje a upřesňuje své formy. Typy svrchních kabátů zůstávají stejné, paleta jsou určena pro vycházky i sport. Žakety se užívají na ulici i na procházky, ale i do společnosti. Jsou zapínané nejčastěji na tři knoflíky. Střih sak se různí podle funkce – dvouřadé pro sport, jednořadé k obleku pro doma nebo na ulici. Popularita sak vzrůstá, jsou označovány za nejpohodlnější a nejpraktičtější oděv do zaměstnání. Významnou roli v pánském oblečení zastává stále kabát kaiserrock. Užívá se ve vycházkové formě s délkou přibližně ke kolenům nebo pod kolena, zapínaný na čtyři knoflíky, šitý z tmavě šedých látek pro zimu, světlých pro léto. Jeho společenská forma je kratší, šije se z černých látek, zapíná se na tři knoflíky a patří k ní černé kalhoty. K domácím zábavám se kaiserrock nosí otevřený, doplněný světlou vestou a šedými kalhotami. Frak je vyhrazen pouze pro velké společenské události jako slavnostní koncerty, rodinné oslavy a svátky, večere v restauraci. Pro menší společenské příležitosti přichází na počátku století z Anglie smoking.¹¹¹

¹⁰⁹KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5. s. 82-84.

¹¹⁰UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. Praha: Olympia, 1997. s.120.

¹¹¹Tamtéž. s.121.

Pánská móda se v období před první světovou válkou a během ní příliš neměnila. V mužském odívání určovala tón stále Anglie. Základními druhy oděvu se staly sako, frak a žaket, které se šily z kvalitních látek. Stále běžnější součástí mužského oblečení bylo sako. Módní byla saka velmi těsná, s výrazně zvýšeným pasem. Žaket sestával z černého kabátu, šedých proužkovaných kalhot, stříbrné vesty, součástí byl také cylindr a lakové botky. Žaket se postupně se omezoval na velmi slavnostní události. Smoking měl dlouhé klopy sahající až do pasu. Barevnost smokingu byla spíše nenápadná, většinou černá, případně s károvaným vzorem nebo proužkem. Frak byl užíván při nejslavnostnějších příležitostech. Pláště existovala celá řada. K novým typům pláště do deště patřil trenčkot, který se dostal do civilního oděvu z válečného prostředí. Dále se nosil plášť proti prachu, který se užíval při jízdě automobilem a na cesty a raglánový plášť.¹¹²

Stejně jako jinde ve světě je charakteristickým rysem československého pánského oblečení typová jednotnost. Mimořádná pozornost je věnována kvalitě materiálů a dokonalosti ušití. I pro meziválečné období platí přísná etiketa předepisující pro každou příležitost i denní dobu zvláštní typ obleku. Slavnostním oblekem pro večerní příležitosti se stává frak, doplněný dlouhými, širokými kalhotami a bílou jednořadou vestou. Dalším slavnostním oděvem je smoking. Pro oficiální příležitosti ve dne byl doporučován žaket a redingot. K ostatním příležitostem byl vhodný sakový oblek. V polovině 20. let dochází ke změně v módní linii, nová linie je volná, nepřiléhavá s kratším sakem a kalhotami. Obliba sportu a moderní životní styl ve 30. letech vytváří ideál muže vysoké atletické postavy se širokými rameny a štíhlým pasem. Tento vzor s sebou přináší volnější, pohodlný styl pánského odívání. Sportovní oblečení zaručuje volnost pohybu, pohodlnost i nenáročnost údržby. Každý druh sportu má svůj individuální typ oděvu.¹¹³

Vývoj mužské módy se koncem 30. let výrazně zpomaluje. Nejfrekventovanější mužské oblečení, sako, vesta a kalhoty, jen pozvolna prochází změnami základní linie.

¹¹²KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5. s. 209-215.

¹¹³UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. Praha: Olympia, 1996. s. 97-108.

Vzhled obleku na počátku 40. let určuje nedostupnost kvalitních látek.¹¹⁴ V pánské módě převažuje hledisko účelnosti a praktičnosti. Téměř univerzálním oblekem do společnosti i povolání se stává tmavý oblek s dvouřadým či jednořadým sakem. Fazona je uvolněná, ne tísnivá, s nepatrně vycpanými rameny. Délka a šířka kalhot nesmí být výstřední. K obleku je možné zhotovit vestu.¹¹⁵ Nezbytnou součástí pánského šatníku byla košile, která se často dávala šít na zakázku. Ke každé košili se volil jiný druh vázanky či motýlku. Co se týče vrchních oděvů existovalo několik typů pánských pláštěů. Patřily mezi ně převlečníky, svrchníky, raglány, ulstry, trench coaty. Součástí pánské garderoby byla i řada dalších doplňků. Patřily sem ponožky, podkolenky i dlouhé punčochy, podvazky, límce, kapesník, rukavice apod. Opravdový gentleman také nevyšel z domu bez klobouku. Pro výjimečné události muži oblékali frak, smoking nebo žaket. Neoficiálnějším večerním pánským oděvem byl frak. Žaket za protektorátu přebíral roli redingotu, muži jej nejčastěji oblékali na mimořádné denní společenské události. Šil se z pevného sukna a vždy se zapínal na jeden knoflík. Nejběžnějším pánským večerním oděvem byl však smoking, nosil se jak jednořadý, tak dvouřadý a byl vhodný i pro menší soukromé oslavy.¹¹⁶

Na přelomu 30. a 40. let se začíná objevovat zvláštní subkultura vymezující se proti systému. Tato skupina převážně mladých lidí byla označována jako Potápky.¹¹⁷ Objevily se ale i názvy jako Gáblíci, Medovky a Kristýnky. Potápky se vyskytovaly ve větších městech zvláště v Praze. Jednalo se o mladé lidi, kteří odmítali konvenční způsob života, provokovali oděvem, který se vyznačoval extravagancí a snahou vybočit z normálu, zvláště u mladých mužů se oděv značně odlišoval od běžného oblečení. Muži nosili měkký promáčkнутý klobouk dlouhé sako s rozparky a vycpanými rameny, pestré kravaty někdy nahrazované tkaničkou, a hlavně úzké a krátké nohavice. Pod nimi nosili pestrobarevné pruhované ponožky a boty na vysoké platformě. Typický byl úzký knírek ve stylu Clarka Gablea a účes zvaný „havel“, který se vyznačoval delšími vlasy a

¹¹⁴KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých po Diora"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání, sv. 7. ISBN 978-80-7106-149-6. s. 62-65.

¹¹⁵HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. s. 20.

¹¹⁶BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3. s. 231-242.

¹¹⁷Název pochází od jedné typické swingové figury, kdy tanečníci skloní rameno a tělem se jakoby ponoří, aby se po chvíli vynořili o kus dál v sále.

vlnou v týle. Účes byl údajně nazván podle Karla Havlíčka Borovského.¹¹⁸ Jejich dámské protějšky se nazývaly bedly, podle oblíbeného klobouku, někdy se jim také říkalo Kristýnky. Nosily krátké sukně, vysoké podpatky a výrazné líčení, účes tvořil extravagantní rozcuch nebo různé formy ležérně proplétaných drdolů.¹¹⁹

Pánské oblečení poválečné doby se opírá o tradiční typy. Denní oblek nemá být příliš světlý ani příliš tmavý, vyrobený z lehké látky. Sportovní oblek umožňuje volnost pohybu, obvykle měl mít podobu jednořadového sportovního kabátu doplněného šálou a kalhotami odlišné barvy, buď krátkými nebo dlouhými. Široké uplatnění má černý, obvykle jednořadový oblek. Smoking patří do večerní a slavnostní společnosti, frac je určen pro slavnostnější příležitosti.¹²⁰

Po roce 1948 ani pánský oděv neunikl pozornosti ideologů nového státu. Byly hledány nové formy, které by navazovaly na tradici, splňovaly požadavky účelnosti a sportovního charakteru. Základem nového pánského obleku mělo zůstat sako. Klasický pánský oděv byl dostatečně funkční, a proto nemohlo dojít k nějakým zásadním změnám. Změny se uplatňovaly spíše na poli zavádění nových materiálů a celkového uvolnění od formalismu. Největší změnou prošel společenský oděv. Tradiční smoking, který byl určen jen těm zámožnějším byl nyní zapovězený. Nahradil ho tmavý jednořadový oblek vycházející z tradičního pánského oděvu. Zvláštní pozornost se věnovala kravatám. Tzv. americké kravaty s velkým vzorem, které se začaly nosit v roce 1946 byly nyní nepřipustné. Kravata měla mít veselé barvy, měla čerpat inspiraci z každodenního života a lidové tvořivosti. Škála pánských pláštíků se neměnila. Vedle klasických pláštíků se stal velmi oblíbený plášť sportovního charakteru tzv. montgomerák. V polovině 50. let se do módy dostaly tvídové látky. Šily se z nich sportovní saka i celé obleky.¹²¹

¹¹⁸BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3. str.

¹¹⁹ Potápky, bedly a jejich Lucerna. *Praha Neznámá: průvodce po pražských čtvrtích* [online]. Copyright © 2022 [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.prahaneznama.cz/jine-zajimavosti/potapky-bedly-a-jejich-lucerna/>

¹²⁰HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. Str 26-27.

¹²¹HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6. s

Takto se tedy vyvíjela ve sledovaném období oděvní móda. To, co jsme popsali, bylo normou, nikoli územ. Stejně tomu bylo i s pokrývkami hlavy, které k dámskému i pánskému oblečení takřka imperativně patřily.

4. Vývoj pokrývek hlavy

V první kapitole jsem se pokusila prostřednictvím slovníků a encyklopedií o shrnutí pokrývek hlavy, které byli v daném období aktuální a trendy. Druhá kapitola je věnovaná proměnám módy a je důležitá zejména pro pochopení a upřesnění kontextu dobové módy.

V této kapitole se budu věnovat proměnám dámských a pánských pokrývek hlavy. Budu sledovat proměny a vlastnosti jejich tvarů či materiálů. Co se týče proměn materiálu záleželo na mnoha faktorech. Zmíním vliv ročního období v souvislosti s počasím, dále sociální postavení a z historického hlediska roli proměn materiálu v závislosti na technologické úrovni, kterou daná společnost dosáhla. Nejdříve byly používány přírodní materiály jako byla například kůže, sláma či různé druhy travin. Později s příchodem průmyslové revoluce a novými vynálezy přišlo kvalitnější a rychlejší zpracovávání materiálů všech možných druhů.

Ačkoli se dnes může zdát klobouk jako přežitek či symbol starých časů v minulosti byly různé pokrývky hlavy nedílnou a velmi důležitou součástí šatníku. Jak léta plynula, pokrývky hlavy více než ostatní součásti oděvu sloužily, jako prostředek vnějškové společenské a hodnostní diferenciaci. Současně jim byla věnována pozornost z hlediska reprezentativnosti a zdobnosti. V konečném výsledku klobouky často zatlačovaly do pozadí prvotní funkci, kterou byla původně ochrana před nepohodou a potřeba zahalovat se.¹²² V historii nalezneme určité módní dekády, kdy bylo nemyslitelné vyjít na ulici bez klobouku. Ještě v 19. století a první polovině 20. století byly klobouky distinktivním znakem sociálního postavení a nezbytným doplňkem dámského i pánského oblečení. Pokrytí hlavy se postupně stalo znakem příslušenství k nějaké společenské skupině. K nošení pokrývek hlavy se vážala přísná etiketa, neboť byly rovněž prostředkem sociální komunikace.

¹²² LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9. str. 7.

4.1. Dámy: klobouky čepce šátky: morfologické proměny, funkce a sociální komunikace

Každé období má pro svou dobu charakteristické pokrývky hlavy. Například antika znala pokrývky hlavy především jako účelové předměty. Středověk dal kloboukům různé formy a klobouky se staly objektem módy, ozdobou a v neposlední řadě luxusním předmětem. Klobouky se začaly zdobit péry, perlami i diamanty.¹²³ Pokrytí hlavy ve středověku bylo nezbytné především pro vdané ženy, neboť vyjadřovalo jejich podřízenost muži. Pouze svobodné dívky chodily prostovlasé. K nejznámějším pokrývkám hlavy patřil vysoký kuželovitý čepce zvaný henin. Henin byl často doplňován závojem. Renesance rozšířila nabídku pokrývek hlavy především pro ženy. Stále byla velmi rozšířená rouška a mezi dalšími pokrývkami patřily čepce, plstěné či slaměné klobouky. Ženy i muži si také oblíbili barety. Movitější lidé si často nechávali klobouky zdobit výšivkami, perlami či drahokamy. Baroko, co se týče pokrývek hlavy nepřineslo žádné výrazné změny. Velkou proměnou však prošly účesy, kdy se masivně rozšířilo nošení paruk, přes které ženy nosily textilní čepce.¹²⁴

Na konci 18. a počátku 19. století došlo k rapidní změně v módě. Dámské klobouky dostaly malou přiléhavou formu a podobaly se helmě, turbanu nebo baretu. Paruky byly nadobro odloženy a účesům se vrátila přirozená podoba. Dámy začaly nosit klobouky, které měly podobu kukaně (obr. č. 7.) Kukaňovitě klobouky si můžeme představit jako čepce, který měl po obvodu střechu vybíhající dopředu. Kukaně se zhotovovaly ze slámy, různých travin ale i z plsti a z vyztuženého textilu. Tyto pokrývky hlavy se nosily v různých obměnách celou první polovinu 19. století, což můžeme přičíst jejich praktičnosti. Díky svému tvaru klobouk dobře chránil před povětrnostními podmínkami, kryl případně neupravené vlasy a díky stuze uvázané pod bradou na hlavě i dobře držel. Ženy na veřejnost stále častěji vycházely v textilních bohatě zdobených čepcích. Starší dámy měly čepce objemnější, bohatěji zdobené a často zakrývající účes. Typickou pokrývkou hlavy měšťanek se stal čepce z kovových nití zlaté nebo stříbrné barvy. Řídčeji se objevoval široký a hodně zdobený klobouk. Dámy také nosily cylindr, a to především jako doplněk k jezdeckému úboru.

¹²³ ZÍTEK, Odolen. *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962. Malá moderní encyklopedie (Orbis). s. 171.

¹²⁴ LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9. str. 9-13.

Ve druhé polovině 19. století se klobouk stal symbolem dámské městské módy. Klobouk výrazně odlišoval městskou ženu od venkovské ženy, která nosila podle svého postavení čepce nebo šátek. Rozdíl se týkal i způsobu, jakým byl oděv prezentován. Roli hrála také chůze, sebejistota a koketnost dané ženy. V měšťanské společnosti 19. století se móda stala znakem úspěšnosti. Se vzrůstajícím počtem masově vyráběných i prodávaných oděvů, se doplňky staly symboly společenského statutu. Klobouk, slunečník, rukavice a kabelka symbolizovaly společenské postavení měšťanek, proto je ženy této společenské vrstvy neodkládaly ani při pobytu na venkově.¹²⁵ Společnost této doby byla rozdělena do tří vrstev. První vrstvu tvořili bohatí a úspěšní občané, druhou vrstvu tvořila střední třída a do poslední vrstvy patřili nejchudší lidé. Pro lepší představu, jak byla daná společnost rozdělena uvedu příklad z knihy *V zámku a podzámčí*.

„Obyvatelé městečka dělili se na tři třídy. Do první třídy počítali se zámožní hospodáři, co měli svůj dům, dvorec a hodně polí a jejichž dcery klobouky nosily a v parádním pokoji kávové společnosti dávaly. ... Do druhé třídy počítali se chudší řemeslníci, co měli jen kousek pole a domek; těch ženy nosily se v čepcích, a velmi za zlé jim to měla ta první třída, jestli dovolili dcerkám klobouky nosit, rovnajíce se jejich dcerám. Třetí třída konečně byla tak zvaná lůza.“¹²⁶

Klobouky se v polovině 19. století více formovaly a začínaly nabývat různých tvarů. Módními se staly malé pokrývky hlavy tzv. kapoty (obr. č. 8).¹²⁷ Kapoty obvykle seděly na vysoko vyčesaných vlasech. Z tohoto důvodu je nebylo jednoduché udržet na hlavě. Držely tedy buď svázané pod bradou stuhou, nebo se připevňovaly šňůrkami k účesu.¹²⁸ Kapoty představovaly specifickou pokrývku hlavy, která se nedala označit ani jako klobouk ani jako čepce. Měly různé tvary, někdy byly tak úzké, že vypadaly spíše jako čelenka. Součástí kapotů, ale i dalších pokrývek hlavy bylo pestré zdobení. Toto zdobení bylo ztvárněné v podobě květin, lístků peří či volně visících stuh v zadní části

¹²⁵SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: sémiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6. s. 124.

¹²⁶NĚMCOVÁ, Božena. *V zámku a v podzámčí*. V Praze: Jindř. Bačkovský, 1940. Národní četba s. 11.

¹²⁷Kapoty představovaly malou většinou dráty vyztuženou podložku, na kterou bylo našito a upevněno velké množství stuh, pentlí, kraje, korálek, či peří in LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9. str. 17.

¹²⁸*Bazar: módní příloha ku Květům*. Praha: Edv. Grégr, 1872, roč. 4, číslo 15, s. 59.

klobouku. Častým doplňkem kapotů byl i krajkový závojíček. Ženy také nosily pro zimní i letní období kápě (obr. č. 9). Kápě byly vyráběné z nejrůznějších materiálů, mohly být pletené, háčkované, kašmírové, často byly lemovány krajkou či vyšíváním.¹²⁹ Nosily je všechny věkové skupiny od malých dětí po starší dámy. K dalším pokrývkám hlavy patřily i různě formované klobouky. Počátkem 70. let 19. století se objevují klobouky s různě tvarovanou střechou. Tyto byly formované do záhybů s různě vysokým dýnkem například do tvaru kužele (obr. č. 10).¹³⁰ Můžeme však nalézt i klasičtější tvary klobouků s širokými střechami a nízkým dýnkem.¹³¹ Nejužívanějším materiálem pro výrobu bylo lýko, sláma, žíně či krep.

4.1.1. Přelom 19. a 20. století

Na přelomu 19. a 20. století došlo k výrazné změně v postavení žen. Žena se v souvislosti se vznikem industriální společnosti stala uznávanou pracovní, postupem času také intelektuální silou. Ženy se v této době také stále aktivněji zasazují o vyrovnání svých možností s muži a ve větší míře se účastní veřejného a kulturního života. Narůstající počet samostatně výdělečně činných žen tak narušuje tradiční názor o závislosti ženy na mužových příjmech a otrásá pozici muže, jako jediného živitele rodiny. Nejlépe tuto dobu charakterizuje označení "belle époque" ženy této epochy byly chytré, krásné a sebevědomé.

Pokrývky hlavy jsou v tomto období stále nedílnou součástí oblečení pro každou příležitost. Secese představovala zlaté časy pro pokrývky hlavy. Oblíbené byly mohutné, zdaleka viditelné klobouky. Ty mnohdy dosahovaly obrovských rozměrů a jejich plocha tak dávala možnost bohatému zdobení. Povoleno bylo nosit na hlavě cokoli, ženy nosily doslova celé zahrady. O tomto fenoménu informovaly různé dobové časopisy. Například *Nové Pařížské mody*, popisovaly tehdejší klobouky takto: *Dáma z nynější doby přihlížející k módě, nosí také klobouk z měkké plsti nebo sametu s velkým ptákem a několika zahnutými vzhůru čnějícími, stínovanými volavčími péry zdobený, který si hluboko do čela klade, aby ji celý účes viděti bylo.*¹³² Velké klobouky byly sice

¹²⁹ *Bazar: módní příloha ku Květům*. Praha: Edv. Grégr, 1870, roč. 2, č. 46, s. 162.

¹³⁰ *Bazar: módní příloha ku Květům*. Praha: Edv. Grégr, 1870, roč. 2, č. 28, s. 109

¹³¹ *Bazar: módní příloha ku Květům*. Praha: Edv. Grégr, 1871, roč. 3, č. 24, s. 84.

¹³² *Módní zpráva. Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1896, roč. 2, s. 1.

populární, ale vedle nich se dále objevovaly barety, malé kapoty, toky¹³³ a také klobouky různých netradičních fantaskních tvarů. Dívky a ženy z prostého prostředí nosily nejvýše šátky a v zimě pletené čepičky. I mezi měšťankami však probíhala diferenciacce. Klobouk byl symbolem majetné měšťanky s odpovídající pozicí v určitém společenství. Především na malém městě či vesnici, kde k sobě lidé měli blíž a navzájem se znali se neznalost módy stávala předmětem kritiky. Nejen samotný klobouk, ale i jeho materiál, provedení a ozdoby vypovídaly o pozici ve společenské struktuře.¹³⁴ Do tehdejšího života nám dává nahlédnout dobová literatura. Konkrétně mohu uvést dílo Popelky Biliánové *Do panského stavu*. Zahradník Kráčmera se svojí ženou Barborou a dcerou Baruškou vyhraji v loterii půl milionu. Postupně vlivem získaných peněz se změní životní styl celé rodiny. Kráčmerovi se stěhují do měšťanského bytu a matka s dcerou si nakupují oděvy vhodné jejich nově nabytému stavu. Symbolem nově nabytého panského stavu se stává právě klobouk. V díle o tom popisuje například tento úryvek: *Musí to být – musí to být – milostpaní Kráčmerka, nastávající paní domácí, musí míti klobouk! Kdepak pak v šále – to by si ji domovnice nijak nepovažovala – paní domácí musí nositi klobouk!*¹³⁵

Klobouková móda se střídala velmi rychle. Někdy se měnila ozdoba, někdy posazení kloboučku či materiál nebo forma. Docházelo ale i k různým změnám umístění ozdob, i změnám celkového posazení pokrývky hlavy. Módní časopisy každou sezónu informovaly o nadcházejících trendech. Ne každá žena si však mohla dovolit listovat v časopisech o módě. Kromě časopisů byly další možnosti, kde mohly ženy čerpat inspiraci městské promenády či městské ulice. Procházení neboli korzování bylo velmi oblíbené a představovalo další zdroj inspirace. Na procházkách dámy vystavovaly na odiv své nejlepší šaty, předváděly žhavé módní novinky a zároveň bedlivě sledovaly ostatní.¹³⁶ Ženy si tak stále častěji začaly obměňovat klobouky a kupovat nové za účelem svého zviditelnění v očích druhých žen. Pořídit si každou sezónu úplně novou pokrývku hlavy však představovalo zásah do rodinného rozpočtu. Méně majetné ale často šikovné hospodyňky si dokázaly poradit v domácím prostředí. Mnohdy stačila

¹³³ Toka je klobouk malého tvaru bez krempey. Je vyroben většinou ze silnější plsti a nosí se převážně ke kostýmkům a jiným formálnějších oděvům

¹³⁴ SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: sémiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6.

¹³⁵ BILIÁNOVÁ, Popelka. *Do panského stavu*. Praha: Körber, 1907

¹³⁶ SKARLANTOVÁ, Jana. *Ze života prababiček*. Praha: Motto, 2014. ISBN 978-80-267-0277-1. s. 41

drobná úprava a klobouk byl jako nový. Inspiraci ženy hledaly v módních časopisech, které poskytovaly návody, jak upravovat klobouky nebo jakým způsobem vytvořit ojedinělé ozdoby. Ženy, které si klobouky upravovaly samy, mohly využít například publikace *Domácí modistka*,¹³⁷ Tato příručka pro ženy poskytovala návody k zhotovení dámských i dětských klobouků a jejich ozdob i vytváření různých drobných doplňků dámského šatníku. Některé majetnější ženy mohly využít služeb modistek, které se nacházely v mnoha městech.

Když už mělo dojít k pořízení nového klobouku vystaly důležité otázky, jak vlastně vybrat klobouk? jaký tvar zvolit? jak správně klobouk nosit? Praktické rady, jak vybrat vhodný klobouk poskytovala například spisovatelka, publicistka a učitelka Věnceslava Lužická. Ve své příručce, *Co sluší a nesluší: příspěvek k dívčí výchově* poskytovala dívkám a ženám rady ohledně vzhledu, vkusu a výběru vhodného oblečení i doplňků. Příručka obsahovala i kapitolu k účesům a pokrytí hlavy. Lužická se zde zaměřuje na správný výběr pokrývky hlavy dle věku, příležitosti, ale i celkového vzhledu. Poskytuje cenné rady, jak postupovat při koupi klobouků. Dle Lužické k sobě všechny části úboru mají pasovat jako články řetězu. Celý oděv má být v souladu, řídí se heslem: „*Hlava, toto vznešené sídlo ducha a rozumu, hlava, která myslí a řídí tvé činy, zasluhuje v plné míře, abys jí věnovala pozornost a uvedla ji v soulad s ostatním úborem svým*“¹³⁸

Po celé období secese, a ještě na začátku 20. let 20. století můžeme vysledovat oblibu velkých klobouků (obr. č. 11). K častým změnám patřilo střídání velkých rozměrných klobouků s menšími pokrývkami hlavy. Například v časopise *Nové pařížské mody* se můžeme dočíst, že klobouky dosahují průměru malého kola.¹³⁹ Největších rozměrů však dosahovaly klobouky mezi lety 1909 a 1910. Postupně však docházelo k jejich zmenšení, které bylo přijato velmi kladně. Výstižně tuto skutečnost popisují v *Nových pařížských modách*: „*Nechápeme, proč tak dlouho byly jsme jejich otroky, neboť byly nejen těžké a nutily nás k jistému vyšroubovanému držení hlavy;*

¹³⁷ *Domácí modistka*. V Praze: F. Šimáček, 1901

¹³⁸ LUŽICKÁ, Věnceslava: *Co sluší a nesluší*, Praha: Alois Hynek, 1893. str. 65.

¹³⁹ *Módní zpráva. Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1904, roč. 10, č. 8. s. 1.

klobouky ty byly nejen nepohodlné, často obtížné, ale i dražší¹⁴⁰ Preferovány jsou pro další období malé kloboučky s úzkou střechou, které se posadí hluboko na hlavu. Velké klobouky se kromě kritiky stávaly i terčem posměchu, zvláště muži mnohdy neměli mnoho pochopení. Že se velké klobouky stávaly terčem posměchu potvrdil časopis *Mládenec*, který se na adresu velkých klobouků vyjadřoval takto: „*Elektrické podniky vzhledem k stále rostoucím rozměrům dámských klobouků pomýšlí prý na zvláštní vozy pro dámy. Vchody u těchto vozů budou půl druhého metru široké a dva metry vysoké.*“¹⁴¹ Tato poznámka nebyla úplně od věci, neboť velké klobouky i s ohromnými ozdobami mohly opravdu překážet. V té době byly také klobouky připevňované jehlicemi což představovalo další rizika. Ve veřejné dopravě se dokonce objevovaly cedule s varováním ohledně nekrytých jehlic.

Materiál pokrývek hlavy kopíroval základní rozdělení dle ročního období. V podzimním a zimním období měla pokrývka hlavy chránit především proti prochladnutí, na jaře a v létě proti slunečním paprskům. Pro jaro a léto převládaly lehké materiály nebo také slaměné klobouky či klobouky z různých pletiv. V období přelomu 19. a 20. století se využíval například také tyl, mušelín-chiffon a atlasová sláma. Moderní jarní klobouky byly nejčastěji z brokátu, slámy, tylu, nebo mušelínového šifonu či žíněné porty.

Secese dala velký prostor různým ozdobám pokrývek hlavy. Mezi nejčastější ozdoby klobouků se řadily nejen ozdoby z ptačích per, ale dokonce i celé ptáci a další vycpaná zvířata (obr. č. 12, 13). Tento trend nemohl uniknout ani redaktorům různých časopisů, kteří projevíli značnou kritiku. Pro ukázkou mohu zmínit například úryvek z *Nových pařížský mod*, jimiž bylo užívání ozdob značně kritizováno: „*A doufáme pevně, že se nám to vespolek s našimi příznivkyněmi, kterým je dojistá rozkošný zpěv ptactva v korunách stromů příjemnější než mrtvý ptáček na klobouku, podaří, učiniti přítrž hromadnému vraždění opeřencův.*“¹⁴² Časté byly také ozdoby z květin či ze stuh upravené na mnoho způsobů. Stuhy poskytovaly mnoho možností pro úpravu a dávaly

¹⁴⁰Vkusné jarní klobouky. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1912-1913, roč. č. 13. s. 6.

¹⁴¹ENEMA. *Móda. Mládenec: časopis hájící zájmy tzv. „starých mládenců“ a svobodných mužů*, Praha: Fr. Flanderka, 1912, roč. 6, č. 12, s. 7.

¹⁴²Módní zpráva. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1897, roč. 3, č. 22, s. 1.

tak prostor pro fantazii. Secese si velmi oblíbila květiny. Dámy květiny nosily nejen na kloboucích či na šatech, ale květiny se objevovaly i na předmětech denní potřeby a na vybavení domácnosti. Mezi oblíbené květiny se řadily zejména růže, fialky nebo orchideje. Květiny se umisťovaly jednotlivě, v podobě girland či věnečků. Další ozdobou mohlo být také tzv. aigrette (obr. č. 14).¹⁴³ Klobouk byl také doplněn často závojem. Závoj představoval důležitý doplněk a dodával klobouku elegantní ráz. Mohl být například ve stejné barvě jako byla barva klobouku nebo byl volen ve světlejším či tmavším odstínu. Koncem 19. století byly originální závoje z pestré tkaniny s velkými puntíky.¹⁴⁴

Již od 70 let 19. století byl oděv rozdělován podle různých příležitostí. Celý oděv, a tedy i jeho doplňky provázely požadavky etikety. Určitý přehled či návod, jak se vyznat ve složitém procesu rozlišení oděvu přináší článek *Etiketa v toilettách*. Článek rozlišuje dvě základní skupiny oděvů. Základem jsou oděvy pro ulici a salonní toalety. Oděvy pro ulici se dělí na obleky pro pochůzky a obleky pro dopolední či odpolední vycházky. Salonní toalety rozlišovaly obleky pro odpolední návštěvy, oblek do společnosti, toalety do salonů, toalety do divadla a koncertů.¹⁴⁵ Nejrůznější módní doplňky samozřejmě kopírovaly toto dělení, proto se vyskytovaly i pokrývky hlavy pro mnoho příležitostí. Žena pokrývku hlavy dokonce neodkládala ani při spánku. Mimo jiné se objevují specifické pokrývky hlavy pro návštěvy, vycházky i do společnosti. Specifické klobouky se nosily i do zahrady. Módní zahradní klobouky konce 19. století dosahovaly rozmanitých tvarů, většinou byly široké s nízkým dýnkem a střechami tvarovanými do záhybů (obr. č. 16).¹⁴⁶ Dámy s postupem času mohly více popustit uzdu fantazii. V módě byly křiklavé barvy, nejlépe se dalo tato móda popsat heslem: „*čím jest věc křiklavější tím je modernější*.“ Oblíbené barvy byla žlutá, zelená, červená nebo fialová.¹⁴⁷ Kolem roku 1910 měly klobouky menší tvar a některé klobouky dostaly podobu čepečku. Klobouky si dámy mohly zhotovit i doma z jakéhokoli materiálu,

¹⁴³Šperková ozdoba účesu, čepice, klobouku nebo přilby, původně chochol z perí, upevněný na šperku.

¹⁴⁴Módní zpráva. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1898, roč. 4, číslo 12, s. 2.

¹⁴⁵Etiketa v toilettách. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1907, roč. 13, č. 23, s. 1-2.

¹⁴⁶*Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1896, roč. 2, č. 10, s. 7.

¹⁴⁷Letní módy. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1897, roč. 3, č. 10, s. 1-2.

například z drátu, který se provlékl vybranou látkou. Klobouky byly často vyšívány, zdobené květinovým vzorem či zdobené stuhou nebo květinami.¹⁴⁸

Samostatnou kapitolu tvoří svatební a smuteční oděvy. Svatba představovala důležitou událost, která podléhala různým pravidlům a tradicím. Na začátku 20. století elegantní nevěsta volila buď jednu nebo dvě kytice myrtových květů spojených zlatým proužkem přes čelo. Také si mohla připevnit kytici pod uchem. Samozřejmě, že vždy záleželo na tvaru účesu, dle kterého byl upraven i závoj (obr. č. 17). Závoj mohl být široký, úzký nebo splývající buď ve stupňovitých záhybech nebo volně zahalující celou postavu. Závoj měl být dlouhý, aby zakrýval i vlečku šatů. Variantou svatebních šatů byl cestovní oblek, který se stával čím dál oblíbenějším. K cestovnímu obleku se nejlépe hodil jednoduchý elegantní klobouk bez závoje sladěný s barvou šatů.¹⁴⁹ V aristokratických kruzích nevěsty připínaly čelenky proplétané pomerančovými květy.¹⁵⁰

Jako znamení smutku nosili příbuzní zesnulého delší dobu černé nebo tmavé šaty. Při tom rozeznávali tři stupně smutku. Hluboký smutek, prostý smutek a polosmutek. Nejbližší pozůstalé ženy měly být oděny vždy v hluboký smutek, ostatní v černý úbor. Hluboký smutek se u dam vyjadřoval černými šaty a malým černým kloboučkem, ze kterého splýval vpředu i vzadu černý závoj.¹⁵¹ Závoj byl nezbytným doplňkem ke smutku a etiketa řešila i jeho délku. Po úmrtí rodičů a sourozenců měl být dlouhý závoj z anglického krepu splývající přes klobouk. Závoje pro vdovy měly krýt celý klobouk v délce 2¹/₄ metru. Vzdálenější příbuzní volili závoj z matného gázu.¹⁵² Podoba klobouků k smutku měla být vždy skromnější ve tvaru i ozdobě. Přednost se dávala anglickým kloboukům.¹⁵³ Po roce 1910 se i pro smutek mohly objevovat velké

¹⁴⁸Zahradní klobouky, které si doma snadno pořídíme. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1913, roč. 26, č. 18. s. 2-3.

¹⁴⁹Toiletta nevěsty. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1903, roč. 9, č. 4. s. 1-2.

¹⁵⁰Etiketa v toaletách při různých slavnostech. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1908, roč. 14, č. 3. s. 1.

¹⁵¹*Společenský rádce pro všechny životní okolnosti*. 2.vyd. Moravská Ostrava-Prívov: Nakladatelství H. Buchsbauma, 1933. s. 214-215.

¹⁵²O toaletách v době smutku. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1900, roč. 6, č. 20. s. 1-2.

¹⁵³Módní kožesiny a toiletty k smutku. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1905, roč. 11, č. 20, s. 1-2.

klobouky, které doplňovaly malé v záhybech splývající gázové a crepedechinové závoje. Stále platí, že dlouhý těžký závoj se nosí jen při úmrtí členů rodiny¹⁵⁴

Nedílnou součástí života byly taktéž i plesy. Do večerní společnosti, na ples či do divadla na přelomu století dámy nosily toky nebo také různě tvarované čepce. Čepce byly původně zhotovovány z těžkých hedvábných látek, zdobené krajkami a stuhami, lemované kolem dokola ohromnými volanty (obr. č. 18). Později se nosily čepce upravené ze šerpy, která se sepla k obličejí a opatřila se ozdobou.¹⁵⁵ Postupně čepce ubíraly na mohutnosti a začali se vyrábět z lehčích látek. Díky tomu se daly různým způsobem tvarovat a přizpůsobit ke každému obličejí. Další možností pro dámy, které se chystaly do večerní společnosti byla drobná ozdoba ve vlasech (obr. č. 19).¹⁵⁶ Účes byl korunou celé plesové úpravy. Zejména si ženy nechaly záležet na náležitě složitém účesu, který doplňovaly ozdoby z květin nebo i z peří. Velmi dobrou příležitostí byly taktéž maškarní plesy, kde se mohla plně projevit kreativita každé ženy. Součástí maškarních plesů byly taktéž bohatě zdobené klobouky, které podtrhovaly maškarní převleky.

Nejen plesy a zábava ale i sport se pomalu stává nedílnou součástí ženského světa. Sledované období popisuje rozvoj ženského sportu. S tím jde ruku v ruce i přizpůsobení oděvu a pokrývek hlavy vyhovující daným sportovním aktivitám. Zde byl kladen důraz na pohodlný oděv určený ke sportovnímu vyžití. Pro sport se objevují specifické druhy oděvů a pokrývek hlavy. Sportovní oděv žen, ze začátku doplňovaly velké klobouky. Postupně ženy u sportu upouštějí od nepraktických pokrývek hlavy a volí spíše pohodlnější varianty. Objevují se pokrývky hlavy specifické například pro automobilismus, turistiku, cyklistiku, zimní sporty nebo i pro koupání. Například na koupání ženy nosily čepce z voskovaného olejem napuštěného plátna (obr. č. 20).¹⁵⁷ Klobouky pro sport byly většinou prostší a méně zdobené. Často zde byly voleny

¹⁵⁴Smuteční úbor. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1912-1913, roč. 25, č. 2. s. 12.

¹⁵⁵O toilettách do večerní společnosti. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, roč. 7, č. 22. s. 2.

¹⁵⁶Ozdoby hlav a květiny do plesu. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1908, roč. 14, č. 2. s. 1-2.

¹⁵⁷*Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1908, roč. 5, č. 12, s. 11

anglické klobouky menších tvarů s rovným dýnkem, úzkou střechou, zdobené ozdobami ze stuh (obr. č. 21).¹⁵⁸

4.1.2. První světová válka

Období první světové války přináší v první fázi šok a později strach z budoucnosti. Do novin se dostávají zprávy z válečných zákopů, které líčí dennodenní hrůzy spojené s válečným konfliktem. Není tedy divu, že se oděvní móda dostala na okraj zájmu většiny. Lidé řeší základní lidské potřeby, jako je obstarávání potravin a obydlí. Stát přechází na válečné hospodářství a tím pádem omezuje přísun materiálu do oděvního průmyslu. Výjimku zde mohou hrát pouze vojenské uniformy. Mladí i staří muži jsou odvedeni na frontu a ženy se musí chopit vlády nad domácností. Zatímco muži byli na frontě a na hlavách nosili přilby či vojenské čepice, ženy je zastávaly na mnoha pozicích, mnohdy dosud výlučných jen mužům. Pracovaly například více než před válkou v zemědělství, na stavbách a nově i jako průvodčí a řidičky autobusů. Přebíraly i vojenskou službu, jako ošetřovatelky raněných.¹⁵⁹ V některých zemích se objevily na frontě jako řidičky automobilů.

Válka s sebou přináší nouzi a nedostatek. Chybí základní potraviny ale i materiály a látky pro hotovení oděvů. Tato doba s sebou přináší nutnost hospodaření a hledání náhradních řešení. Válka zasáhla do všech aspektů lidského života. Stranou nezůstala ani móda. První světová válka ukončila dobu elegantní secese, hlavním hlediskem se stala praktičnost. Činnosti, na které dříve měla dáma služebnou, chůvu či kuchařku musí nyní zastat sama. Ženy se potýkaly s absencí mužů a nedostatkem financí. Musely se tak adaptovat na novou situaci a tomu přizpůsobit i svůj šatník. Módní žurnály poskytovaly návody na pletené a háčkované doplňky jako byly rukavice, šály, kukly apod. *Nové pařížské mody* stejně jako ostatní časopisy reagují na situaci. Časopis například představuje obleky pro ošetřovatelky nemocných. V článku si čtenářky mohly prohlédnout 4 různé modely obleků a 2 druhy čepiček s detailním popisem jejich střihu (obr. č. 22).¹⁶⁰ Čepiček už zde není jen módním doplňkem, ale

¹⁵⁸ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1897, roč. 3, č. 18, s. 3.

¹⁵⁹ ZÍTEK, Odolen. *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962. Malá moderní encyklopedie (Orbis). S. 301.

¹⁶⁰ Obleky pro ošetřovatelky nemocných mohou být při vši jednoduchosti vkusné. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 1.s. 2-3.

součástí stejnokroje. Podle představ redaktorek módního žurnálu má být i tak slušivý. Častěji se objevovaly různé návody a rady, jak využívat zbytky, jak přešít a opravovat oděvy. Největší snaha byla věnována pokusům udělat ze starého oděvu nově vypadající. Velmi často se objevují i návody k nejrůznějším úpravám klobouků. Návody popisují, jak vytvářet nové ozdoby, různé šité čapky a čepice pro děti. To vše, ale neznamená, že móda neprochází žádným vývojem. Na stránkách *Nových mod* jsou k vidění nové a pěkné modely oděvů i doplňků. Móda se musí obejít bez zahraničního vlivu a musí více spoléhat se na domácí produkci. Klobouky jsou stále středem pozornosti a nutným doplňkem oděvu. Stále platí i po celé válečné období že elegantní žena nevychází bez klobouku.

Po celé válečné i poválečné období převládaly spíše menší praktičtější klobouky, Střecha klobouků se postupně zužovala až ve 20. letech zmizela úplně. I přes válečné strádání bylo hlavním požadavkem to, aby klobouk slušel a byl vkusný, ale zároveň trvanlivý. Hlavní vlastností hospodyněk se stala šetrnost. Proto se také doporučovalo využívání staršího materiálu, což platilo i u klobouků. Ženy mohly například vyžehlit staré stuhly nebo látky a opětovně je použít na nové kloboukové formy. Hospodyňky braly za vděk všemi možnými nápady, jak si levně vylepšit nebo trochu upravit garderobu. V článku *Praktické letní klobouky*¹⁶¹ mohly čtenářky nalézt typy na snadno zhotovitelné klobouky pro letní období. Zajímavé byly také klobouky vyráběné z papíru. Klobouky stejně jako oděv měly být jednoduché. Ani s ozdobami se to nemělo přehánět. Tolik oblíbená pštroší pera byla z důvodu vyšší pořizovací ceny nedostupná, a proto byla nahrazována jinými ozdobami. Mohly se například využít starší pera, která stačilo jen trochu upravit.¹⁶² Za velmi vděčný materiál byla považována stuha, neboť ji bylo možné různě upravovat a klobouky tak mohly nabýt úplně nového vzhledu. Klobouky se také zdobily vázankami, upravenými v zadní části klobouku stejně jako stuhly.¹⁶³ Dále se zdobily buď rajkami ve tvaru věnce a křídly nejlépe v pískově hnědé

¹⁶¹ Praktické letní klobouky. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1916, roč. 22, č. 14, s. 6.

¹⁶² Letošní zimní klobouky se zdobí sametem a stuhami. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 2, s.

¹⁶³ Podzimní klobouky zdobené stuhami. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 22, s. 2.

barvě. Nalezneme však i motivy květin, růží, řetízků z lesklých perel či střípečků (obr. č. 23).¹⁶⁴

Důkazem že móda prochází vývojem i za války je klobouk torpédo. Klobouk má podlouhlý tvar připomínající člun, podle kterého je pojmenovaný. Moderní barvou je zeleň ve všech odstínech a modrá barva.¹⁶⁵ K návštěvám a vycházkám se volí klobouky s jednoduchou podobou. Drahocenné ozdoby ustupují jednoduchým okrasám například ze stuhy, nebo mašlím z různých látek, které jsou našity tak že trčí do výše. Úplně zde vymizely pestré kloboukové ozdoby. Panující barvy jsou bílá, černá, temně hnědá a zelená.¹⁶⁶

Některé klobouky jsou stále doplněné závojem, který také nabývá rozmanitých podob. V oblibě jsou odstávající závoje, které volně poletují kolem obličeje. Závoje mají po celé ploše rozmanité nepravidelné vzory většinou v podobě větviček, kytiček, lístků. Lemy závoje jsou ukončené zoubky, vlnkami, lemováním. Nosí se v různých podobách, buď mají zvonový tvar a leží volně na klobouku nebo se ovinou kolem kraje klobouku.¹⁶⁷ Později byly závoje různě používány jako ozdoba klobouku, mohl být jedinou ozdobou nebo se mohl různě ovinout kolem dýnka či vedle jiných ozdob.¹⁶⁸ Také bylo možné jej našít kolem dokola klobouku, jako blenda zakrývající jen oči a horní půli nosu. Takto upravené se ale nosily jen pro mimořádné příležitosti.¹⁶⁹

I neveselou válečnou dobu provází radostné okamžiky jako svatba. Po celou dobu války je v oblibě čepcovitě upravený závoj. Zvláště doporučován je pro mladé nevěsty. Závoj je v tomto případě upraven do podoby čepce a na hlavu připevněn věnečkem ¹⁷⁰ Postupně dochází ke zkrácení a závoj ustupuje od bohatého řasení. Hostům je doporučován jednoduchý oděv a větší klobouky s širokými zprohýbanými

¹⁶⁴Co přinese móda pro první podzimní dny. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1916, roč. č. 22 s. 2.

¹⁶⁵Klobouková jarní móda v roce 1915. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 10, s. 4.

¹⁶⁶Různé pokrývky hlavy. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 6, s. 2.

¹⁶⁷Klobouky pro pozdní léto a podzim. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1916, roč. č. 21, s. 6.

¹⁶⁸Závoj ozdobou klobouku. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1917-1918, roč. 30 č. 16, s. 1.

¹⁶⁹Nové moderní tvary klobouků. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1917-1918, roč. 30, č. 20, s. 9.

¹⁷⁰Různé pokrývky hlavy. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 6, s. 2.

střechami zdobené stuhami či vázankami.¹⁷¹ Pokud nevěsta zvolila klobouk vždy se přizpůsoboval tvaru a látce ze které byl zhotoven oblek. Věnc se nosil jen ke slavnostnímu obleku. Mohl být uvit na způsob koruny, čelenky nebo guirland podle typu účesu.¹⁷²

4.1.3. Poválečné období

Dne 11. listopadu 1918 končí první světová válka. Globální konflikt, který zasáhl svojí krutostí a rozsáhlostí celý svět. Poválečné období a následující léta se nesou ve znamení uvolnění a euforie z konce války. Zároveň ale Evropou po válečném konfliktu prochází strašák v podobě epidemie španělské chřipky. 28. října 1918 je Národním výborem vyhlášena samostatnost Československé republiky. Prezidentem nově vzniklého státu se stává Tomáš Garrigue Masaryk. Nová doba s sebou přináší i nový ideál ženy, který je poznamenán válkou. Válkou, která ženám vzala muže, donutila ženy opustit komfort a bezpečí domova. Zároveň ženám ale přinesla i svobodu které se nechtějí vzdávat. Období po válce označujeme jako první republika. Toto období přineslo naplnění emancipačních snah žen několika předcházejících generací. Již ve Washingtonské deklaraci z 18. 10. 1918 bylo zakotveno, že „*ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům*“, což bylo později potvrzeno i v československé ústavě slovy: „*Výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají*...“¹⁷³ Mladé ženy začaly v mnohem větší míře studovat i pracovat. Stávaly se ekonomicky nezávislé na mužích. Svě nově nabyté postavení demonstrovaly, potlačením ženských, a naopak zdůrazněním mužských znaků. Odložily korzety, spodničky a všechny typické symboly ženství. Dlouhé vlasy vystřídal krátký chlapecký účes. Emancipaci potvrzovaly ženy i cigaretou v dlouhé špičce, řízením automobilů či sportem. Sportovní oblečení propojilo mužský a ženský šatník. Kalhoty se staly viditelným znakem nového postavení ženy ve společnosti.¹⁷⁴ Proměna ideálu ženy je popsána v jednom z článků

¹⁷¹Co se nosí na svatby. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1915-1916, roč. 28, č. 8, s. 6.

¹⁷²Nová ozdoba hlavy k slavnostním oblekům pro nevěsty a k válečným sňatkům. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1917-1918, roč. 30, č. 11, s. 6.

¹⁷³UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1996. 117 s. ISBN 80-7033-424-X. s. 11.

¹⁷⁴SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: sémiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6. 51.

časopisu Hvězda: „Kdysi zdůrazněné ženské tvary, obepnuté zvonovou sukni, jejíž vlečka zametala prach ulice. Bujný vlas navrchu a klobouček, který neměl vlastně žádného účelu. A dnes: ideálním typem dámy dnešní doby jest štíhlé, skoro chlapecké tělo, jehož celkový charakter jest zdůrazněn ostříhanou chlapeckou hlavou.“¹⁷⁵

Móda, která byla během války upozadována se po jejím konci probírá opět k životu. Ihned po válce se ale nedají očekávat žádné velké změny. Móda především navazuje na nastolené pořádky předchozích válečných let. Až později se móda vyhraňuje, specifikuje a stává se jednodušší a praktičtější pro běžný život. Z šatníku postupně mizí korzety, dlouhé sukne, slunečníky obrovské neforemné klobouky. Dochází také ke zredukování skladby oděvu. Pozitivně se k vývoji oděvu vyjadřuje i novinářka, spisovatelka a překladatelka Milena Jesenská: „Nebylo vůbec ještě nikdy na světě účelnější a hezčí mody, než je dnes: rovná, hladká linie, vzdušné, pohodlné šaty, nezamezující dýchání ani pohyb, naprostá jednoduchost beze všech okras a komplikovaností. Je to pokrok v každém slova smyslu. V estetickém i hygienickém.“¹⁷⁶

I pokrývky hlavy se měnily. V období secese byly klobouky mohutné, zdobené stuhami, umělými květinami, ovocem a péry. Nyní pokračuje móda klobouků v tom, co bylo nastoleno za války. Klobouky dostávají postupně menší formu a jsou téměř bez ozdob. Důvodem je stále spoření a nedostatek materiálu. Dalším důvodem je celková proměna žen. Pro pracující ženy jsou velké a přezdobené klobouky nepraktické. Také tomu přispívá rozvoj dopravy a fakt, že ženy samy začínají řídit automobily. Do veřejné dopravy byly velké klobouky nevhodné. Klobouky této doby obvykle mívaly kulatý, helmovitý tvar, nosily se nasazené hluboko do čela a těsně obepínaly hlavu. Dokonale se tak hodily k trendu krátkých účesů. Na jejich výrobu se nejčastěji používala plst', oblíbené byly také hedvábné, háčkované z příze i lýka, ze slámy a jemných travin, žíní atd.

V prvních letech po válce je stále patrný nedostatek prostředků, látek k zhotovování oděvů a dalších doplňků. Ženy vše nahrazovaly nápaditostí, pílí a zručností. Módní časopisy pokračovaly v trendu jednoduchých návodů, podle kterých si každá žena mohla levně upravit svůj šatník. Po delší době došlo ke změně způsobu

¹⁷⁵Typ dámy včerejška a zítřka. *Hvězda československých paní a dívek*, Praha: Melantrich, 1926, roč. 2, č. 15, s. 3.

¹⁷⁶JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty*. Praha: F. Topič, 1927. s. 23.

posazení klobouku na hlavu. Klobouky koketně posazené šikmo ke straně, jež se nosily dříve ustoupily novému prostému, strohému a praktickému způsobu. Ať už byl klobouk velký nebo malý dával se hluboko do čela, takže držel pevně na hlavě. Další změnu představoval úbytek závoje. Stále se používaly stuhy buď svázané pod bradou, nebo jen ovinuté kolem obličeje. Nosily se i klobouky na způsob cylindru, dále barety i široké klobouky se sklopenou střechou. Oblíbenou ozdobou se stala velká vázanka a také veliké štrápce.¹⁷⁷ Klobouky mohly být také zdobené květinami, girlandami z květin, kokardami z úzkých stužek. Také se začíná objevovat móda dámských klobouků, které jsou inspirované pánskými.

Kolem poloviny 20. let z módy nadobro zmizely velké klobouky. Jejich místo zaujaly klobouky střední velikosti a malé klobouky.¹⁷⁸ V obrazových přílohách módních časopisů byly také k vidění malé přiléhavé kloboučky zvonového tvaru bez krepky nebo jen s nepatrnou krepkou a s vypouklým dýnkem. Dále jsou zobrazovány kloboučky se štítkem typu cloche (obr. č. 25).¹⁷⁹ Tyto klobouky jsou často zdobené stuhou a drobnými ozdobami jako látkové mašličky, kytičky. O kloboucích i ozdobách se dá říci, že jsou celkem prosté. Materiálem jsou plst', sláma, slaměná látka. Květiny na kloboucích se obvykle přizpůsobují ročnímu období na jaře to jsou fialky, v létě kopretiny, chrpy, mák apod. Zajímavou novinkou jsou květiny kožené a skleněné.¹⁸⁰

20. léta 20 století také ženám přináší módu, která je přizpůsobená ženskému sportu. Sport se ve 20. letech stává nedílnou součástí moderních žen. Příkladem mohlo být řízení automobilu. Rozmach automobilového průmyslu stále více ovlivňoval i život žen. Ženy začaly řídit automobil a k tomu potřebovaly náležitě oblečení. Do auta volily plášť raglánového střihu a čapku, která se nechala pod bradou zapnout páskem. Tyto čapky se dělaly z hladké i jelení kůže. Jako materiál pro čapky se volilo také plátno, neboť bylo hygieničtější, prodyšné a dalo se případně i vyprat. Pro ženy, které

¹⁷⁷ Nové moderní klobouky sestavené ze slámy a hedvábí. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1918-1919, roč. 31, č. 13, s. 1.

¹⁷⁸ Módní zpráva. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1924-1925, roč. 37, č. 2, s. 20.

¹⁷⁹ Jde o vysoký klobouk ve tvaru zvonu, obvykle plstěný, ale nijak zvlášť tvrdý se strečovým potním páskem. Z jedné strany cloche vypadá jako klobouk, z druhé jako čepice s kšiltem. Cloche je nerozlučně spjat s 20. léty. 20. století. V roce 1923 jej vymyslela pařížská modistka Caroline Reboux a okamžitě se stal symbolem mladých, sebevědomých žen.

¹⁸⁰ Módní zpráva. *Nové mody*. V Praze: Alois Hynek, 1925-1926, roč. 38, č. 10, s. 1.

obsluhovaly automobil byla nezbytnou součástí také stříška nad očima (obr. č. 26).¹⁸¹ Zároveň je to stále období svázané pravidly a etiketou. V prvním ročníku časopisu modistka se například můžeme dočíst, „*Dámě, která má jen trochu jemný cit pro krásu, nepostačí už plstěný klobouk s úzkou stužkou na celý rok a ke všem příležitostem. Ten bude ponechán ke sportu, nejvýše ještě na ranní pochůzky k anglickému kostýmu. Ale již odpoledne bude nemožný. K této části dne, věnované návštěvám čajům a five-o'clockům, vybere si distinguovaná dáma, některý model z hedvábí, sametu, slámy nebo kombinovaný ze všeho dohromady. Hlavně však bude dbáti o to, aby byl individuálně zdobený, a hlavně originál o němž musí býti přesvědčena, že šťastnou majitelkou je na celém světě jenom ona a nikdo jiný.*“ Na večer do velké společnosti je doporučován klobouk z černého lamé nebo sametu zdobený rajkou či pštrosím peřím nebo malý klobouček z crep-georgettu či flitru.¹⁸²

O oděvech pro různé příležitosti informoval tehdejší čtenářky také magazín *Eva*. Důležité bylo dodržení pravidla rozlišování oděvu podle příležitostí na dopolední, odpolední a večerní. Pokrývky hlavy toto pravidlo dodržovaly také. Ke každému obleku byl proto určen jiný klobouk, který vhodně doplňoval danou toaletu. Ke kostýmům a pláštům byly určeny anglické plstěné klobouky s anglickou stuhou a klopenou měkkou střechou. K letním odpoledním toaletám, lázeňským oblekům, ke kostýmům na odpolední čaj či garden-party se nosily širáky ze slámy všech barev, nejvíce z přírodní žluté manilla, panama, bankoku apod. Klobouky byly neobyčejně široké s měkkou prohýbanou střechou, zdobeny stuhou nebo šerpou odpovídající toaletě. Módním pravidlem také bylo, aby barva klobouku vždy odpovídala barvě šatů. Nasadit si klobouk však nebylo jednoduché. Nasazení klobouku mnohdy vyžadovalo dlouhou a složitou úpravu před zrcadlem. Klobouk měl zakrývat vlasy, zároveň odhalovat čelo ale byl dovolený malý pramínek vykukujících vlasů po straně.¹⁸³

¹⁸¹ Pro autosport. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1930, roč. IV, č. 7, s. 54.

¹⁸² EMA. Nejkrásnější klobouk. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1927, roč. 1, č. 2, s. 1.

¹⁸³ Klobouky. *Eva: časopis moderní ženy*. [online]. 1929, roč. II., č. 11, s. 8. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:27828430-39f0-11e9-9fd6-5ef3fc9ae867?page=uuid:837cbcd1-39fd-11e9-9fd6-5ef3fc9ae867>

4.1.4. Období 30. let

S 30. léty 20. století přichází doba nezaměstnanosti, hladu, úpadku, nejistot. V říjnu 1929 došlo ke krachu na newyorské burze. Tato událost se promítla do tzv. Velké hospodářské krize, která byla pevně spjata s ekonomickými problémy, značnou nezaměstnaností a s politickou radikalizací ve formě rozmachu totalitních režimů. Jeden z návrhů na řešení nezaměstnanosti byl nakonec také prosazen, ačkoliv se vůbec neslučoval s původní ideou poměrně nově vznikuvšího Československa, a to s ideou emancipované ženy naprosto rovné muži. Dle tohoto návrhu mělo dojít k propouštění žen ze státních a veřejných služeb. Tento návrh byl podpořen klesající porodností, jež byla údajně způsobena přílišnou zaměstnaností žen. Ideálem se stávala žena coby šetrná hospodyně a matka v domácnosti.¹⁸⁴ Hospodářská krize se značně dotkla všech odvětví, kde výjimkou nebyl ani módní průmysl. Přesto nebo možná právě proto, móda vzkvétala a změkčovala dopad těchto skutečností na svět. Její vývoj se však uklidnil a oděvní silueta se víceméně shodovala s přirozenou linií ženské postavy. Období hospodářské krize módním výstřelkům příliš nepřálo, a tak se pas vrátil na své místo a vlasy dorostly do své polodlouhé délky.

Na začátku 30. let se nosily malé přiléhavé kloboučky odkrývající čelo s vykukujícím pramenem vlasů po jedné straně. Pro ženy, které měly hluboko do kapsy byly dostupnou variantou plstěné nebo látkové baskické barety. Kloboučky se zdobily ozdobnou sponou, stuhou, peříčkem a také malým závojem, který byl velmi módní. (obr. č. 27).¹⁸⁵ Kloboučky mají po celá třicátá léta mnoho podob, forem, netradičních tvarů. Převládá klobouk zvonového tvaru ve spoustě variací s různě širokou a ohrnutou střechou do čela. Zavádějí se látkové barety a turbany. Nové klobouky jsou malé a mělké, nosí se tak, že odhalují celé temeno a sedí na vršku hlavy stažené šikmo na oko (obr. č. 28)¹⁸⁶ Pro denní nošení byl vhodný malý klobouček upravený dle tvaru obličeje.

¹⁸⁴UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1996. 117 s. ISBN 80-7033-424-X. s. 15.

¹⁸⁵Jarní klobouky. *Eva: časopis moderní ženy*. [online]. 1929, roč. III., č. 9, s. 9. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:d1d1a180-ddd1-11e8-9445-5ef3fc9bb22f?page=uuid:48d708d0-e659-11e8-bc37-005056827e51&fulltext=jarn%C3%AD%20klobouky>.

¹⁸⁶Nové tvary a barvy klobouků. *Eva: časopis moderní ženy*. [online] 1932, roč. IV., č. 20, str 11. [cit. 2022-01-28] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:8d294340-dc31-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:d15b9960-e630-11e8-8d10-5ef3fc9ae867&fulltext=nov%C3%A9%20tvary%20a%20barvy%20klobouk%C5%AF>.

Pro večerní příležitosti ženy sahaly po čapkách ze třpytivých penízků, vroubených rajkou, které nekryly účes a nechávaly volné čelo.¹⁸⁷

Nedílnou součástí vlastnictví pokrývek hlavy byla péče o ně. Pokud žena chtěla, aby ji klobouček vydržel a musela se o něj starat. Barevné stuhy se praly v roztoku z mýdlových vloček a žehlily se za vlhka. Umělé květiny se přetíraly kartáčkem navlhčeným v roztoku čpavku nebo i případně octa. Roztřepená brka se dala slepit roztokem kaučuku. Rajky se ponořovaly do vlažné mýdlové vody a nechaly se usušit na vzduchu. Pštrosí pera se čistila sirnatými parami a vlní, se zvláštními želízky.¹⁸⁸

Kolem poloviny 30. let 20. století klobouky opět pozměňují svůj tvar a objevují se nové formy. Vedle malých kloboučků posazených na stranu, se udržely i klobouky se širokými okraji, jež zastíňovaly obličej. Objevují se také různé čapky netradičních tvarů. Časopis *Eva* se v článku *Klobouky a jiné maličkosti* vyjadřuje k módním kloboukům. Módní klobouky mohou být zcela ploché, s dvojitou hlavou a okrajem vzadu nápadně zdviženým, vpředu sklopeným nad jedno oko. Další modely mají kraje střední velikosti a hlavy méně ploché, bývají posunuty dopředu zdobeny guirlandami z květin těsně na okraji klobouku, tylovým závojičkem nebo i velkým chomáčem z jakéhokoli materiálu vpředu na klobouku. Barety jsou stále v oblibě. Posazují se na stranu nebo dozadu. Nejnovějším tvarem, který se vyskytuje je čepice se štítkem stažená hluboko do očí. Čepice může být šitá ze dvou materiálů, nebo i z látek dvou kontrastujících barev (obr. č. 29).¹⁸⁹

Konec 30. let se nesl ve znamení vysoko vyčesaných vlasů. Klobouky se přizpůsobily tomuto trendu a dosahovaly vyšších tvarů.¹⁹⁰ Nová móda vysokých klobouků se nesetkávala s příliš kladným hodnocením. Například ředitelé divadel si

¹⁸⁷Všelicos o módě. *Salon*. [online] 1930, roč. 9, č. 11, s. 36. [cit. 2022-12-04] Dostupné z:

<https://ndk.cz/view/uuid:fce734a0-3d44-11e6-ad5e-5ef3fc9bb22f?page=uuid:c52bb090-3d58-11e6-a5c5-005056827e51>

¹⁸⁸Osvěžení a čištění staršího materiálu i ozdob. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1930, roč. IV, č. 6, s. 48.

¹⁸⁹Klobouky a jiné maličkosti. [online] *Eva: časopis moderní ženy*. 1936, roč. VIII., č. 14, str. 17. [cit. 2022-01-28] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:7ca49a80-dd29-11e8-9984-005056825209?page=uuid:38bc2ad0-e653-11e8-bc37-005056827e51&fulltext=klobouky%20a%20jin%C3%A9%20mali%C4%8Dkosti>.

¹⁹⁰Vysoký klobouk, dlouhé vlasy. [online] *Eva: časopis moderní ženy*. 1937, roč. IX., č. 21, s. 16. [cit. 2022-01-28] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e290cf90-dc47-11e8-9445-5ef3fc9bb22f?page=uuid:a9fac0a0-e638-11e8-bc37-005056827e51&fulltext=vysok%C3%BD%20klobouk%20dlouh%C3%A9%20vlasy>

údajně stěžovali, na novou dámskou módu klobouků. V Paříži měl nastat skandál, neboť několik pánů sedících za dámami s vysokými klobouky, ostentativně vstalo a přes bouři odporu diváků vzadu, zůstali stát, aby mohli vidět na představení. Teprve policie zjednala pořádek v divadle.

4.1.5. Druhá světová válka

Příchod druhé světové války a vznik Protektorátu Čechy a Morava opět znamenaly materiální i kulturní strádání. Ruku v ruce s tím přišlo omezení módního průmyslu a tím pádem i oblast kloboučnictví. Nejlépe tuto situaci vystihují hesla „opravuj, přešivej!“ Jak jsem již uvedla, válka znamenala módní stagnaci a dobu náhražkových materiálů. Lidé v okupovaných zemích neměli často ani předměty denní potřeby, natož pomyšlení na módní výstrelky. V každé válce byl textilní průmysl tím prvním odvětvím, které postihl nedostatek surovin, a to především proto, že výroba se orientovala na zakázky pro armádu. Ve všeobecném nedostatku se oděvy pečlivě spravovaly a přešivaly. Ke cti přišlo všechno, co se dalo objevit ze dna skříní. Žena musela být především pilná, statečná, spořivá a nápaditá. Z důvodu všeobecného nedostatku ženy oděvy ze svého starého šatníku spravovaly a přešivaly. K tomu jim dopomáhaly ženské časopisy, které dávaly potřebné rady, jak ze starého udělat nové.¹⁹¹

Žena měla podle společenského požadavku skloubit práci s mateřstvím. Měla umět uvařit z nedostačujících přidělů, sehnat nesehnatelné, opakovaně přešívát oděv pro celou rodinu, ale zároveň měla být svěží, mladistvá, štíhlá, sportovní a elegantní. Elegantní žena dle dobové představy měla přirozenou barvu vlasů a přirozené líčení. Nenosila příliš krátké sukně, sešlapané podpatky, ale ani vysoké podpatky, pokud v nich neuměla chodit rovně. Dále měla mít žena čisté ruce, a hlavně nalakované nehty, nepřehánět to se šperky, a dbát na rovné linky na punčochách, které samozřejmě nesměly být potřhané nebo viditelně zašíváné.¹⁹²

I přes nouzi se móda vyvíjí. Časopisy *Nové pařížské mody* i *Modistka* na začátku války byly plné módních oděvů a doplňků. Na počátku války byly dostupné luxusní

¹⁹¹HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1. s. 9-12.

¹⁹²Nenápadná elegance. *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 1942, roč. 17, č. 42, s. 10-11.

klobouky například z antilopí plsti, postupně ale zmizely z obchodních pultů. Válečná nouze postupně přinutila k využívání levnějších materiálů a nejrůznějších zbytků. Levnější variantou tak byly klobouky z vlněné plsti. Válka přinesla mnoho omezení, Zboží bylo regulováno přidělovým systémem vyžadujícím body na nákup. Od konce září 1941 podle vyhlášky ministerstva obchodu bylo možné prodávat klobouky z tkaných látek¹⁹³ pouze na 3 ústřižky lístku na oděv. Zároveň byl v březnu téhož roku nařízen zákaz prodeje plsti v Říši. V praxi to znamenalo, že od března do června bylo zakázáno prodávat klobouky z plsti, vlny vlasu a veluru. Také bylo zakázáno předělávat klobouky donesené zákaznicemi.¹⁹⁴ Stejně nařízení platilo i v dalších letech. V březnu 1942 bylo zveřejněno nařízení o „*Úpravě prodeje plstěných klobouků*“ s tím rozdílem, že bylo možné předělávat starší klobouky. V souvislosti se stanovením správkové povinnosti měly opravy a předělávky starších klobouků přednost před hotovením nových.¹⁹⁵ Ženy si ale klobouky upravovaly většinou samy. Šikovné hospodyňky dokázaly využít sebemenší kousky látky, zbytky šatů a kůže, ze kterých vznikla vkusná pokrývka hlavy.

Stále byly v oblibě helmovité či zvonovité kloboučky zavedené již ve 30. letech. Obzvláště zvonovité kloboučky se těšily velké oblibě. Vzhledem k tomu že tyto klobouky byly v módě velmi dlouhou dobu, modistky stálo vymýšlení nových variant mnoho času, práce a energie. Takto shrnuje *Modistka* podstatu modistického řemesla: „*Tvůrkyně klobouků musí býti jako dobrá kuchařka; jako tato musí umět připravit třeba vepřovou na sto různých způsobů, tak modistka může udělat sto zvonků, přece bude každý jiný*“ Novinkou byly mladistvě vyhlížející kulaté kloboučky „bonbónky“ s anténou. Vedle klobouků se nosily i šátky. Hodily se například do automobilu, pro výlety, do přírody, ale i pro sport. Velkou oblibu měly také turbany, které byly oblíbené pro svou přizpůsobivost a daly se vyrobit z mnoha materiálů. Turbany se mohly uvázat na mnoho způsobů a přeci vypadaly pokaždé jinak. Nejčastěji se vázaly velkým uzlem nad čelem, ale také je bylo možné uvázat na velikou mašli. (obr. č. 30) Navíc je bylo možné také zdobit šperky a různými dalšími ozdobami. Turban nesměl chybět

¹⁹³Za klobouky z tkaných látek lze považovat klobouky plstěné, vlasové, vlněné a hedvábné

¹⁹⁴Zákaz prodeje plsti v Říši. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1941, roč. XV, č. 2, s. 3.

¹⁹⁵Úprava prodeje plstěných klobouků. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 3, s. 1.

v garderobě žádné dámy. Turbany se dobře hodily k odpoledním příležitostem a nosily se sladěné s barvou šatů.¹⁹⁶ Těžko říci, jak to bylo ve skutečnosti a zda se turbany opravdu běžně nosily. S velkou pravděpodobností však převládaly spíše rozličné druhy plstěných klobouků. Jisté bylo, že turbany nosily převážně dívky a mladé ženy. Starší ženy upřednostňovaly klobouky s klopenou střechou tzv. klopáčky a další malé kloboučky posazené do čela.

Pro zimní období byly v protektorátu v oblibě různé kapuce či čapky zvané Sněhurky nebo také teplušky.¹⁹⁷ Tyto pokrývky hlavy sice nepředstavovaly největší módní hit, ale jistě plnily svůj hlavní účel, a to krýt před mrazem. Ohledně těchto pokrývek hlavy popisuje veselou příhodu jistá modistka. „*Vyšli jsme jednoho lednového rána na ulici a můj nezbedný syn začal notovat popěvek: Hej hou, hej hou, trpaslíci jdou, který slyšel ve filmu Sněhurka. Hleděla jsem naň nechápavě, pak jsem se podívala na hlavy kolemjdoucích žen a dívek a už jsem tomu rozuměla. Všechny téměř měly místo klobouků špičaté čepičky.*“¹⁹⁸ Později se objevila novinka v podobě kukly, která byla ještě účelnější, neboť dokázala zahalit uši, týl i čelo (obr. č. 31) Kukla navíc zakryla i neupravené vlasy, neboť návštěva kadeřníka představovala mnohdy luxus, který si nemohla každá žena dovolit. Ženy nechávaly služby kadeřníka spíše na léto, neboť v zimě měly vlasy více skryté pod klobouky.¹⁹⁹ V zimním období byly samozřejmostí a nezbytností také kožešiny. Kožešiny se vyskytovaly i na kloboucích. Klobouky bylo možné oživit například proužkem z ocelota, jehož skvrnitá kožešina se na hnědém nebo černém klobouku krásně vyjímal. Možná byla samozřejmě i kombinace více kožešin. Časopis *Modistka* například zmiňoval zdobení klobouku liščími prackami nebo klobouk z kůže a plsti, který byl zdoben náhrdelníkem z koketních hermelínových ocásků.²⁰⁰

Jarní a letní období z důvodu zákazu prodeje plsti přinášelo různé slaměné klobouky a také již zmíněné turbany. Co se týče barev převládaly pastelové tóny jako

¹⁹⁶O turbanech. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1940, roč. XIV, č. 10, s. 4.

¹⁹⁷Sněhurky i letos. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1940, roč. XIV, č. 11, s. 2.

¹⁹⁸Praha. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1940, roč. XIV, č. 1, s. 2

¹⁹⁹Čapky a kukly. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 11, s. 4.

²⁰⁰Klobouk zdobený kožišinou. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 12, s. 4.

například oranžová, lila, modrá a zelená či různé odstíny žluté²⁰¹ Pro válečné období bylo typické nastavování klobouků, využívání více barev a více materiálů. Klobouky se z úsporných důvodů různě kombinovaly, módní byly například dvoubarevné klobouky.²⁰² Zdobily se kožešinou, náhražkami peří, ale i pštrosími husími a bažantími pírky.

Pro speciální příležitosti, do společnosti, do divadla či k tanci byly určeny čepičky z řídké krajkoviny, organzy, barevného hrubého tylu či z materiálu shodného s materiálem oděvu. Tvar čepičku bylo možné přizpůsobit tvaru obličeje a účesu.²⁰³ Drobnou úpravou se dalo dosáhnout nově vyhlížející pokrývky hlavy. Čapky se mohly nosit ke sportovnímu oděvu i k elegantním šatům. Baret nebo čapku bylo módní posadit do týla tak, že zezadu splývaly dolů a působily jako šátek či jakýsi sáček. Mohly být mnohobarevné vyrobené z různých materiálů jako plst', hedvábí, či z dalších látek i zbytků²⁰⁴

Zhruba v polovině války došlo v rámci úspor k uzavírání některých závodů. V případě modiství zůstávaly otevřené jen obchody, které se zabývaly opravami a také podniky vyrábějící smuteční a dětské klobouky. Všechny ostatní, obzvláště modelové domy měly být zavřeny. Kloboučnictví byla také rušena a zachována zůstala jen ta, která byla nezbytně nutná pro zásobování obyvatelstva a naléhavé opravy. Všechny ostatní byly navrženy k zastavení.²⁰⁵ Móda v tomto období upřednostňovala kloboučky malých tvarů. Hlavně z důvodu úspor se staly nejoblíbenější pokrývkou hlavy barety. Byly méně náročné na výrobu i materiál, a navíc se dobře kombinovaly s oděvem. Zdobily se stejně jako jiné klobouky péry či závojíčkem, aby byly vhodné i pro formálnější příležitosti.²⁰⁶

²⁰¹Barvy pro jaro 1942. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1941, roč. XV, č. 10, s. 4.

²⁰²Dvoubarevné klobouky – únor 1942, č. 2, roč XVI, s. 2

²⁰³Místo kloboučků – čepičky. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 9, s. 3

²⁰⁴Čapky. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 9, s. 4

²⁰⁵Podklady k zastavování živností. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1943, roč. XVII, č. 3, s. 1-2.

²⁰⁶Malé tvary. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1943, roč. XVII, č. 3, s. 4.

Závěr války se nesl v duchu maximálních úspor a jednoduchosti. Nosily se šité látkové barety či turbany. Dívky stále preferovaly oválné klobouky nasazené na temeni a odkrývající čelo. Módní byly dlouho i malé tzv. biskupské čepičky, které se dělaly z úplných odstřížků, a ještě je bylo možné kombinovat v různých barvách. Po válce mladé dívky chodily prostovlasé.²⁰⁷

4.1.6. Situace po válce

Přestože po válce panuje všeobecný nedostatek všech základních potřeb, poválečné období stále provází klobouk jako důležitý doplněk šatníku. Zároveň se také stále více prosazuje nošení šátků. Šátky se však nosily již i v minulosti. Vyráběly se z hedvábí nebo viskózy, a postupně se stávaly významným módním doplňkem nejelegantnějších žen. Tuto módní tradici založila v roce 1937 francouzská firma Hermès. V Československu se vyráběly šátky podle návrhů významných umělců.²⁰⁸ Nošení šátků bylo podporováno režimem a doporučovaly je i různé časopisy. Naopak časopis *Modistka* upozorňuje, aby ženy nechodily bez klobouků. „*Společnost odpustí studentce, učednici nebo mladé prodavačce, jde-li po ulici velkoměsta s rozčuchaným účesem. Ale dáma, která chce být za dámu považována zachová staleté pravidlo městského oblékání, které praví, že kromě doma nebo v přírodě žádná dáma nechodí bez klobouku.*“²⁰⁹ Modistkám dokonce za nenošení klobouků hrozila pokuta.²¹⁰

Poválečný domácí trh se potýkal s nedostatkem látek, oděvního zboží a jeho nízkou kvalitou. Byl zavedený přidělový systém, který pokračoval i po válce do roku 1953. Móda po druhé světové válce se vyznačovala nošením baretů. Také se nosily vysoko posazené klopáčky, „helmičky“ a „bonbonkovité“ tvary jež nespotřebovali mnoho materiálu.²¹¹ Co se týkalo účesu, tak trendem byly vyčesané vlasy nad čelo. Klobouky se tomuto trendu musely přizpůsobit. Proto některé klobouky měly vyšší

²⁰⁷Mladým tvářím. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1945, roč. XIX, číslo 1, s. 2.

²⁰⁸HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6. str.

²⁰⁹ Pokulháváme za světovou módou. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1947, roč. XX, č. 8, s. 1.

²¹⁰Důtklivé upozornění! *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1947, roč. XX, č. 5, s. 1.

²¹¹ Z Prahy. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1946, roč. XIX, č. 2, s. 2.

cylindrovité tvary. Nové módní tendence určovali nasazování klobouků vysoko nad čelo. Klobouky měli různou formu jako například čepcovité tvary, vysoké hrncovité, ale byly poměrně malé, sahaly spíše do výšky než do šířky. Ozdobeny byly brky, stuhami, plstěnými květy často doplněné závojem.²¹² Závoje byly mnohdy tak krátké že sotva zakrývaly oči, ty delší sahaly alespoň pod bradu. Představovaly vítanou změnu odkazující na módu v období první světové války²¹³ Klobouky se hojně zdobily také peřím, stejně jako za války. Peří se volilo pštrosí, kohoutí, bažantí, sokolí, orlí nebo husí. Nejčastěji se klobouky zdobily husím peřím, které bylo dostupné a dalo se obarvit. Oblíbená barva peří byla červená, modrá, žlutá či zelená. Nosila se převážně v zimě a představovala často jediný jasný bod na ponurém oblečení.²¹⁴

Pro zimu na přelomu let 1946 až 1947 vznikly nové modely klobouků. Nové klobouky kopírovaly úzkou linii šatů těsně přiléhajících k tělu. Stejně jako šaty těsně obepínaly hlavu a dávaly tak vyniknout obličejí, vlasy zůstávaly ukryté. Nové klobouky byly posazeny šikmo, skláněly se ke straně. Modistky se snažili vytěžit z ohebnosti plsti, veluru, vlněných látek.

Nejtvrdí příkazy a zákazy, co týče oblékání, platily na začátku padesátých let. Móda v Československu se tehdy nesměla ani trochu inspirovat tou světovou. Panoval všeobecný nedostatek informací byl omezen lehký průmysl, zrušeno soukromé podnikání tedy i textilní živnosti. Komunistický režim raději po roce 1948 vytvořil svou vlastní teorii módy. Dochází k tomu, že prostřednictvím oděvu může nový režim působit i na občany. Klobouky začínají být vnímány jako ideologická zbraň. Klobouk po roce 1948 představoval buržoazní oblek. Ženám bylo doporučováno, aby nosily šátky, protože v šátcích byl spatřován oděv městského proletariátu. Samozřejmě se tak nedělo ze dne na den. V módních časopisech i v modistce jsou stále ještě zmiňovány klobouky jako důležitý doplněk. V *Modistce* například vychází článek s názvem Sláva klobouků. „Byly zanedbávány a zapomínány; byly nošeny v ruce nebo ponechány doma. Šaty, zbavené svých přirozených partnerů – klobouků postrádaly své dokonalosti

²¹² Nadějná Praha. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1946, roč. XIX, č. 9, s. 3.

²¹³ Trochu novinek. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1946, roč. XIX, č. 11, s. 3.

²¹⁴ Pozdrav ze Švýcar. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1946, roč. XIX, č. 12, s. 3

v oblečení. Vlasy bylo vidět více, než jim bylo zdrávo, a rozčuchané účesy, povolené copy, dorůstající šedivé kořínky na venek pečlivě barvené, zavinily ztrátu leckteré mužské iluze.“²¹⁵

Časopis *Vlasta* pro Jaro 1948 informuje o módních jarních kloboučích z Paříže. Jedná se o kloboučky tzv. žirardy pastelových barev. Tyto malé kloboučky jsou zdobené mnoha květinami, peřím, stuhami a samozřejmě nesmí chybět závoj. Nosí se velmi šikmo posazené. *Vlasta* zdůrazňuje že tato móda není nic pro československé ženy. „*My se spokojíme nanejvýš s těmi stuhami, které budou vhodné také k našim prostým a nenáročným šatům.*“²¹⁶ Móda nešetří fantasií ve vymýšlení nových tvarů a ozdob, předkládá kloboučky od nejjednodušších tvarů přes sportovní klopáčky až ke kloboukům roztodivných tvarů. K vidění jsou malé kloboučky bez střechy, klobouky s plochým dýnkem a širší střechou, kloboučky se štítkem vpředu nebo různě tvarované barety. Všechny zobrazené klobouky jsou spíše menšího tvaru. Zdobené jsou pouze mašlí, stuhou nebo peříčkem. Ačkoli *Vlasta* ukazuje dámám kloboučky módních tvarů a barev, zároveň českým ženám podsouvá jednoduché jednotné formy. Pro ženy, doporučuje plstěný nebo slaměný klobouk se stuhou nanejvýš s peříčkem.²¹⁷

Tato módní zprávu byla patrně jedna z posledních informací o tom, co se nosí v Paříži. Stejně jako móda jednoduchá tak i kloboučky tento směr následovaly. Československá móda byla odkloněna od té světové a vytvářela vlastní styl. Móda nyní byla praktická, určená pro pracujícího člověka. Klobouk, který dříve tvořil neodmyslitelnou součást dámského oděvu už nebyl přijímán. V následujících letech se vhodnějším doplňkem se ukázal být šátek, který lépe vyhovoval praktické módě i nově nastolenému režimu.

²¹⁵ Sláva klobouků se vrací. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1948, roč. XXI, č. 3, s. 2-3.

²¹⁶ Nová módní linie jara 1948. [online] *Vlasta*. Praha: Mona, 1948, roč. 2, č. 14, s. 3. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:42649570-a8a0-11e5-b404-005056825209?page=uuid:8d08d0a0-a8aa-11e5-b404-005056825209&fulltext=my%20se%20spokoj%20C3%ADme>

²¹⁷ Na jaro nový klobouček. *Vlasta*, 1949, roč. 3, číslo 9, s. 12. [cit. 2022-01-28] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:46961370-4f4f-11e6-ad5e-5ef3fc9bb22f?page=uuid:7512f310-500a-11e6-ad5e-5ef3fc9bb22f&fulltext=plst%C4%9Bn%C3%BD>

4.2. Pánové: čepice a klobouky: morfologické proměny, funkce a sociální komunikace

V 17. a na počátku 18. století nosili pánové třírohý klobouk, který od konce 18. století vystřídal dvourohý model. Ve vojenském a úřednickém prostředí se tento klobouk dochoval až do počátku 20. století. Významným doplňkem pánské módy byl cylindr (obr. č. 33). Cylindr byl znám sice již v 15. století ale nově objeven byl až v roce 1797. Jeho znovu objevení doprovázela humorná či v tehdejší době skandální situace. Jistý kloboučník John Hetherington v únoru 1797 vyrobil klobouk, který měl podobu pozdějšího cylindru. Klobouk si nasadil na hlavu a vydal se na procházku do rušné londýnské čtvrti. Brzy byl však zatčen a odsouzen k pokutě za buzení veřejného pohoršení. Kloboučnické listy o tomto incidentu vypráví takto: „*Hetherington se objevil na ulici s vysokou, lesklou stavbou na hlavě, již říkal hedvábný klobouk; tento klobouk však notně vyděsil bázlivé lidi. Při pohledu na něj padaly ženy do mdlob, děti křičely, psi štěkali, jeden chlapec byl zástupem lidí poražen a zlomil si ruku.*“²¹⁸ Navzdory této události se cylindr ujal ve společnosti a stal se nezbytnou součástí pánského šatníku. Ačkoli byl cylindr poněkud nepraktický jednalo se o pokrývkou hlavy džentlmena jejímž vzorem byla především Anglie. *Moderní etiketa na veřejnosti i v soukromí* píše o cylindru toto: „*Je drahý, je těžký, není malebný a působí upjatě, ale stejně: má jednu zásadní vlastnost ve svůj prospěch – dělá z muže džentlmena*“ Jakkoli nepraktickým se mohl cylindr zdát, patřil vždy do městského prostředí. Naopak na vesnici budil výsměch a byl symbolem snobství.²¹⁹

Intimita domácího prostředí pánům dovolovala nosit malé čapky. Čapky mohly být pletené či háčkové. Mnohdy byly pestře zdobené či vyšíváné. Módní byl i turecký fez se střípцем, který po první světové válce nosili hospodští a hokynáři.²²⁰ Kolem roku 1850 byl v módě nižší plstěný nebo slaměný klobouk. V této době se také objevují dva nové druhy pánských pokrývek hlavy buřinka (obr. č. 34) a canotier (obr. č. 35).

²¹⁸První cylindr způsobil zděšení. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1948, roč. 40, č. 3, s. 3.

²¹⁹Modern etiquette in public and private, 1887, Frederick Warne and Co. s. 40.

Nošení cylindrů zvaných Topper se věnuje stejnojmenná kapitola v knize: Hopkins, Susie: *The Century of Hats*. Londýn 1999, s. 32–33.

²²⁰LENDEROVÁ, Zdena a POLÁCH, Radek. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. 47 s. ISBN 978-80-254-1076-9. s. 15.

Buřinka představovala tvrdý klobouk sestávající z úzkého stočeného okraje a kulaté koruny. Buřinka byla označována různými názvy jako melon, bouřka, tvrdák, bowler hat²²¹ či derby hat. Za vynalezením buřinky stojí Wiliam Coke, který si ji objednal na zakázku v londýnském kloboučnictví. Tato pokrývka hlavy byla tvrdá, odolná a dobře na hlavě seděla. I pro tyto vlastnosti se stala masově vyráběnou. Velmi rychle se stala oblíbenou pánskou pokrývkou hlavy a získala velkou popularitu u širokých vrstev obyvatelstva, prakticky až do roku 1918. Počátkem 20. století buřinka postupně začala vytlačovat cylindr z ulic, ten se stával pokrývkou hlavy používanou převážně při slavnostních příležitostech.²²² Canotier nesl své pojmenování podle původních nositelů z francouzsky mluvících zemí. Byl to klobouk ze slámy s nízkou rovnou stříškou, která byla široká obvykle kolem pěti centimetrů. Kolem ní byla otočena většinou černá stuha.²²³ V 60. letech již byly tvary klobouků diferencovány podle účelu denní doby. Konec 19. století přinesl další druhy pánských klobouků a světlo světa spatřil například Homburg²²⁴ (obr. č. 36), Fedora²²⁵, či trilby²²⁶.

4.2.1. Přelom 19. a 20. století

Počátek 20. století doznal v kloboučnické produkci již velké pestrosti. Pokrývky hlavy byly neodmyslitelnou součástí oděvu všech vrstev. Zatímco movitější, elegantní pánové nosili cylindry a buřinky, chudší vrstvy nosily různé čapky. Pánské pokrývky hlavy však neprocházely tak výraznými proměnami jako dámské klobouky. Časopisy sice často přicházely stejně jako u dam s novinkami, ale jednalo se jen o drobné změny. Tvarově byly klobouky stejné, pakliže docházelo ke změnám tak se především jednalo o změny ohledně krempy, střechy nebo stuhy. Stejně jako u oděvu se dbalo především na kvalitní materiál a provedení. Již na počátku 19. století byl v pánské módě patrný vliv Anglie.

²²¹Název podle firmy Bowler & Son jenž se výrobou buřinek zabývala.

²²²TOMSHINSKY, Ida. *The Chronicle of Hats in Enjoyable Quotes: History of Fashion Accessories Series* Xlibris Corporation, 2013. s. 22

²²³LENDEROVÁ, Zdena a POLÁCH, Radek. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. 47 s. ISBN 978-80-254-1076-9. s. 15.

²²⁴Jedná se o tvrdší plstěný klobouk, který má uprostřed hlavy jedno prohloubení, úzkou krepou zahnutou na okrajích směrem vzhůru.

²²⁵Fedora má širší krepou, na hlavě je často podlouhlá nebo trojúhelníkovitá prohlubeň a po stranách bývají vymodelovány jamky.

²²⁶Klobouk Trilby má úzkou oválnou krepou, která vpředu směřuje mírně dolů a vzadu je ohnutá směrem nahoru. Hlava klobouku je nízká

Úspěšného muže charakterizovala nejen skladba oděvu a jakost látek, ale stejně jako u dámy také doplňky. Na začátku 20. století byla nejčastěji k vidění buřinka a cylindr. Dále muži nosili měkké plstěné klobouky. Krempe i střecha těchto klobouků se daly různě ohýbat a formovat dle vkusu či nálady majitele. Cylindr představoval spíše model pro slavnostní příležitosti, ale byl využíván i k vycházkám a návštěvám. Záleželo samozřejmě na příležitosti, pro kterou byl oděv určen. I pánský oděv a stejně tak pokrývky hlavy podléhal etiketě. Společenské příležitosti vyžadovali speciální oděv i pokrývku hlavy. Etiketa ale určovala i pokrývky hlavy pro běžné nošení. k delšímu uzavřenému kabátu z anglické látky cylindr k saku naopak klobouk tvaru buřinky. Ve městě dávaly pánové k vycházkám přednost malým kloboukům z tuhé plsti.²²⁷ Doporučovány byly i zvláště vysoké, tvrdé klobouky dvojího druhu. Móda se v tomto případě přizpůsobovala proporcím pánských postav. Vyšší a více projmutý klobouk, lépe seděl větším a silnějším pánům. Druhý nižší a rovný klobouk byl vhodný pro pány menší postavy.²²⁸ Na cesty či k pobytu na venkově měli pánové zvolit obrovské klobouky z měkké plsti světlých barev dle francouzského vzoru. Jejich výhodou byl nízká váha, bylo možné je individuálně přizpůsobit přání nositele. Sportovní oděv stejně jako u dam čerpal inspiraci z Anglie. Oblíbená byla placatá čepice nebo například klobouk s pérem.²²⁹

Etiketa neřešila jen k jaké příležitosti vzít jaký klobouk. U mužů víc, než u žen hrál klobouk roly při pozdravu. Pánové zdravili prostřednictvím sejmutím klobouku. Pozdrav smeknutím byl jistým projevem úcty. Smekání klobouků u mužů je pravděpodobně pozůstatek odkládání přilby bojovníka v přítomnosti pána, proto se také týká pouze mužů. Pánové ale odkládali pokrývku hlavy i při dalších příležitostech či v dalších situacích.

Klobouk byl vždy součástí pozdravu nebo jej nahrazoval. Pánové na ulici zdravili smeknutím klobouku a tento druh pozdravu měl svá pravidla. Způsob pozdravu se lišil podle stavu pozdravujícího, podle místa, podle věku a také podle osoby, které se

²²⁷Móda pro pány na začátku XX. století. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1901, roč. 7, č. 7, s. 18-19.

²²⁸Nové mody pro pány. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1901, roč. 7, č. 21, s. 1-2.

²²⁹Pařížské mody pro pány. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1902, roč. 8, č. 9, s. 18.

týkal. Platilo pravidlo, že první měla zdravit mladší osoba starší. Také platilo, že podřízený měl povinnost pozdravit první. Důležité bylo i to, zda je zdravěn muž či žena. Při zdravění dámy byl úklon silnější a pohled zdrženlivější. Dáma mohla pokynutím hlavy dát najevo, že ji muž může pozdravit.²³⁰ Klobouk se vždy smekal rukou, odvrácenou od zdravěné osoby. Pakliže muž vedl dámu či něco nesl smekl volnou rukou. Tvrdý klobouk nebo cylindr muž uchopí za střechu, měkký klobouk se uchopí nahoře. Klobouk se drží tak dlouhou, dokud ten, koho zdravíme nepřejde. Pozdrav měl mít ráz skromnosti, nemá být úzkostlivý a odměřený. Nestačilo se pouze dotknout klobouku nebo salutovat, mohlo to být považováno za znamení neváženosti vůči pozdravované osobě. Na druhou stranu se klobouk nesmekal hluboko až ke kolenům. Pokud měl muž na hlavě beranici nebo jinou pokrývku hlavy, jež neměla určité formy, nikdy nesmekal, nýbrž zdravil pouhým skloněním hlavy. Pokud pán mluvil na ulici s dámou, klobouk držel v ruce vrchem ven, dokud ho dáma nevyzvala, aby si klobouk nasadil na hlavu.²³¹

Klobouk i jakoukoli jinou pokrývku hlavy muž smekal také při vstupování do místnosti. Obecně platí, že čím je místnost uzavřenější, a soukromější, tím je povinnost smeknutí klobouku větší. Při vstupu do veřejných prostor jako jsou obchodní domy, nádražní čekárny, musea nemusí muž smekat a odkládat klobouk. Naopak v uzavřených místnostech jako jsou kavárny, restaurace či kostely je vždy slušné smeknout a odložit klobouk nebo jej podržet v ruce. Klobouk se smeká také při vstupu do menších obchodů nebo pokud se jedná o lepší obchody. Co se týče kostelů je nutné rozlišovat o jaký kostel se jedná. Při vstupu do evangelického kostela smeknou muži hned klobouk, naopak v synagoze muž klobouk nikdy nesmeká. Je ovšem mnoho míst, kdy může být složitější posoudit, zda je pozdrav na místě. Pokud jde muž na návštěvu při vstupu do místnosti se ukloní, klobouk, odkládá pouze při delší návštěvě.²³²

Kolem roku 1910 jsou stále oblíbené klobouky podobené tvaru buřinky, tedy s vypouklým dýnkem a užší střechou. Střechy klobouků byly různě ohýbané směrem nahoru či dolů. Oblibu měly slaměné klobouky, nejoblíbenější byly palmový, manilový

²³⁰KRÁL, Bedřich. *Storchův nejnovější galanthome*. V Praze: Rud. Storch, 1909. s. 30-31.

²³¹*Společenský rádce pro všechny životní okolnosti*. 2.vyd. Moravská Ostrava-Prívov: Nakladatelství H. Buchsbauma, 1933. s.

²³²KODYM, Vlastimil. *Kniha o slušném chování průvodce společností i životem*. Praha: E. Beaufort, 1896.s. 60

a panamský, který byl považován za nejlepší a nejdražší.²³³ Dále móda připouštěla měkké i tvrdé formy klobouků. Větší oblibu měly tuhé klobouky, móda se postupně uchýlovala k nižším tvarům a rovnějším okrajům. Cylinder, který byl nějakou dobu stranou pozornosti se nyní zase začíná více nosit. Téměř každý muž má ve své garderobě cylinder, neboť slouží i jako vycházkový klobouk pro jarní, podzimní a zimní období. Nyní dosahuje nízkého tvaru s rovnou nebo mírně zvednutou krempou.²³⁴

Pro rok 1912 po dlouhé době přináší *Nové pařížské mody* novinky ohledně pánské garderoby. Novinkou, která obohatí pánský šatník je klobouk pocházející z Anglie. Londýnský vynález představuje měkký, vprostřed smáčknutý šedý klobouk z plsti s dlouhým vlasem. Hodí se k šedému i černému pláští. Kromě tohoto klobouku se na cesty či dopolední vycházky využívá šedý, měkký plyšový klobouk. Nejoblíbenějším kloboukem zůstává bobrový klobouk, vprostřed protlačený, který přišel minulý rok z Anglie. Nosí se v hnědé a šedivé barvě.²³⁵

4.2.2. První světová válka

První světová válka měla na výrobu klobouků i na módu velký vliv. Nejen kloboučnický průmysl trpěl nedostatkem materiálů, ale problém představovala také ztráta zahraničních odbytišť. Mnoho továren bylo nuceno přejít na válečnou produkci, pracovní síla i potencionální zákazníci byli odvedeni na frontu. Kloboučníci, kteří se neúčastnili bojů na frontě či jinak nebyli zapojeni do války, propagovali a udržovali kloboučnickou výrobu. Snažili se pomoci, kde se dalo. Samozřejmě bylo zasílání materiální pomoci pro vojáky, například *kloboučnické listy* psaly: *Říšský svaz rakouských mistrů kloboučnických vydal provolání ku svým členům s prosbou o zasílání plstěných vložek, ponožek, obuvi pro vojáky ve válečném poli.*²³⁶ V *Kloboučnických listech* začala vycházet i pravidelná rubrika na pomoc manželkám kloboučníků. Rubrika informovala o poskytování praktických rad či také možné finanční pomoci. Úřad

²³³Móda. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 5, s. 55.

²³⁴Moda. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1910, roč. 2, č. 3, s. 30.

²³⁵ Pánské novinky. *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1912-1913, roč. č. 5, s.

²³⁶Kloboučníci dárci vojínům. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1914, roč. 6, č. 11, s. 9.

válečné péče na podporu zraněných vojáků a pozůstalých rodin vytvořil specifický klobouk zvaný „*Kriegsfursorgehut*“ o kterém Kloboučnické listy informují: „*Úřad pro válečnou péči stvořil klobouk zvaný německy: Kriegsfursorgehut. V naší řeči nemá tento nový klobouk případného pojmenování, kromě toho, jaké je uváděno v nadpise klobouk je proveden v polní barvě štikově šedé. Každý klobouk měl uvnitř známku v ceně 1 koruny, jež připadla úřadu pro válečnou péči.*“²³⁷

Velké množství klobouků určených k opravám svědčilo o šetrnosti obyvatelstva. Ve velkém byly zřizovány čistírny a úpravny pánských i dámských klobouků, které podporovaly snahu o prodloužení životnosti klobouků. Všudypřítomný nedostatek materiálů zapříčinil hledání náhradních zdrojů, neboť byly například omezeny dodávky vlny. Vlna byla pro výrobu klobouků důležitým materiálem a jejím omezením došlo k zdražování klobouků.²³⁸ Docházelo také ke sjednocení cen. Byl vydán jednotný ceník mistrů kloboučnických ve Vídni. Pánský vlněný klobouk, hladký nebo lodenový stál kus za 60 haléřů. Pokud byl bez podšívky stál 70 haléřů, s podšívkou 76 haléřů. Tuhý vlněný klobouk nezdobený stál 90 haléřů, zdobený klobouk stál 1 korunu a 15 haléřů. Velurový klobouk nezdobený bez podšívky byl za cenu 1 koruny a 20 haléřů za kus, zdobený klobouk s podšívkou oproti tomu stál 1 korunu a 40 haléřů.²³⁹

Móda pánských klobouků v době první světové války byla udávána Vídeňským módním klubem. Vyhledávaným byl lodenový klobouk, který byl oblíbený hlavně pro svou trvanlivost. Do města i na venkov byl určený rastlový klobouk jenž si získával větší oblibu. Tvary klobouků byly spíše nižší. Kromě klobouků byly ale velmi žádané také různé čepice z důvodů jejich nižší pořizovací ceny. Oblíbený byl především pepita vzor.²⁴⁰ Móda pro rok 1915 navazuje na módu předešlého období. Nosí se měkké klobouky. Dle *kloboučnických listů* pánové mohly vybírat především ze tří osvědčených druhů klobouků. Jednalo se o měkký rastlový klobouk s vyšší hlavou a ohnutou krepou vzhůru, vyšší klobouk s rovnou krepou a kulatým výtlakem v dýnku a

²³⁷Klobouk válečné péče. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 8, s. 8.

²³⁸Zdražení klobouků u nás. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 1, s. 5.

²³⁹Jednotný ceník mistrů kloboučnických ve Vídni. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 3, s. 7.

²⁴⁰Moda za války. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1914, roč. 6, č. 10, s. 3-4.

lodenový klobouk se střechou podélně rozdělenou prohlubní.²⁴¹ Objevuje se nová barva klobouku inspirovaná válkou tzv. „polní šed“.²⁴¹ Pro jarní a letní měsíce se nosily slaměné klobouky. Zvláště oblíbený byl Girard s vyšší hlavou a širší stuhou. Samotná móda se za války tolik nevyvíjí, neboť nebylo kupujících ani prodávajících.²⁴² Kloboučnické listy komentují tehdejší situaci takto: „*Továrny na hedvábné zboží jsou v úpadku s nezaměstnaností. Vymizel letos též lehký lodenový klobouk, jaký jindy prodáván v začátku období prázdnin, dovolené a turistiky; není turistů, výletní místa jsou nepřístupná pro drahotu, nutné šetření, a na venek se letos nepojede. Pražáci by tam nedostali mouku, brambory, snad ani kukuřičnou krupici. Nekoupí se tudíž laciný 3-4 Kč měkký klobouk – pro nás opět ztráta.*“ I přes zdražení klobouků byl velký zájem o velurové klobouky. Oblíbenými barvami byly tmavá šed, světlá krémová a mořská zeleň. Měkké klobouky, které byly oblíbenější přicházely nově ve dvou tvarech. Široký tzv. umělecký a úzký rastlový klobouk. Tyto tvary byly vhodné pro pány, kteří se chtěli odlišit a mít originální klobouk.²⁴³

Konec války se projevil i v módě. Objevily se tak klobouky, které odrážely politickou situaci „*Móda klobouků jako politický barometr*“²⁴⁴ Na znamení sbratření byly vytvořeny nejnovější francouzské modely pánských klobouků. Tyto klobouky obdržely jména anglických osobností. Jednalo se o klobouk Lloyd-George pojmenovaný podle brtského premiéra Davida Lloyda George a klobouky Balfour a Asquit dle britských premiérů Arthura Balfour a Herberta Henryho Asquitha.²⁴⁴

4.2.3. Poválečné období

„*Doba válečná těžce dolehla na společenstvo. Nebylo zákazníků, obchody pustly, stát zabral surovinu pro své vojenské účely, takže byl velký nedostatek zboží. Časopis Kloboučnické listy byl postaven pod přísnou censuru. Společenstvo se ale staralo o své členy všemožně opatrovalo jim lih, nitě, mýdlo atd.*“ Takto situaci po první

²⁴¹BROŽÍKOVSKÝ. E. V. Móda v jaře 1915. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 3, s. 3.

²⁴²BROŽÍKOVSKÝ. E. V. Móda válečná a trochu neutrální. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 4, s. 3.

²⁴³HAR. E. Móda. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1915, roč. 7, č. 12, s. 5.

²⁴⁴Moda klobouků jako politický barometr. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1918, roč. 10, č. 6, s. 9.

světové válce komentují Kloboučnické listy. Kloboučníci nelení a všemožně se snaží vzpamatovat se z nelehké situace. Následky války jsou obrovské. Válka za sebou zanechala mnoho lidských obětí a také mnoho materiálních ztrát. Ihned po válce 16. února 1919 bylo zřízeno nákupní družstvo a 14. listopadu 1919 byl zřízen Svaz kloboučníků.²⁴⁵ Hlavním cíle byla podpora prodeje a snaha ukázat výrobky nově vzniklého státu. Na podporu těchto cílů byly pořádány různé výstavy. Na jednu stranu byla patrná snaha oprostít se od vlivů z ciziny, ukázat co naše československé kloboučnictví a kloboučníci samotní dovedou. Převládala především vlastní tvorba a snaha o zahájení činnosti módního klubu. Zároveň se ale nešlo obejít bez zahraničního vlivu.

Po válce byla zavedena daň z přepychu týkající se luxusního zboží, tedy i luxusních klobouků. Stále je patrný nedostatek surovin, dochází ke zdražování a hledání náhradních materiálů. Po válce nejsou barviva, tužidla stuhly, kůže či vlna. Využívá se tedy každého zbytku. Například se využívá odpadků z vlny, zbytků kůže, a dalšího odpadu. Odpadky se melou a přidává se do nich roztok želatiny, klihu, glycerinu acetcelulosity nebo jiných celulosových viskózních roztoků. Z této směsi se vyráběla vlně podobná vlákna, jež byla odolná proti vodě.²⁴⁶ V pozdějších letech se také objevují klobouky ze dřeva či z dřevěných pilin. O tom že levné náhražky mohli přinášet zdravotní potíže kloboučnické lidé nevěděli, a proto s tím kloboučnické listy zanedlouho přicházejí. Zmiňují případy kožní vyrážky v souvislosti s nošením klobouků. Hlavní problémy byly hlavně s výměnou kožených potních pásek za imitaci kůže což vyžadovalo jinou impregnaci, která způsobovala kožní vyrážku. Na popud Kloboučnických listů došlo k zákazu této impregnace kožených pásek.²⁴⁷ V poválečném období se stále více diskutuje o nenošení klobouků. Drahota klobouků posilovala tzv. „módu bez klobouků“. Výrobci klobouků se proti tomu snažili všemožně bojovat. Zvlášť po válce potřebovali prodávat klobouky. Na druhou stranu však panovala těžká situace, neboť nebyl, kdo by klobouky kupoval. Začala se však objevovat různá

²⁴⁵Z historie jednoho z nejstarších pražských společenstev. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1931, roč. 23, č. 3, s. 34-35.

²⁴⁶Od všeho. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1919, roč. 11, č. 1, s. 8.

²⁴⁷Něco o zdravotnosti imitačních látkových pásek kloboukových. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1920, roč. 12, č. 11, s. 2.

doporučení, rady lékařů a reklamy, propagující nošení klobouků. Tyto reklamy a rady cílily například i na různé pověry spojené s nošením klobouků.

Poválečná móda se snaží o vlastní tvorbu. Kloboučnické listy pravidelně informují o novinkách od československých kloboučnických firem. Nejznámější a nejžádanější firmou byla Johann Hückel's Söhne z Nového Jičína, továrna Styl či karlínská firma O. F. Hess. Po válce dochází k obnově zahraničního obchodu. Vývoj módy je opět ovlivňován zahraničím. Kromě Francie a Anglie začíná být více patrný vliv Spojených států. V Kloboučnických listech se objevují pravidelné zprávy o kloboukové módě z Ameriky. Docházelo i k výměně *Kloboučnických listů* za jejich americkou obdobu *The americans Hatter magazine*. Klobouky v této době převládají měkké a různě prohýbané. Tuhé klobouky jsou po válce téměř nedostupné, jelikož jsou náročnější na výrobu. Výroba tuhých klobouků trpí nedostatkem tužidel ale i forem. Slaměné klobouky z exotických pletiv jsou nahrazeny obyčejnými dřevěnými klobouky.²⁴⁸ Kvůli neustálému zdražování byl stanoven „lidový klobouk“ jenž měl být přístupný pro široké spektrum obyvatelstva.²⁴⁹ V prvních letech po válce se také provádí více oprav klobouků. Nové klobouky se zkrátka příliš nekupovaly.

Rok 1920 přináší v Kloboučnických listech informace o tzv. lodičkovitých tvarech. Tyto klobouky mají krempu ohnutou po celém obvodu střechy směrem vzhůru. V nabídce jsou ale i vyšší klobouky s rovnou střechou. Dochází ke stále většímu rozmachu čepic jako náhrady za klobouky. Čepice dobře slouží především v teplejších dnech místo slaměného klobouku, jenž měl vyšší pořizovací cenu. V módě převládaly pepita vzory.²⁵⁰ Klobouky se příliš výrazně nemění, jen jejich krempa a promáčknutí, výška či stuha. Nosí se základní tvary jako homburg, Fedora či trilby. Klobouky byly buď s prohlubní či rýhou uprostřed. Dále pak s mírně vypouklým dýnkem a protlaky po stranách. Klobouky oproti minulosti přicházely s více barvami na výběr. Postupně přibývalo více tuhých klobouků, které se zlevňovaly a tím se stávaly dostupnějšími. Později byly oblíbené vlněné klobouky. Pro svou nižší pořizovací cenu se staly velkým

²⁴⁸Májový obchod kloboučnický. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1919, roč. 11, č. 6, s. 3.

²⁴⁹Výrobci klobouků, kloboučníci, modisté (modistky). *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1919, roč. 11, č. 8, s. 3.

²⁵⁰BROŽ. K. Přehled v kloboučnickém obchodě. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1920, roč. 12, č. 4, s. 1.

konkurentem čepic i plstěných klobouků. Dále se pak nosily pánské čapky se štítkem.²⁵¹ Do módy se postupně vracejí opět cylindry. Každý gentleman měl vlastnit adekvátní klobouk.²⁵²

Stejně jako před válkou tak i meziválečnou dobu provází přísná etiketa. Etiketa upravovala, jak měl vypadat oděv muže ve společnosti. Pro různé příležitosti byl rozeznáván trojí mužský oblek: frakový, redingotový či žaketový a sakový. Frakový oblek byl výhradně večerní, sestaven byl z fraku, černých kalhot bílé nebo černé vesty, bílé košile, rukavic a cylindru. Redingotový oblek byl slavnostním úborem pro den, dopoledne i odpoledne. Náležel k němu redingote nebo žaket. Oblek byl doplněn buď lesklým nebo tvrdým černým cylindrem. Sakový oblek zahrnoval kalhoty vestu a kabát z téže látky. K sakovému obleku se nosil měkký klobouk, v létě mohl být i slaměný.²⁵³ Do úřadu či do obchodu muži volí měkký nebo kulatý tuhý klobouk. Na vycházku či dopolední návštěvu muži volili cylindr nebo tuhý kulatý klobouk. Dopolední vycházku také doplňoval měkký klobouk světlé barvy. Slaměný klobouk se nosil zejména na hony a túry. Do auta se nosil lovecký klobouk, čepice nebo kožená čapka.²⁵⁴

S koncem 20. let 20. století přichází elegantní klobouk anglického tvaru zvaný Savoy s okrajem lemovaným stužkou. Co se týče barev převládá u pánských pokrývek hlavy šedá barva. Novinkou je šedozelená, žlutozelená a také khaki barva.²⁵⁵ Kloboučnické listy zmiňují, že se začíná opět rozmáhat nošení cylindru. Z Anglie, kde se cylindry nosí nejvíce přichází v roce 1929 šedý cylindr vhodný především na dostihy. Na našem území zejména v Praze jsme mohli najít muže, kteří tento klobouk nosili na dostizích či na promenádách.

²⁵¹ Pánský klobouk v jaře. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1923, roč. 15, č. 3, s. 1-2.

²⁵² Pánský klobouk v říjnu. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1923, roč. 15, č. 10, s. 15-17.

²⁵³ FASTROVÁ, Olga. *Co se sluší a nesluší: (Základní společenská pravidla)*. V Praze-Karlíně: Vesmír, 1921. s.

²⁵⁴ GUTH-JARCOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus*. Praha: Hejda a Tuček, 1921, s. 380-382

²⁵⁵ Klobouky a vázanky. *Hvězda československých paní a dívek*. Praha: Melantrich, 1929, roč. 4, číslo 13, s. 27.

4.2.4. Období 30. let

Počátek 30. let byl poznamenán hospodářskou krizí. Stabilní situace po válce byla narušena. Dne 24. října 1929 se ekonomický svět zhroutil a poznamenal tak i módní průmysl. Postupně došlo k omezení ve výrobě oděvů. Nejen hospodářská krize ale i další faktory měly nepříznivý vliv na výrobu klobouků. Na počátku roku 1929 zasáhly tuhé mrazy, které způsobily komplikace v dovozu surovin a hotových výrobků. Krach na Newyorské burze se postupně v plné síle projevil v následujících letech.²⁵⁶

Stále se objevovaly připomínky ohledně důležitosti nošení klobouků. Například *Kloboučnické listy* nabízely plakáty s textem: „*elegantní muž nechodí bez klobouku!*“ Tyto plakáty si měli prodejci klobouků vystavit do výlohy. Jednalo se o dobovou podporu prodeje. Reklama se nebála označovat klobouky jako prevenci před vznikem chorob, bolestí hlavy, zraku a ztráty vlasů.²⁵⁷ Vsázela i na vyšší šance u ženského pohlaví: *Chceš-li mítí pěkný vlas poslechni lékařův hlas: špína ulic, prach a saze předčasnou pleš tvoří snáze nekryje-li klobouk hlavu! Jinou dobrou radu dám, jak získat štěstí u dam? Dívčí svět ví – dobře tuší: Klobouk vždy jen muži sluší!*²⁵⁸ Nadcházející zdražování, snižování platů a móda nenošení klobouků v létě překonali všechny reklamy na podporu prodeje klobouků.

Pánská móda pokrývek hlavy nepřináší na začátku 30. let žádné velké změny, navazuje na předchozí období, stále více se ale do módy dostává cylindr. Začátek roku 1930 pokračuje v propagaci cylindru, který se v následujících letech opět dostal do módy. Členové Svazu kloboučníků a Společenstva kloboučníků dokonce podnikli návštěvu u presidenta československé republiky T. G. Masaryka. O cíli návštěvy se zachovala tato zpráva: „*Hlavní podnět ku návštěvě u pana Presidenta byl dán ve hledání cesty, jak upozorniti čelné kruhy na nepomíjející jinde oblibu pro hedvábný klobouk-cylindr*“. Návštěva měla na cylindr poukázat jako na nejelegantnější pokrývku hlavy a

²⁵⁶ Sdružení čl. Továrníků na klobouky o svém průmyslu v r. 1929. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1930, roč. 22, č. 9. s. 16.

²⁵⁷ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1930, roč. 22, č. 7. s. 10.

²⁵⁸ HRABĚ. O. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1930, roč. 24, č. 7. s. 3.

nezbytnou součást pánského šatníku.²⁵⁹ Móda dále nabízela mnoho variant různě tvarovaných klobouků. Nosily se klobouky s rovnou krepou, s krepou částečně ohnutou či klobouky lodičkové s krepou úplně ohnutou. Muži také mohli nosit nejrůznější druhy čepic. Na začátku 30. let byly módní kárované čepice.²⁶⁰ Hlavní rozdíly se týkaly velikosti klobouků nebo také šíře stuhu. Rozdílem oproti minulým létům byla poněkud vyšší hlava klobouku. Klobouky byly postupně vysoké s úzkou střechou ale hlava se pak snižovala. Také se více nosili slaměné klobouky než v předchozím období, nejvíce žádaným klobouky byly Manila a také Girard.

V článku s názvem „*Kolik klobouků potřebuje elegantní muž?*“ se čtenáři mohli dočíst, že muž potřebuje alespoň čtyři klobouky jako nutný základ garderoby. Cylinder byl předepsán pro návštěvy ve společnosti nebo různé ceremonie. Nosil se lesklý cylinder, a ne moc vysoký s plochým a širokým okrajem. Dále se také nosil klak a šedý plstěný cylinder. K večernímu oděvu patřil černý měkký klobouk. Pro trenchcoat nebo krátký sportovní kožich se volil klopivý měkký klobouk. K odpolední vycházce patřil pastelový měkký klobouk s klopivým okrajem. Ke kožichu byl vždy nezbytný tuhý klobouk neboli buřinka. Pro teplé dny se dávala přednost lehkému plstěnému klobouku nebo slaměnému klobouku. Pro turistiku se hojně nosila anglická sportovní čapka, která poskytovala možnost velkého výběru barev a látek.²⁶¹ Jiný článek zase doplňuje běžné klobouky o klobouky pro různé sporty (obr. č. 40). Různé klobouky se nosily do Sokola, na fotbal, běh, cyklistiku, tenis, stolní tenis, bruslení či box. Sport byl velmi oblíben a postupně se rozšiřovala i turistika, tramping, skaut. Objevují se tak, velmi oblíbené čepice a klobouky.

Polovina 30. let 20 století přináší změny. Mění se promáčknutí klobouku. Objevují se nižší hlavy. S postupným zlepšováním hospodářské situace se prodávají i lepší druhy klobouků. V polovině 30. let se také v pánských pokrývkách hlavy objevuje zajímavá novinka. Jeden pražský kloboučník vynalezl klobouk zvaný Ventilex. (obrázek č. 41) Jednalo se o na první pohled obyčejný plstěný klobouk běžného tvaru. Při bližším

²⁵⁹Zástupci „svazu kloboučníků v ČSR“ a „Společenstva kloboučníků Velké Prahy“ u pana presidenta republiky prof. Dr. T. G. Masaryka. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1930, roč. 22, č. 2, s. 7-10.

²⁶⁰Bliže k Jaru. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1930, roč. 22, č. 2, s. 10-11.

²⁶¹HRABĚ. O. Kolik klobouků potřebuje elegantní muž? *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1932, roč. 24, č. 9. s. 16-17.

zkoumání však bylo možné vidět hustě dírkovaný profil. Klobouk byl vhodný do teplého počasí, měl být lehounký a nemělo v něm být horko. Měl tak posloužit jako dostatečná náhrada slaměného klobouku. Údajně v něm bylo téměř 12. 000 dírek. O počtu dírek byly vedeny i dohady: *Nedávno jsem slyšel dvě školní dítky, ana se hádala: „Heč náš tatínek má ve Ventilexu o dvacet dírek víc!“ A bylo z toho krveprolití. Ale v mnoha rodinách se opravdu užívá ventilexu k vyučování násobilce a vlašské praktice. Tuhle ho kdosi zapomněl na zahradě a když se zase vrátil na weekend, prorostla těmi dírkami tráva.*²⁶² Ventilex byl k dostání i v dámském provedení, výrobcům klobouků dobře hrál do karet, neboť jejich odpůrci přišli o jednu ze zásadních výmluv, proč nenosit klobouky.

4.2.5. Druhá světová válka

Druhá světová válka přináší podobná omezení jako panovala za první světové války. Průmysl byl přeorientován na válečnou výrobu a byly zabírány továrny. Například firma Bratři Böhmové byla po vzniku protektorátu zabavena jako Židovský majetek a prodána firmě Hückel, která tak ovládla přes 80 % novojičínské výroby klobouků. Výroba se přeorientovala na plstěné rukavice, ponožky a zimní kukly pro německou armádu, tropické helmy pro Afrika Korps dále pak na plstěné filtry pro nákladní automobily do pouště apod.²⁶³ Kloboučnictví novojičínské firmy bylo po válce postupně znárodněno. Došlo ke sloučení kloboukových továren v Novém Jičíně. Konkrétně se sloučili závody Hückel, Böhm, Peschel a Janyška, které byly sloučeny v národní podnik Tonak, neboli továrna na klobouky. Tonak se tak stal největším kloboučnickým koncernem světa.²⁶⁴

Móda v protektorátu znamenala ztrátu vlivu Anglie a Francie. V protektorátní módě převládal americký vliv. Amerika ze začátku neměla takový vliv na válku, a proto se tam móda vyvíjela i během prvních let války. Postupný obrat do stylu módy v průběhu války vnesl Berlín a Vídeň.

²⁶²Muž a jeho hlava. *Salon*. Brno: [Jan Hanáček], 1935, roč. 14, č. 5. s. 30. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:0fa66280-656a-11e6-8b71-001018b5eb5c?page=uuid:71930a60-661f-11e6-86b1-005056827e51&fulltext=mu%C5%BE%20a%20jeho%20hlava>

²⁶³BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2013. 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3. s. 234-235. s. 26.

²⁶⁴Tonak se představuje. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1946, roč. 38, č. 9, s. 8.

Stojí-li Vaše hlava alespoň za tolik, jako klobouk, měl byste si ji chránit" hlásal jeden z pražských kloboučníků ve své výloze. I nadále platilo, že opravdový gentleman nevyšel z domu bez rukavic či klobouku. V mužském šatníku měly velkou oblibu plstěné klobouky s nezpevněným okrajem. K oficiálním a polooficiálním příležitostem muži volili klobouk typu homburg. Dále se nosil klobouk protáhlého tvaru lemovaný úzkou rypsovou stuhou tzv. diplomat. Oba typy klobouků byly k dostání opět v různých provedeních. Univerzální pokrývkou hlavy dělnických profesí byla placatá plochá čepice se štítkem, které se říkalo masaryčka.²⁶⁵ K běžnému nošení muži volili měkké klobouky a čepice.

Jak jsem se již zmínila v módě prvních let války převládá klobouk zvaný diplomat. Diplomat se vyráběl v různých tvarech s různě ohnutou krempou. Všeobecně byl užší, buďto celý ohnutý vzhůru nebo jen vzadu a po stranách či vpředu. *Kloboučnické listy* píší o obnově nošení cylindru. K tomuto fenoménu pomáhá postupný rozvoj filmu. Cylindr a buřinka tak tvořily součásti slavnostního oděvu. K běžnému nošení jako byly vycházky apod. byl ale cylindr nevhodný.

40. léta 20. století provází módní svět vznik společenství tzv. Potápek (obr. č. 42). Zajímavostí je jejich sebeurčování na základě klobouků. Zjev Potápek a Kristýn budil rozruch a často způsoboval nevoli či pobavení. *Kloboučnické listy* zmiňují že se lidé dokonce sázeli na to, kdo napočítá více Potápek a Kristýn. Stoprocentní potápka musel mít špičaté boty, kalhoty krátké nad kotníky. Sako měl mít žehlené do kulata jako roury od kamen. Nejlépe vzhled Potápek popisuje tato citace: „*Hlavu ozdob enou dlouhými vlasy stočenými téměř do uzlu. Korunuje černý široký klobouk (tatra) zmáčkнутý ze dvou stran zcela normálně, ale zezadu docela velkolepou ránou, která dělala dojem, že na milého gejblika spadla pavlač.*“ Název byl odvozen od automobilu tatra a stužce na tomto klobouku se říkalo kohoutek.²⁶⁶ Později potápky nosili také bílý klobouk, kterým na sebe měly pravděpodobně ještě více upozornit.

O klobouky bylo vždy potřeba náležitě pečovat. Zvláště za válečné dob, kdy si každý nemohl dovolit koupit nový klobouk, bylo důležité, aby klobouk vydržel delší

²⁶⁵BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2013. 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3. s. 234-235.

²⁶⁶Pánský plstěný a slaměný klobouk má stále mnoho zajímavostí. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1941, roč. 23, č 5, s. 1-2.

dobu. Dámské klobouky bylo možné různě přešívát či upravovat. U pánských klobouků nebyl takový prostor pro úpravy a pro fantazii. Kloboučník vždy při prodeji poskytoval rady, jak se o klobouk starat a jak jej správně skladovat. Pánové prováděly základní péči o své klobouky svépomocí. Složitějších oprav se ujmula šikovná manželka. Muži si měly klobouk denně kartáčovat po vlasu. Aby se klobouk nepropotil vkládal se pod podšívku savý papír. Lehce zprohýbaná nebo pomačkaná stříška se mohla přežehlit žehličkou či jen navlhčit rukou a nechat uschnout, zašedlý klobouk pomohlo napařování nad octovou vodou. Skvrny se pak mohly odstranit rozemletou křídou či skelným papírem.²⁶⁷ Stejnou péči samozřejmě dámy věnovaly i svým kloboukům. Pakliže již klobouk potřeboval složitější zásahy opravy se ujmul kloboučník nebo modistka. Za válečné nouze probíhalo opravování klobouků v mnohem větší míře, neboť opravy měli přednost před samotnou výrobou.

4.2.6. Situace po válce

Po válce byla řada podniků buď úplně nebo částečně poškozena. Velké obtíže také souviseli s opravou či obnovou strojů potřebných k výrobě klobouků. Poválečná situace ale i nové technologie přináší potřebu vybudovat moderní závody. Po válce dochází k postupnému znárodnění kloboučnických závodů a dalších podniků.²⁶⁸

Etiketa oděvů i doplňků byla redukována a zjednodušila se. Bylo méně typů oděvů pro různé příležitosti, jejich volba vycházela z účelnosti a perspektivy dlouhého používání. Poválečná situace v pánských pokrývkách hlavy byla stejná jako v předchozích letech. V celé Evropě panoval nedostatek pánských klobouků, situace byla zaviněna válkou a nedala se rychle napravit. Objevil se však klobouk s dýnkem promáčknutým dokola. Móda klobouků se nesla ve znamení, širokého okraje, nízké, úzké stužky, a nízké hlavy klobouku.²⁶⁹ Poválečný pánský klobouk mohl být oživen například prošíváním okraje nití světlejší než barva klobouku. Klobouk se tím velmi oživil, a navíc prošívání pomáhalo udržet správný tvar střechy. Další možností bylo lemování okraje způsobem, který byl oblíbený zvláště před válkou. Prošívání celého

²⁶⁷Dáváme si do pořádku klobouky. *Pestrý týden*. 1942, č. 18, s. 16.

²⁶⁸Kloboučnický průmysl a jeho řemeslo. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků. 1947, roč. 39, č. 11, s. 1-2.

²⁶⁹Pánský klobouk v r. 1946. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1946, roč. 38, č. 5, s. 3.

klobouku vyžadovalo použití mnoho nití, a tudíž se moc nepoužívalo. Velmi oblíbené bylo přeložení nebo obroubení okraje. Samozřejmostí k ozdobení klobouků byly i stuhy.²⁷⁰

V Praze byl po válce ustanoven módní klub kloboučnických mistrů, jehož cílem bylo propagovat kloboukovou módu a podporovat obchodní činnosti členů. Cílem bylo také bojovat proti nenošení klobouků či vydávání reklamních letáků.²⁷¹ Pánové se v poválečné době mohli inspirovat hned šesti druhy klobouků.²⁷² Cylindry se již prakticky nevyráběly. Více pozornosti bylo věnováno sportovním kloboukům, které cílily na mladší ročníky. Mladí muži poválečných let neměli o klobouky takový zájem jako měli jejich rodiče. Pokud mladí lidé nosili klobouk jeho hlavním smyslem bylo vyjádřit svůj vlastní postoj a osobitost. Klobouky bylo tedy možné dopravit přímo v obchodě dle preferencí daného zákazníka.²⁷³

Pánské klobouky se také více formovali. Základ byl vždy stejný ale forma se mohla měnit do různých tvarů či podob. Nejzákladnějším tvarem byl klobouk, jehož přední část střechy byla klopená, zadní část střechy zdvižená namáčknutá hlava jest hruškovitého tvaru. Kromě základního tvaru se objevuje i celá řada dalších variací. Například bylo možné spatřit hlavy ve tvaru trojúhelníků či kosočtverce.²⁷⁴

Stejně jako dámské klobouky tak i pánské pokrývky hlavy se postupně přestávaly nosit. Ještě z války a krátce po ní byl klobouk nezbytnou součástí každého gentlemana. Změna v oblíbenosti klobouků a jejich postupné odvržení nastalo po druhé světové válce. Na počátku 50. let je u nás spolu se změnou společenského systému kloboukům skutečně odzvoněno.

²⁷⁰Ještě něco o úpravě pánských klobouků. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1947, roč. 39, č. 3, s. 2.

²⁷¹Ustavení Módního klubu kloboučnických mistrů. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1947, roč. 39, č. 7, s. 1.

²⁷²Americké okénko. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1947, roč. 39, č. 7, s. 2-3.

²⁷³Správné upravení pánského klobouku. *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1948, roč. 40, č. 5, s. 4.

²⁷⁴Umíte správně upravit pánský klobouk? *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1948, roč. 40, č. 9, s. 6.

Závěr

Tato diplomová práce sledovala vývoj pokrývek hlavy v období od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Zkoumané období znamenalo pro pokrývky velký rozkvět, zároveň ale na jeho konci došlo ke ztrátě jejich významu. Polovina 20. století zejména pro klobouky představovala úpadek. Tento trend se nepodařilo zastavit a klobouky postupně ztratily všechnu předchozí slávu. V této době dochází k posunu od klobouků k šátkům, které lépe vyhovovaly zglajchšaltování společnosti, z níž nikdo nesměl vyčnívat jinak než svým údernickým výkonem. Sláva klobouků se už nikdy nevrátila a neplatí to jen pro postkomunistickou společnost. Téma klobouků má mnoho lidí spojeno především s Velkou Británií, kde mají dodnes klobouky své místo alespoň při dostihových závodech. Každý si také jistě vybaví královnu Alžbětu II. a její lásku ke kloboukům. Mnoho lidí však netuší, že české země jsou pevně spjaty s historií kloboučnictví. Na našem území vznikla jedna z největších kloboučnických firem známá pod názvem TONAK.

Různé pokrývky hlavy měly u našich předků nezastupitelné místo. Klobouk na hlavě tvořil dominantu člověka, často patrnou na první pohled. Stejně jako byl diferencován oděv tak i pokrývky hlavy byly rozlišovány k různým příležitostem a podléhaly společenským pravidlům. Proto se práce věnuje tématu proměn pokrývek hlavy, zabývá se nejen rozdělením pokrývek k různým životním příležitostem, ale i jejich rolí v každodenním životě. Práce sleduje, jak se se klobouky v průběhu času měnily. Z hlediska společenského kontextu, módního vývoje, politického kontextu, technologického vývoje i etikety. Z toho důvodu byly v práci také zařazeny kapitoly věnující se proměnám módy a technologiím.

Zajímaly mě také rozdíly mezi dámskými a pánskými pokrývkami hlavy. Díky práci s prameny se mi podařilo zaznamenat, jak se měnil význam a charakteristika pánských a dámských klobouků v průběhu času. U pánských pokrývek hlavy nedocházelo k velkým změnám. V 19. století byly definovány základy pánských klobouků, které se jen v malém měřítku měnily. Změny v nadcházejících letech se týkaly pouze materiálu a drobných úprav. Pánský klobouk tedy stačilo přeformulovat či jinak promáčknout a nový klobouk byl na světě.

Především mužům klobouk sloužil jako prostředek sociální komunikace. Klobouk byl prostředkem pozdravu a vyznáním úcty druhému člověku. Muži skrze klobouk a gesty s ním spojenými, vyjadřovali nejen úctu ale také své dobré vychování a znalost etikety. Ženy měly ve výběru pokrývky hlavy více možností. Dámské klobouky poskytovaly bohatý prostor pro volbu materiálu, formu či tvar klobouku. Ženy skrze klobouky vyjadřovaly svoji individualitu a mnohdy i svůj názor pomocí drobných ozdob, které mívaly skrytý význam. Nevhodně zvolený klobouk k dané příležitosti mnohdy budil pozornost druhých žen. Ženy tedy byly obezřetnější při volbě vhodného klobouku. Postupně dámské klobouky více než pánské také ztrácely funkční význam a převládala jen funkce módního doplňku. Práce se zabývala zvoleným obdobím a to zhruba 100 letům vývoje klobouků. Jistě by bylo zajímavé se věnovat i delšímu období a vytvořit tak úplnou kolekci historie pokrývek hlavy a historie výroby a technologií používaných v kloboučnictví.

Seznam použitých pramenů a literatury

Dobová periodika

Bazar: módní příloha ku Květům. Praha: Edv. Grégr, 1869-1929. ISSN 1804-9982.

Eva: časopis moderní ženy. V Praze: Melantrich, 1929-1937. Přístupné též. URL: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:bd556590-a5ee-11e8-a81d-5ef3fc9bb22f>>

Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909-1948.

Mládenec: časopis hájící zájmy tzv. „starých mládenců“ a svobodných mužů, Praha: Fr. Flanderka, 1912. Přístupné též URL: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:cce3e0c0-9169-11e8-9690-005056827e51>>

Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví. Praha: Julie Flanderková, 1927-1948.

Nové mody. V Praze: Alois Hynek, 1916-1919. ISSN 1804-4697.

Nové pařížské mody. V Praze: Alois Hynek, 1919-1941. ISSN 1804-4700.

Nové pařížské mody: list paní a dívek českých. V Praze: Alois Hynek, 1895-1916. ISSN 1803-6341.

Hvězda československých paní a dívek. Praha: Melantrich, 1925-1945.

Pestrý týden. Praha: V. Neubert a synové, 1928, 1942. ISSN 1801-4429. Přístupné též URL: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae722b4f-435d-11dd-b505-00145e5790ea>>

Salon: Společnost – Sport – Divadlo – Film – Moda – Výtvarné umění. Brno: Jan Hamáček, 1930-1935. Přístupné též URL: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:fa14a490-3d00-11e6-8746-005056825209>>

Vlasta. Praha: Mona, 1948-1949. Přístupné též URL:

<<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:56086af0-8dfe-11e5-ac67-005056827e51>>

Dobová odborná literatura

Adressář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí Bubenče, Holešovic-Buben, Karlína, Smíchova, Kr. Vinohradů a Žižkova. Lešer, Václav, ed. V Praze: Nákladem důchodův obce pražské, 1884-1910. Přístupné též URL: <<https://ndk.cz/view/uuid:664098b0-124f-11df-8791-000d606f5dc6?page=uuid:94e12a80-536b-11e7-a7b7-005056827e51>>

Domáci modistka. V Praze: F. Šimáček, 1901

FASTROVÁ, Olga. *Co se sluší a nesluší: (Základní společenská pravidla).* V Praze-Karlíně: Vesmír, 1921.

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Společenský katechismus.* Praha: Hejda a Tuček, 1921

KODYM, Vlastimil. *Kniha o slušném chování průvodce společnosti i životem.* Praha: E. Beaufort, 1896

Komenského slovník naučný. V Praze: Nakladatelství a vydavatelství Komenského slovníku naučného, 1937-1938. 10 sv.

KRÁL, Bedřich. *Storchův nejnovější galanthome.* V Praze: Rud. Storch, 1909

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý kompas, 1925-1933. 7 sv.

Modern etiquette in public and private, 1887, Frederick Warne and Co.

Nollet, Jean-Antoine: Die Hutmacherkunst. In: Schreber, Daniel Gottfried – Kanter, Johann Jacob (edd.): *Schauplatz der Künste und Handwerke, oder vollständige Beschreibung derselben, verfertigt oder gebilliget von denen Herren der Academie der Wissenschaften zu Paris.* Lipsko a Königsberg 1767.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 28 sv

PAZOUREK, Josef, ed. *Ottův obchodní slovník.* V Praze: Nákladem J. Otty, [1914-1924]. 3 sv.

Slovník naučný. Svazek IV. Praha: I.L. Kober, 1865.

Společenský rádce pro všechny životní okolnosti. 2.vyd. Moravská Ostrava-Přívoz: Nakladatelství H. Buchsbauma, 1933

VILÍMEK, Josef R.: Světem práce a vynálezů: kniha o počátcích, vývoji a stavu moderní techniky. Díl III. Výroba a zpracování surovin, zemědělství, hospodářský průmysl a výroba potravin a poživatin. Praha 1916

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století.* V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. Spisy musejní., číslo 170.

Sekundární literatura

BILIÁNOVÁ, Popelka. *Do panského stavu.* Praha: Körber, 1907

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu.* Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-7036-397-3

GAJDA, Ervín –ZATLOUKALOVÁ, Jiřina: *Kloboučnická výroba pro I. ročník SOU učební obor kloboučnick.* Praha. 1981

HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby.* Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-7033-017-1.

HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989.* Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6

JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty.* Praha: F. Topič, 1927

KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-142-5.

KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých po Diora"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání, sv. 7. ISBN 978-80-7106-149-6.

LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

LENDEROVÁ, Zdena a Radek POLÁCH. *Nechte na hlavě: Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2007. ISBN 978-80-254-1076-9.

LUŽICKÁ, Věnceslava: *Co sluší a nesluší*, Praha: Alois Hynek, 1893

MÁCHALOVÁ, Jana. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. [s.l.]: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-587-0.

MORAVCOVÁ, Mirjam. *Národní oděv roku 1848: ke vzniku národně politického symbolu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1986

NĚMCOVÁ, Božena. *V zámku a v podzámčí*. V Praze: Jindř. Bačkovský, 1940. Národní četba.

POLÁCH, Radek. *"Pánové, prosím, smekněte": metodika datování a interpretace fotografií z let 1850-1918 pomocí historické pánské módy*. Praha: Národní památkový ústav, 2020. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-142-6

POLÁCH, Radek. *TONAK: 1799: 220 let*. Překlad Anna Pilátová. [Nový Jičín]: TONAK a.s., 2019. 383 stran. ISBN 978-80-87359-31-0.

SEELING, Charlotte. *Století módy: 1900-1999*. [Praha]: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-247-2. s. 24-28.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Od fíkového listu k džínům*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-785-0.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: sémiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Ze života prababiček*. Praha: Motto, 2014. ISBN 978-80-267-0277-1.

UCHALOVÁ, Eva, Filip WITTLICH a Mirjam MORAVCOVÁ. *Česká móda pro salon i promenádu: 1780-1870*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-607-2

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. Praha: Olympia, 1997.

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. Praha: Olympia, 1996

ZÍTEK, Odolen. *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962. Malá moderní encyklopedie (Orbis)

TOMSHINSKY, Ida. *The Chronicle of Hats in Enjoyable Quotes: History of Fashion Accessories Series* Xlibris Corporation, 2013

Internetové zdroje

Národní knihovna: knihovnická revue [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2000. [cit. 2022-05-20]. ISSN 0862-7487. URL: <www.https://full.nkp.cz/nkkkr/Nkkkr0001/0001015.html>

Potápky, bedly a jejich Lucerna. *Praha Neznámá: průvodce po pražských čtvrtích* [online]. Copyright © 2022 [cit. 2022-06-30]. URL: <<https://www.prahaneznamy.cz/jine-zajimavosti/potapky-bedly-a-jejich-lucerna/>>

Resumé

Various headgear had an irreplaceable place among our ancestors. The hat on the head formed a dominant feature of a person, often visible at first glance. Headgear has gone through a long evolution since ancient times. From the first head coverings to the form, we know today, coverings have undergone many changes, the most significant of which occurred in the 19th and 20th centuries.

The diploma thesis entitled Hats, caps and scarves as a distinctive sign of social status in the 19th and 20th centuries traces the transformations of women's and men's headgear in the period from the mid-18th to the mid-19th century. During this period, headgear was an essential accessory to both women's and men's wardrobes. In earlier times, it was unthinkable for a man or woman to leave the house without a hat. Thanks to the headgear, the outfit became complete. At this time, the hat gradually became one of the symbols of social status, especially for ladies, and served as a means of social differentiation. Women's hats provided ample space for the choice of material, form or shape of the hat. Through hats, women expressed their individuality and often their opinion with the help of small ornaments that used to have a hidden meaning. Gradually, more than men's hats, women's hats also lost their functional meaning and only the function of a fashion accessory prevailed. A man's hat, on the other hand, has been a sign of dignity since ancient times. Unlike the women's hat, it figured much more as an object of social communication. The hat was a means of greeting and a declaration of respect for another person. Through the hat and the gestures associated with it, men expressed not only respect but also their good manners and knowledge of etiquette.

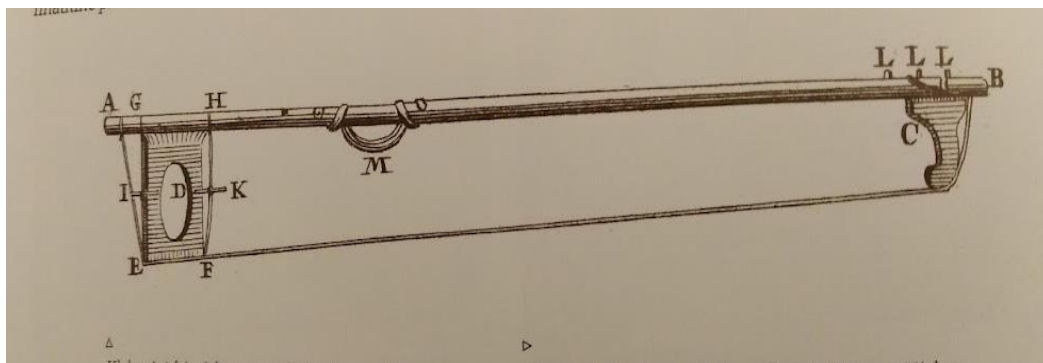
The aim of the work is to observe changes in headgear, changes in their function, shape and material. Just as clothing was differentiated, headgear was also differentiated for different occasions and subject to social rules. The work deals not only with the distribution of headgear for various life occasions, but also with the role of headgear in everyday life. It traces how hats have changed over time, in terms of social context, fashion development, but also in terms of etiquette. For these reasons, the thesis also includes a chapter devoted to headgear production technologies and a chapter dealing with the development of a fashion line.

Seznam obrazových příloh

1. Obr. č. 1 – Kloboučnická střela
2. Obr. č. 2 – Štumpy
3. Obr. č. 3 – formy na tvarování okrajů klobouků
4. Obr. č. 4 – Pákový lis
5. Obr. č. 5 – Obálka časopisu Nové pařížské mody
6. Obr. č. 6 – Modistka, 1927 roč.1 č. 1
7. Obr. č. 7 – Kukaňovitý klobouk
8. Obr. č. 8 – Kapoty
9. Obr. č. 9 – Kápě
10. Obr. č. 10 – Formy klobouků
11. Obr. č. 11 – Velké klobouky
12. Obr. č. 12 – Úprava z pštrosích per k ozdobení klobouků
13. Obr. č. 13 – Úprava z per k ozdobení klobouků
14. Obr. č. 14 - Aigrette
15. Obr. č. 15 – Secesní klobouky
16. Obr. č. 16 – Formy klobouků do zahrady a jejich ozdoby
17. Obr. č. 17 – Závoj
18. Obr. č. 18 – Čepce do společnosti
19. Obr. č. 19 – Ozdoby k účesům do plesu a do divadla
20. Obr. č. 20 – Klobouk a čepce k plavání a koupání
21. Obr. č. 21 – Klobouky ke sportu, vycházkám a na cesty
22. Obr. č. 22 – Obleky a čepce pro ošetřovatelky
23. Obr. č. 23 – Klobouky
24. Obr. č. 24 – Dámské klobouky ve 20. letech
25. Obr. č. 25 – Herečka Joan Crawford v klobouku Cloche
26. Obr. č. 26 – Klobouky do automobilu
27. Obr. č. 27 – Jarní klobouky
28. Obr. č. 28 – Klobouk šikmo posazený nad oko
29. Obr. č. 29 – Dámské klobouky
30. Obr. č. 30 – Turbany

31. Obr. č. 31 – Kukly
32. Obr. č. 32 – klobouky
33. Obr. č. 33 – Pánové v cylindru
34. Obr. č. 34 – Buřinka
35. Obr. č. 35 – Canotier
36. Obr. č. 36 – Homburg
37. Obr. č. 37 – Kloboučnické listy, roč. 1, č. 1
38. Obr. č. 38 – Pánské klobouky 1914
39. Obr. č. 39 – klobouková reklama
40. Obr. č. 40 – Klobouky pro sport
41. Obr. č. 41 – Klobouk Ventilex
42. Obr. č. 42 – Potápka
43. Obr. č. 43 – Pánské cylindry 19. století
44. Obr. č. 44 – Mužské siluety 19. století
45. Obr. č. 45 – Ženské klobouky

Obrazové Přílohy

Obrázek č. 1 – Kloboučnická střeľa²⁷⁵

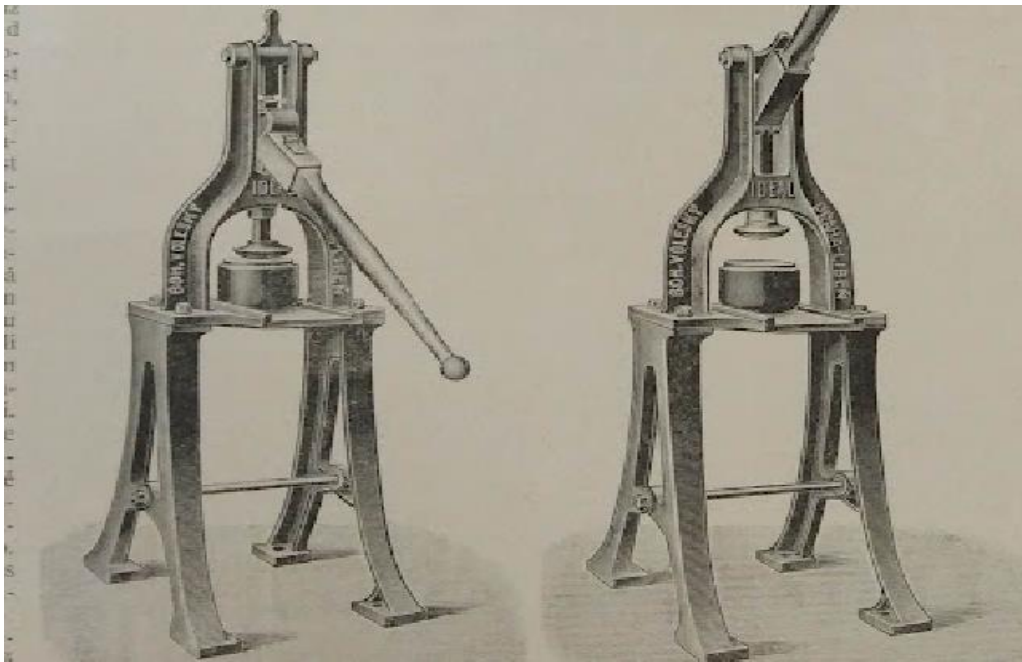
Obrázek č. 2 – Šumpy²⁷⁶

²⁷⁵ POLÁCH, Radek. *TONAK: 1799: 220 let*. Nový Jičín: TONAK a.s. a Muzeum Novojičína, příspěvková organizace, ve spolupráci s městem Nový Jičín a Moravskoslezským krajem, 2019. s. 44

²⁷⁶

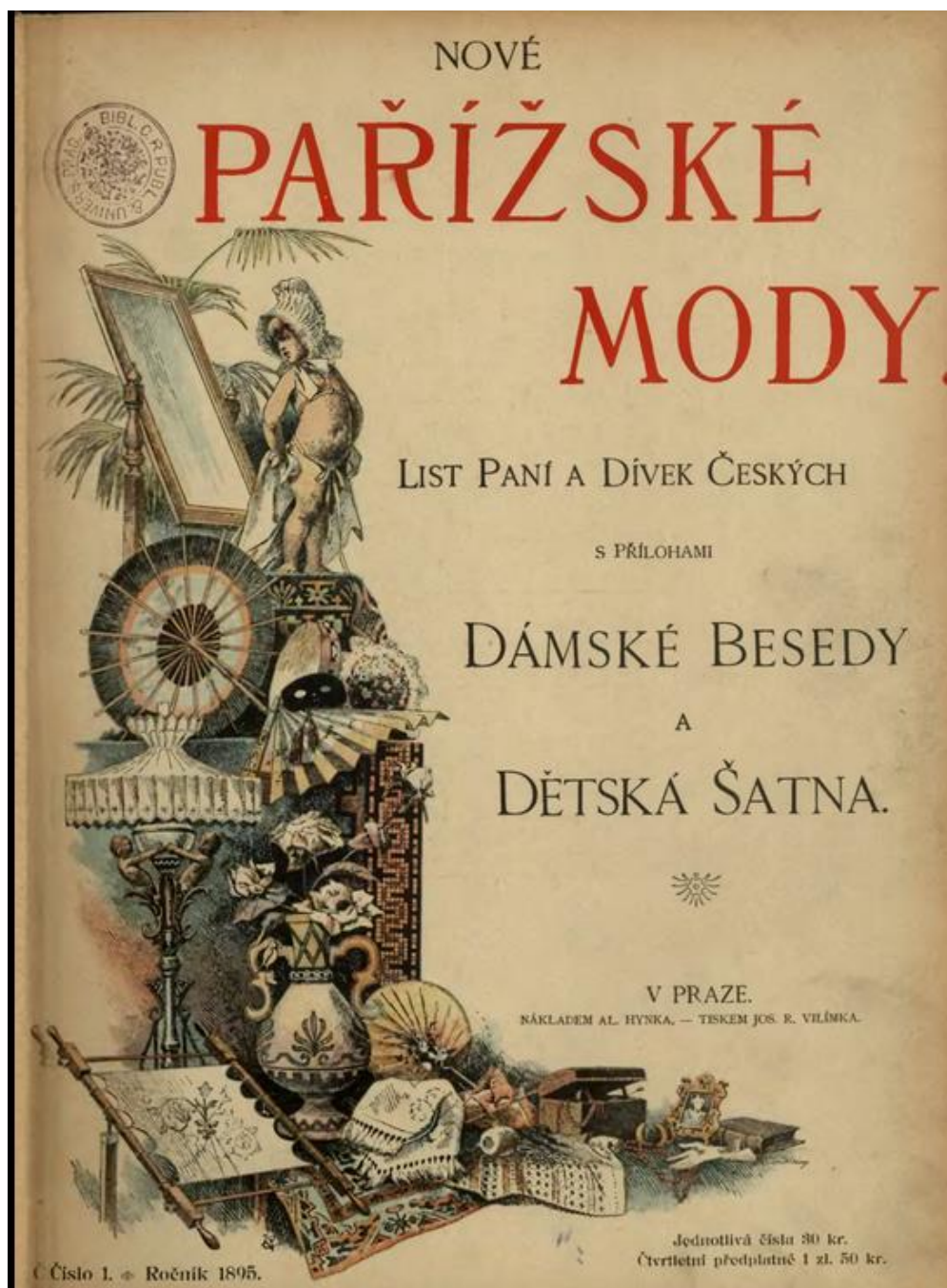
Obrázek č. 3 – Formy na tvarování okrajů klobouku²⁷⁷

Obrázek č. 4 – Pákový lis²⁷⁸

²⁷⁷ Archiv autorky

²⁷⁸ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 7, s. 73.

Obrázek č. 5 – Obálka časopisu *Nové pařížské mody*²⁷⁹

²⁷⁹ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1895, roč. 1, č. 1.

ČÍSLO 1.

MODISTKA

LEDEN
1927

ODBOBNÝ ČASOPIS A OBCHODNÍ RÁDCE PRO MODISTKY A PŘÍBUZNÁ ODVĚTVI

23336
23376

**TOVÁRNA NA DÁMSKÉ SLAMĚNÉ A PLSTĚNÉ KLOBOUKY
G. MÜLLER & SPOL., PRAHA II.**
OPATOVICKÁ ULICE Č. 26

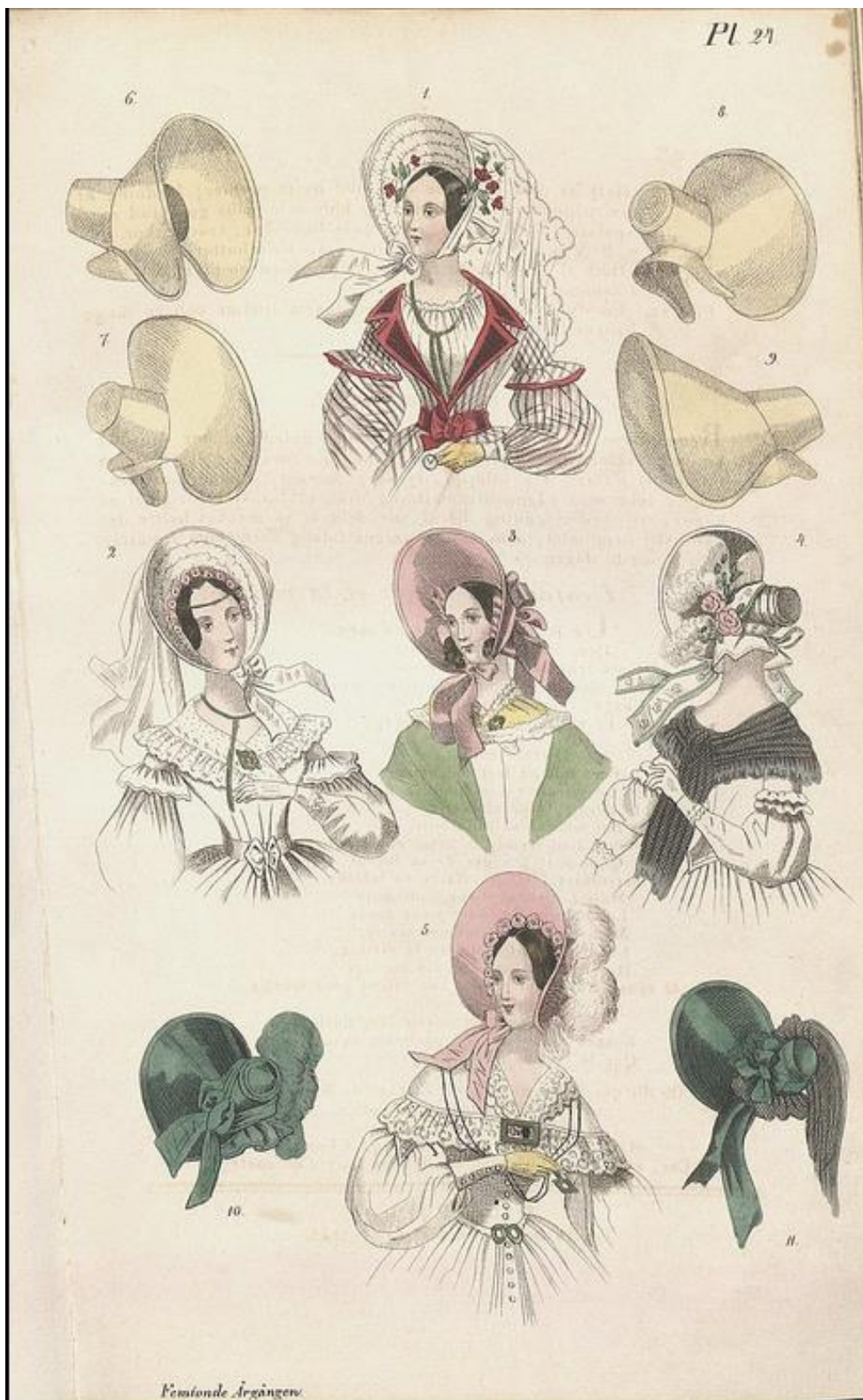
doporučuje své prvotřídní výrobky v cenách nejlevnějších.

Hlavní závod: Praha II., Opatovická ulice č. 26. Telefon 437-3-9
Poboční závod: Praha II., Národní třída číslo 6. Telefon 433-1-9
Továrna: Modřany u Prahy. Telefon 421-6-0

Veškeré přípravy pro modistky ve
velkém i v malém nejlevněji u firmy **Dolfa Klaudová**
Telefon číslo 31.420 Praha I., Michalská ulice číslo 18

Obrázek č. 6 – Modistka, 1927, roč. 1, č. 1²⁸⁰

²⁸⁰ *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví.* Praha: Julie Flanderková, 1927, roč. 1, č. 1

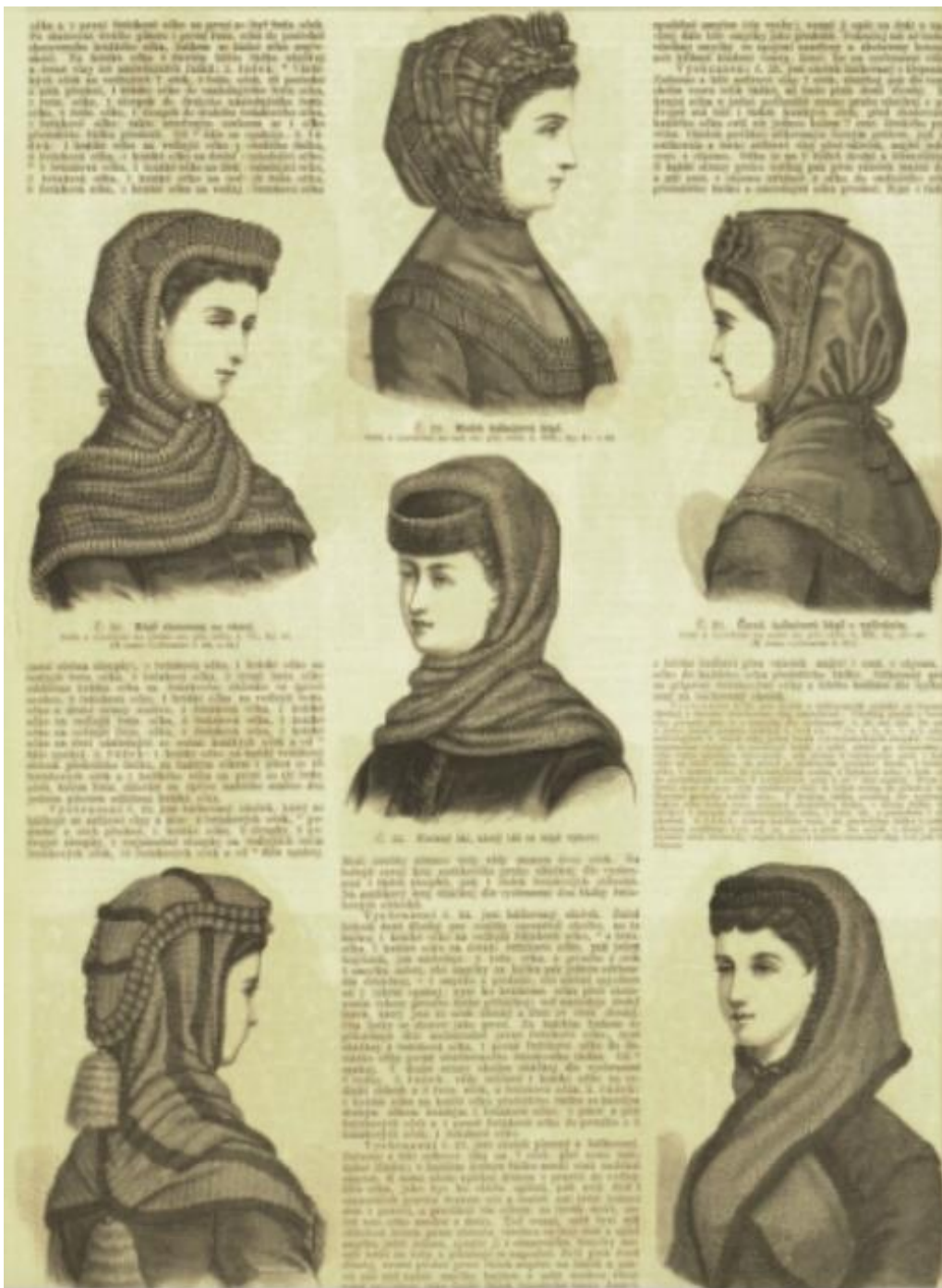

Obrázek č. 7 – Kukaňovité klobouky ²⁸¹

Obrázek č. 8 – kapoty²⁸²

²⁸² Bazar Módní příloha ku květům, Praha: Edv. Grégr, 1869, roč. 1, č. 16, s. 37.

Obrázek č. 9 – Kápě²⁸³

²⁸³ Bazar Módní příloha ku kvěťům, Praha: Edv. Grégr, 1870, roč. 2, č. 46, s. 162.

Obrázek č. 10 – Formy klobouků²⁸⁴

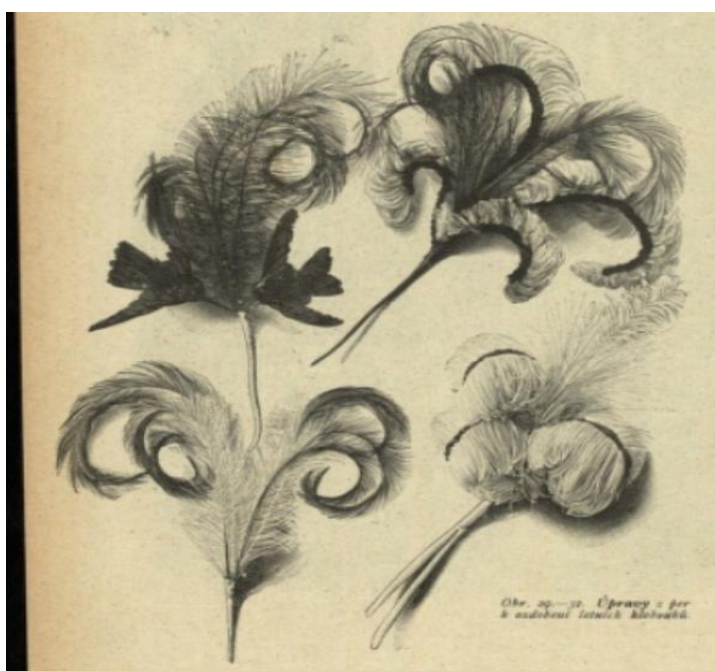
Obrázek č. 11 velké klobouky²⁸⁵

²⁸⁴ *Bazar Módní příloha ku květům*, Praha: Edv. Grégr, 1870, roč. 2, č. 28, s. 109.

²⁸⁵ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1909, roč. 21, č. 9, s. 9

Obrázek č. 12 – Úprava z pštrosích per k ozdobení klobouku²⁸⁶

Obrázek č. 13 – Úprava z per k ozdobení klobouků²⁸⁷

²⁸⁶ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1895, roč. 1, č. 6, s. 5.

²⁸⁷ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1895, roč. 1, č. 7, s. 10.

Obr. 18. Aigretta z pávích, marabutích a pštrosích per k ozdobení klobouků k návštěvám a vycházkám.

Obrázek č. 14 – Aigrette²⁸⁸

²⁸⁸ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1907, roč. 13, č. 20, s. 4.

Obrázek č. 15 – Secesní klobouky²⁸⁹

²⁸⁹ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1899, roč. 5, č. 24, s. 4.

Obrázek č. 16 – Formy klobouků do zahrady a jejich ozdoby²⁹⁰

²⁹⁰ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1897, roč. 3, č. 10. s. 10

Obrázek č. 17 – Závoj²⁹¹

²⁹¹ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1904, roč. 10, č. 4.

Obrázek č. 18 – Čepce do společnosti²⁹²

Obrázek č. 19 – Ozdoby k účesům do plesu a do divadla²⁹³

²⁹² *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1899, roč. 5, č. 24, s. 24.

²⁹³ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, roč. 7, č. 22, s. 3.

Obrázek č. 20 – klobouk a čepce k plavání a koupání²⁹⁴

²⁹⁴ *Nové pařížské mody list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1899, roč. 5, č. 10. s. 10.

Obrázek č. 21 – Klobouky ke sportu, vycházkám a na cesty²⁹⁵

²⁹⁵ *Nové pařížské módy list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1897, roč. 3, č. 18, s. 3.

Obrázek č. 22 – Obleky a čepce pro ošetřovatelky²⁹⁶

²⁹⁶ Obleky pro ošetřovatelky nemocných mohou býti při vši jednoduchosti vkusné. *Nové pařížské módy list paní a dívek českých*. V Praze: Alois Hynek, 1914-1915, roč. 27, č. 1. s. 2-3.

Obrázek č. 23 – Klobouky²⁹⁷

²⁹⁷ *Nové módy*. V Praze: Alois Hynek, 1916, roč. č. 22 s. 2.

Obrázek č. 24 – Dámské klobouky ve 20. letech²⁹⁸

Obrázek č. 25 – Herečka Joan Crawford v klobouku cloche

²⁹⁸ 1920-1929 - Fashion Through the Decades. *Fashion Through the Decades - Home* [online]. Dostupné z: <http://fashionthroughtheyears.weebly.com/1920-1929.html>

Obrázek č. 26 – Klobouky do automobilu²⁹⁹

²⁹⁹ Pro autosport. *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví*. Praha: Julie Flanderková, 1930, roč. IV, č. 7, s. 54.

Obrázek č. 27 – Jarní klobouky³⁰⁰

³⁰⁰ Jarní klobouky. *Eva: časopis moderní ženy*. 1930, roč. III., č. 9, s. 9.

Obrázek č. 28 – Klobouk šikmo posazený nad oko³⁰¹

Obrázek č. 29 – Dámské klobouky³⁰²

³⁰¹ Nové tvary a barvy klobouků. *Eva: časopis moderní ženy*. 1932, roč. IV., č. 20, str. 11

³⁰² Klobouky a jiné maličkosti. *Eva: časopis moderní ženy*. 1936, roč. VIII., č. 14, str. 17.

Obrázek č. 30 - Turbany³⁰³

Obrázek č. 31 – Kukly³⁰⁴

³⁰³ *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví.* Praha: Julie Flanderková,

³⁰⁴ *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví.* Praha: Julie Flanderková, 1942, roč. XVI, č. 11, s. 4

Obrázek č. 32 – Klobouky³⁰⁵

Obrázek č. 33 – Pánové v cylindru³⁰⁶

³⁰⁵ *Modistka: odborný časopis a obchodní rádce pro modistky a příbuzná odvětví.* Praha: Julie Flanderková, 1943, roč. 17, č. 10, s. 1.

³⁰⁶ *Pařížské mody pro pány. Nové pařížské mody list paní a dívek českých.* V Praze: Alois Hynek, 1902, roč. 8, č. 9, s. 18.

Obrázek č. 34 – Buřinka³⁰⁷

Obrázek č. 35 – Canotier³⁰⁸

³⁰⁷TOMSHINSKY, Ida. The Chronicle of Hats in Enjoyable Quotes: History of Fashion Accessories Series Xlibris Corporation, 2013. s. 22.

³⁰⁸ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků,

Obrázek č. 36 – Homburg³⁰⁹

³⁰⁹ Archiv autorky

ROČNÍK I.

ROK 1909.

ORGÁN
SPOLEČENSTVA KLOBOUČNICKÝCH MISTRŮ
V PRAZE.

Obsahuje 144 dvousloupcových stran textu a 59 vyobrazení.

MAJITEL A VYDAVATEL:
SPOLEČENSTVO KLOBOUČNICKÝCH MISTRŮ V PRAZE.

ŘÍDÍ S REDAKČNÍM KRUHEM:
BOHDAN TRÍSKA.

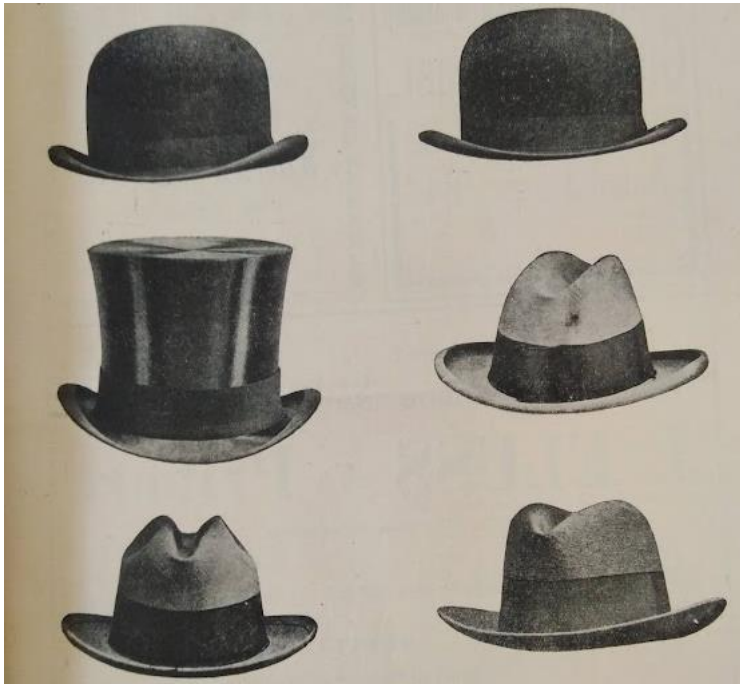
ZA REDAKCI ZODPOVÍDÁ:
JOSEF HRABĚ.

KRÁL. VINOHRADY.
TISKEM ALBERTA MALÍŘE NA KRÁL. VINOHRADĚCH.
1909.

Obrázek č. 37 – Kloboučnické listy, roč. 1, č. 1³¹⁰

³¹⁰ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze.* Praha: Společenstvo kloboučníků, 1909, roč. 1, č. 1.

Obrázek č. 38 – Pánské klobouky rok 1914³¹¹

³¹¹ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1914, roč. 6, č. 3, s. 5.

Obrázek č. 39 – Klobouková reklama³¹²

³¹² *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1928, roč. 20, č. 2, s. 31.

Obrázek č. 40 – Klobouky pro sport³¹³

³¹³ Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1932, roč. 24, č. 3. s. 18.

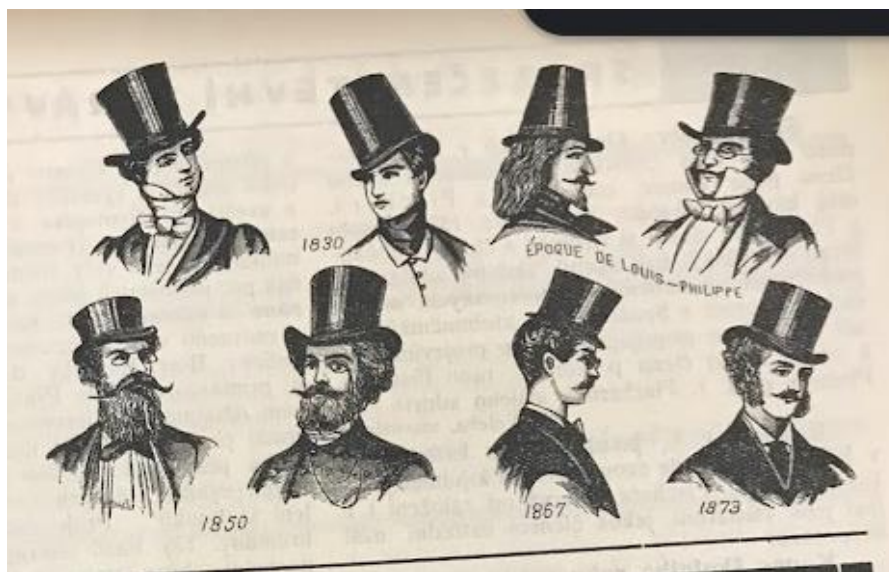

Obrázek č. 41 – Klobouk Ventilex³¹⁴

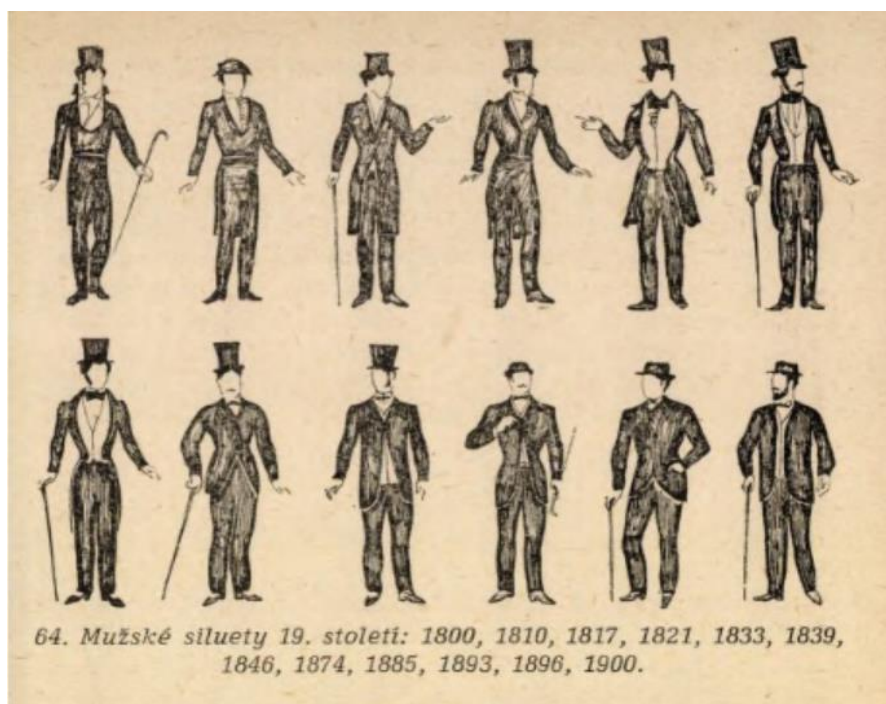

Obrázek č. 42 – Potápka³¹⁵

³¹⁴ Muž a jeho hlava. *Salon*. Brno: [Jan Hanáček], 1935, roč. 14, č. 5. s. 30.

Obrázek č. 43 – Pánské cylindry 19. století ³¹⁶

Obrázek č. 44 – Mužské siluety 19. století ³¹⁷

³¹⁵ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1941, roč. 33, č. 4, s. 4.

³¹⁶ *Kloboučnické listy: orgán společenstva kloboučnických mistrů v Praze*. Praha: Společenstvo kloboučníků, 1932, roč. 24, č. 5.

³¹⁷ ZÍTEK, Odolen. *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962. Malá moderní encyklopedie (Orbis). s. 297.

Obrázek č 45 – Ženské klobouky ³¹⁸

³¹⁸ ZÍTEK, Odolen. *Lidé a móda*. Praha: Orbis, 1962. Malá moderní encyklopedie (Orbis). s. 303.